

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Första kammaren.

Nr 34.

Onsdagen den 9 juli förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 470, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos ånyo och företogs till avgörande i ett sammanhang konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande, ävensom i ämnet väckta motioner, och andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av en i första kammaren väckt motion, nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande, såvitt motionen hänvisats till lagutskott.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 21 maj 1947 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 276, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande.

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget var 9 § första stycket så lydande:

Pension utgör för den, som tillhört riksdagen tolv år före fyllda 65 år, tvåtusenfyra kronor för år och för den, som tillhört riksdagen tjugu år eller längre tid före nämnda ålder, tretusensexhundra-trettiosex kronor för år. För varje år utöver tolv ökas pensionen med tvåhundra-fyra kronor, intill dess nämnda högsta pensionsbelopp uppnåtts.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 325 av herr *von Heland* i vad motionen hänvisats till konstitutionsutskottet,

nr 328 av herr *Bärg, Johan*, och herr *Akerberg*,

nr 330 av herr *Andersson, Elon*, m. fl.,

nr 331 av herr *Eriksson, Einar*, och herr *Thun*, samt

nr 332 av herr *Hesselbom* m. fl.; ävensom

inom andra kammaren:

nr 481 av herr andre vice talmannen *Carlström* m. fl.,

nr 482 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Johnsson* i Skoglösa,

Första kammarens protokoll 1947. Nr 34.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

- nr 483 av herr *Jonsson* i Skutskär m. fl.,
 nr 485 av herr *Svensson* i Grönvik,
 nr 486 av herr *Adolfsson* m. fl.,
 nr 487 av herrar *Holmström* och *Witzell*,
 nr 488 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.,
 nr 489 av herr *Ohlin* m. fl., samt
 nr 490 av herrar *Utbult* och *Svensson* i Ljungskile.

I de likalydande motionerna I: 330 och II: 489 samt i motionerna II: 482, 486, 488 och 490 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 276.

Konstitutionsutskottet hade i sitt nu föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition ävensom motionerna I: 328, I: 331 och II: 483, I: 332 och II: 487, II: 481 samt II: 485 ville för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande;

2) att motionerna

- a) I: 325, i vad motionen hänvisats till konstitutionsutskottet,
- b) I: 330 och II: 489,
- c) II: 482,
- d) II: 486,
- e) II: 488 samt
- f) II: 490 måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

I det av utskottet framställda lagförslaget hade 2 § tredje stycket följande avfattning:

Pension utgör, med nedan angivna undantag, för den, som tillhört riksdagen åtta år före fyllda 65 år, ettusenettundraåttioåtta kronor för år och för den, som tillhört riksdagen tjugu år eller längre tid före nämnda ålder, tretusensexhundraåttiosex kronor för år. För varje år utöver åtta ökas pensionen med tvåhundrafyra kronor, intill dess nämnda högsta pensionsbelopp uppnåtts.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Arrhén*, *Thorell*, *Nolin*, *Dickson* och *Larsson* i Stockholm, vilka i huvudsaklig anslutning till vad som anförts av reservanterna inom en av chefen för finansdepartementet tillkallad utredning, vars utlåtande legat till grund för förevarande proposition, ävensom i motionerna I: 330 och II: 489 samt II: 482, II: 486 och II: 488, yrkat bifall till det i dessa motioner samt i motionen II: 490 framställda avslagsyrkandet å förevarande proposition;

2) av herr *Björck*, som likväl ej antytt sin åsikt.

I herr *von Helands* ovannämnda motion, nr 325, hade hemställts, utom annat, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 276 måtte i princip uttala sig för att sådana medborgare, vilka icke kunde erhålla andra pensionsförmåner än allmän folkpension, skulle tillerkännas lika god pension som statens anställda i likvärdiga arbetsuppgifter.

Motionen hade i denna del hänvisats till behandling av lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, som i sitt nu föredragna utlåtande av angivna

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

orsaker hemställt, att förevarande motion, i den mån den hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Den fråga, vi här i dag ha att behandla, ger oundvikligt anledning till åtskilliga reflexioner. I tidningsspalter — säkerligen mest där — men även under samspråk man och man emellan talas det om planer som förestå, och kritiken är inte alla gånger så nådig. I grund och botten är detta ingenting nytt, ty folkrepresentanternas göranden och låtanden måste naturnödvändigt kanske mer än andras vara underkastade offentlighetens strålkastarljus, och den saken är i och för sig ingenting att voja sig över. Väljarna ha all rätt att granska och kritisera sina ombuds handlingar i alla stycken, och kritiken kan ofta vara nyttig och hälsosam. Ibland kan den dock slå över, till och med slå över i en gnatig, rent av sportsmässigt bedriven kverulans, som söker fel och finner fel, ideligen och av minsta orsak, bara för glädjen att racka ned och skälla på »riksda'n», som finner föga nåd för vederbörandes ögon. En dylik kritik, ofta uppamnad av ämnesfattiga tidningskäsörer, är med förlov sagt i grund och botten icke mycket värd. Vi ha våra fel, vi som alla andra, men så genomslä och klandervärda, som en del folk synes tro oss vara, kanske vi ändå inte äro.

Ett irritationsmoment, som tacksamt utnyttjas av kritiklystna människor, är självfallet den omständigheten, att riksdagsmännen själva råda och bestämma över sina egna s. k. förmåner — arvoden, fria resor o. s. v. Det har ju varit ideliga klagovisor över dessa tilltag för var gång någonting däråt varit å bane. Jag minns så långt tillbaka som när min far satt här som riksdagsman och hade tio kronor om dagen, hur spydigt upprörda en del människor voro redan då över den extravagansen. Och när de fria resorna voro på tapeten, vilket gny hördes inte då från avundsamma människor, som ville göra gällande, att nu skulle vi komma att ränna allt landet runt, förgätande vårt allvarliga uppdrag. I dessa dagar når väl syndaregistreret sin fullkomning med att vi stå i begrepp att bevilja oss själva pensioner! Då må väl ändå måttet vara rågat!

Jag vill ej döma dessa kritiker i annan mån än att jag vill säga att de — eller låt mig säga den stora allmänheten — vet bra litet om vilka uppoffringar, försaker och slitningar som uppenbarligen höra samman med ett uppdrag av denna art. I egenskap av riksdagsman ställes man dagligen och stundligen inför anspråk, som svårligen kunna nonchaleras eller skjutas åt sidan. Från höger och vänster blir kassan attackerad — jag vill ej säga annat än till i och för sig goda och vällovliga ändamål — och som hederlig karl känner man väl sin plikt och lämnar sin tribut liksom alla andra göra. Och de, som bo fjärran från sina familjer — och dit hör väl det stora flertalet — vad betyder det inte för dem med denna splittring och isolering från familj och näringsliv, kostnaderna för lejd arbetskraft och alla de olägenheter, som äro förknippade med en husbondes frånvaro från hem och civilt yrke? Hur många av dessa snabbdömande veder-sakare är det som tänka på innebörden av allt detta? Låt oss vara rättvisa och erkänna, att en riksdagsmans kall inte alltid är en sådan dans på rosor, som mången tänker och tror — gallupundersökningen av den förhandspreparerade opinionen må sedan säga vad den vill!

Bland ansvarigt folk erkännes det numera, att en svensk riksdagsmans s. k. förmåner i pekuniärt hänseende just med hänsyn till förut här antydda omständigheter inte äro så mycket att hurra för, och olägenheterna i övrigt i fråga om intränget på ens egentliga livskall — jag tänker närmast på en bondes — under större delen av året borde väl också tala för att ett vederlag av nu föreslagen art ej är så alldeles opåkallat och främmande för rätt och rimlighet, som från visst håll basunerar ut. När man talar om att riksdagsmannaskapet är

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

ett förtroendeuppdrag må man väl ändå i rättvisans namn besinna, att den tid det tar i anspråk är så omfattande och den enskilde riksdagsmannens rörelsefrihet därigenom så beskuren, att detta uppdrag ej är att förlikna vid ett förtroendeuppdrag i vanlig mening. Statsmaskineriet sväller ut mer och mer och tar, och kommer att ta, större delen av förtroendemännens tid och arbetsförmåga i anspråk — det är inget tvivel om den saken. Vad är det för realitetsfrämmande tal att just i detta sammanhang orera som en tidning här om dagen gjorde, när den sade, »att riksdagsledamöterna bör stå i intim kontakt med sin bygd, sina väljare och med arbetslivet. När de får Helgeandsholmen som sitt egentliga huvudkvarter och endast sporadiskt besöker hemorten är en väsentlig del av folkstyrets idé i farozonen».

Ja, ena gången låter det si och andra gången så. Jämsides med ett dylikt i och för sig vackert resonemang få vi kanske sedan höra ännu starkare framhävt, att vi besöka hemorten alltför ofta och inte hålla oss »där vi ska», d. v. s. på Helgeandsholmen. Att göra tidningar och tidningsmän till lags är sannerligen inte lätt. Att följa en tidningsopinions kastvindar, än hit och än dit, ger föga ledning vid bedömandet av dylika ting.

När konstitutionsutskottet efter noggrann prövning av alla å denna fråga inverkanse faktorer kommit till insikt om att en pensionering efter vissa grunder kan vara fullt försvarlig och berättigad, har utskottet dock funnit att ett *själv-pensioneringssystem*, byggt på bidrag från egna arvodesavgifter, bör sättas som riktmärke och mål. I och med denna uppläggning borde väl, synes det, kritiken ha mist sin egentliga udd. När ett dylikt system nu emellertid ej omedelbart kan träda i funktion annat än delvis, så har det synts lämpligt att under övergångstiden ordna med ett provisorium, som snarast kunde träda i tillämpning, detta främst för att komma de gamla veteraner till godo, som nu fyllt sitt värv och avträtt eller stå i begrepp att avträda från den politiska arenan. Det är ej mer än rätt och skäligen, att dessa, varav många leva i knappa omständigheter, omsider möta den erkänsla, som med rätta bör komma dem till del.

Utskottet har haft som en lelande princip vid bestämmelsernas utformning, att någon behovsprövning vid pensions utanordning ej bör ifrågakomma. Det kan knappast anses lämpligt att riksdagen i detta sammanhang kreeras till någon sorts fattigvårdsinrättning med den delikata uppgiften att från fall till fall döma om vederbörandes kvalifikationer i berörda hänseende. Pensionen bör alltså principiellt vara generell och utgå efter stipulerade grunder i relation till levnadsålder, antalet riksdagsår m. m. och följaktligen träda i funktion på enahanda sätt som pensioner i allmän tjänst.

Beträffande de detaljspörsmål, som äro knutna till det föreliggande förslaget, har utskottet vidtagit en del ändringar, som vid närmare granskning ansetts påkallade. Utskottet följer propositioner i fråga om pensionsåldern, 65 år, vilken siffra dock i undantagsfall — såsom vid sjukdom — kan få underskridas. Utskottet ansluter sig vidare till Kungl. Maj:ts förslag beträffande pensionsrätten, att endast tid, under vilken vederbörande varit riksdagsman före fyllda 65 år — med vissa undantag under övergångstiden — får tagas i beräkning i pensionshänseende. Denna spärregel torde uppenbarligen vara ägnad att befärja föryngringsönskemålet och sålunda möjliggöra den tidigare avgång, som förut i många fall ej kunnat ske. För att ytterligare tillgodose detta önskemål om föryngring föreslår utskottet, att den, som vid reformens ikraftträdande är eller dessförinnan varit ledamot av riksdagen, för erhållande av pension även får tillgodoräkna sig tid, varunder han innehåft riksdagsmannauppdrag efter fyllda 65 år, dock endast före den 1 januari 1949.

Beträffande minimiantalet riksdagsår för pensionsrätt har Kungl. Maj:t föreslagit tolv, men utskottet förordar en sänkning till åtta år, detta främst för

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

att en hel del äldre ledamöter, som eljest skulle gå förlustiga pension, skola komma i åtnjutande av sådan. Den av utskottet föreslagna minimitiden har ansetts lämplig även i så måtto, att den motsvarar en förstakammarperiod eller två andrakammarperioder. Givetvis kommer pensionsbeloppets storlek att modifieras i förhållande till antalet riksdagsår.

I fråga om pensionens storlek ansluter sig utskottet till Kungl. Maj:ts förslag om 2 004 kronor efter tolv riksdagsår och 204 kronor därutöver för vart år till och med tjugu riksdagsår, vid vilket antal maximibeloppet, 3 636 kronor, uppnås. I anslutning till utskottets förslag om pensionsrätt efter åtta riksdagsår kommer pensionen efter denna tid att utgöra 1 188 kronor med samma tillägg av 204 kronor för vart år därutöver. Jag tror knappast att någon skall kunna påstå, att dessa pensionsbelopp äro tilltagna i överkant; snarare ha de ett relativt blygsamt format.

I fråga om storleken av de pensionsbelopp, som skola utgå till personer, vilka förutom pension på grund av riksdagsmannaupdrag tillika uppbära lön eller tjänstepension på grund av anställning i allmän, d. v. s. statens eller kommuns, tjänst, anser sig utskottet böra intaga en förmedlande ståndpunkt mellan propositionen och motionerna I: 332 och II: 487 och föreslår därför, att dessa belopp böra sättas till hälften av de eljest utgående. Utskottet föreslår vidare en hel del bestämmelser, som i stort sett innebära att pensionsbeloppen över hela linjen modifieras just med hänsyn till storleken av denna pension från anställning i allmän tjänst.

*Hela frågan om pensionerna kommer i ett helt annat läge, sedan självpen-
sioneringsprincipen genomförs.* Då komma nämligen avdragen på arvoden att bli så stora, att de ungefärligen täcka de utbetalda pensionsbeloppen. Avdrag av denna storleksordning kunna emellertid icke uttagas å de nuvarande arvoden. Utskottet menar dock, att man redan nu bör göra vissa avdrag, och vi ha härvidlag följt Kungl. Maj:ts förslag om ett avdrag med 25 kronor per månad.

Vad beträffar ledamöter, som enligt pensionsbestämmelsernas utformning aldrig kunna komma i fråga att få pension, så är det ju klart att inga dylika avdrag böra göras för deras vidkommande.

Enligt utskottets förslag skola även förutvarande riksdagsledamöter få pension, men därvidlag ha vi föreslagit en skärpning gentemot Kungl. Maj:ts förslag så till vida, att endast de, som ha varit med i minst sexton år, skola tillerkännas pensionsrätt. Ledamot, som avgått före lagens ikraftträdande, bör i överensstämmelse med vad som föreslagits i fråga om de nuvarande ledamöterna även få tillgodoräkna sig tid, varunder han efter fyllda 65 år innehaft riksdagsmannaupdrag.

—Ja, detta är, herr talman, en översikt av de mera framträdande detaljerna i denna pensioneringsfråga. Med den utformning den fått med sikte på ett självpen-
sioneringssystem, där vederbörande själva, i likhet med vad som numera sker i fråga om tjänstemannapensioner i allmänhet, genom egna bidrag få lägga grunden till sina pensioner, borde, synes det — jag upprepar det — den upprörda kritiken i denna fråga ha mist sin udd. Att såsom en huvudstadstidning dekretera, att riksdagsmännen genom ett dylikt beslut skulle »riktigt skämma ut sig i svenska folkets ögon», är väl ändå att gripa till ord, som skrälla mera än de göra nytta. Vad vet den ärade skribenten — jag lär väl vara högaktningssfull, så dalkarl jag är — om allt vad riksdagsmännens husbondelösa hustrur och familjer fått försaka, arbeta och stå i under mannen-faderns frånvaro, när han efter valmännens önskan givit sig in i det allmännas tjänst?

Jag glömmer aldrig tiden efter min första riksdag för 26 år sedan — med de erfarenheter i detta hänseende jag då ställts inför — hur jag då på fullaste

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)
 allvar ställdes inför frågan: »Vem är det som skall rå om en, är det familjen och hemmet, eller är det det allmänna?» — Klart kom svaret inombords: »Du har väl ändock din fria vilja, Jones Erik, givetvis bör det vara gården och torvan, familjen och hemmet!» Men så kommo valmännen och tiggde och bådo: »Du får inte, du måste ställa dig till disposition!» Ja, så föll man undan, och så har man suttit fast och sökt företräda sitt folk efter fattig förmåga, men jag vill tillägga, jag skulle aldrig ha kunnat göra det, om jag inte alltfört fått begagna varje tillfälle att ännu fastare knyta kontakten med den torva, med vilken jag blivit sammanväxt.

Detta eller något liknande är väl för övrigt — åtminstone ur bondesympunkt — det genomgående draget i det politiska livets anlete för gemene man, som givit sig landets allmänna angelägenheter i våld. Skola riksdagsmännen då behandlas på detta otacksamt respektlösa sätt, såsom ofta sker och som framgår av vad jag nyss citerade? Nej, herr talman — jag är ej böjd för starka ord, men emot denna bakgrund vore jag färdig att säga, att litet hut i kroppen borde man väl kunna visa, även när det gäller domen över riksdagsmans gärning. Skulle man inte våga säga, att den, som i lång tid enligt sitt folks enträgna vilja uppoffrat sig och ofta »slitit en hund» i kampen för detta sitt folks välfärd, skulle kunna vara värd en bättre eloge än vad dylika tidningsmän bestå en folkrepresentation? Jag vill tro det.

Ett stor antal demokratiska länder ha före oss genomfört liknande pensioneringssystem, och till och med det lilla fattiga Finland i sitt beträngda läge står i begrepp att göra det. Vi följa endast en rimlig och naturlig utveckling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Arrhén: Herr talman! Vi ha nyss hört herr Jones Erik Andersson i patetiska vändningar motivera den ståndpunkt, till vilken utskottet kommit. Jag vill gärna redan i början av detta anförande säga, att det finns mycket i hans betraktelsesätt som är riktigt ifrån alla deras synpunkt, vilka ha haft anledning att ta befattning med det här ärendet.

När jag stod på spårvagnen på vägen hit till riksdagen i morse, fann jag emellertid på väggen ett anslag, som jag tyckte var värt att uppmärksamma i det här sammanhanget. Där stod: »Vänta tills vagnen stannat! I föl slogo 2 personer ihjäl sig och 427 personer skadades, därför att de inte hade iakttagit denna regel.» Det är, hur underligt det än kan låta, mot denna bakgrund, som jag skulle kunna hålla mitt anförande här. Jag vill applicera den nyss citerade maningen på det här föreliggande ärendet.

Sveriges riksdag brukar vara mycket restriktiv, då det gäller att besluta i angelägenheter, som redan äro föremål för utredning. Vi ha alla såsom motionärer haft anledning att göra denna erfarenhet, när vi mött utskottens antingen lätt ironiska eller triumferande erinringar om att motionären, såsom det brukar heta, inte uppmärksammat, att ämnet för hans motion redan beaktats av statsmakterna. Motionären brukar då, om han är en klok karl, när han sträcker sig som längst, skicka med en tårdränkt hälsning till den utredning, om vilken han svävat i okunnighet men om vilken han erinrats genom utskottssekreteriatets mödor.

Det förefaller mig rätt anmärkningsvärt, herr talman, att konstitutionsutskottet i detta fall ej tillämpat gängse praxis inom riksdagsarbetet. I trots av att det, såsom var och en vet, pågår en utredning på det område, som det första överläggningsämnet på dagens föredragningslista berör, har man ändå velat gå händelseutvecklingen i förväg just i detta speciella fall genom att föreslå pension åt både förutvarande och nuvarande riksdagsledamöter. Ett dylikt förslag hör dock mycket nära samman med frågan om ersättning för

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

riksdagsmannauppdragets fullgörande, vilken just nu är föremål för prövning av 1946 års sakkunniga för utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer. Det är min tro, att de, som här vilja befrämja själva saken, d. v. s. en allmän översyn av villkoren för riksdagsmannaskapets utövande och i det sammanhanget också villkoren för det ekonomiska vederlagets utgående, gjort den en otjänst genom att forcera fram den på detta sätt. Det förefaller mig, som om hela det komplex av problem, som här föreligger, hade kunnat lösas på ett mera tilltalande sätt, ifall detaljen om pensionerna fått ingå som ett logiskt led i den diskussion, som pågår bland 1946 års sakkunniga för riksdagens arbetsformer. Nu ligger landet så till — såsom var och en, som har tagit del av trycket, torde ha uppmärksammat — att konstitutionsutskottet hänvänt sig till ordföranden i 1946 års sakkunniga för att fråga, huruvida någon olägenhet för den utredningen uppstode, om man på detta sätt bröte ut pensionsfrågan och löste den för sig. Därvid har de sakkunnigas ordförande, bildligt talat, ryckt på axlarna och sagt: »För all del, visst kan man göra så. Det kommer inte att störa oss i vårt arbete.» Jag kan emellertid inte komma ifrån känslan, att ett dylikt lösbrytande av detta ärende ur sammanhanget måste påverka det ståndpunktstagande, som man har att träffa bland 1946 års sakkunniga. Detta kan befaras främst därför, att man, såsom herr Jones Erik Andersson nyss underströk, har för avsikt att låta pensioneringen bli en självpensionering. Om man har litet kännedom om de försäkringstekniska synpunkter, som därvidlag måste beaktas, så vet man nämligen, att en dylik metod kommer att betyda, att en ganska stor del av månadsarvodet måste avsättas för självpensioneringen, betydligt mer än den lilla summa på 25 kronor som skyntar i dagens utskottstryck. Under sådana förhållanden, menar jag, måste pensioneringsfrågans lösande påverka ståndpunktstagandet bland 1946 års sakkunniga, när det gäller fastställande av arvodets storlek och andra därmed sammanhängande ting.

Nu förordar utskottet för sin del uttagande av pensionsavgifter på ett arvode, som utskottet på ett flertal ställen betecknar som otillräckligt, inte minst med hänsyn till penningvärdets fall. Vad det sista beträffar har man inte någon anledning till annat än att ge utskottet rätt. Genom den föreslagna anordningen påverkas alltså, antagligen för ett par år framåt, riksdagsledamöternas ekonomiska situation i oförmånlig riktning. Resultatet blir visserligen inte att vare sig död eller undergång hotar de 380 — för att nu anknyta till tankegången i det spårvagnsplakat, som jag nyss citerade — men jag vill dock påpeka, att situationen under de närmaste åren, innan arvodeskorrigeringen är gjord, kommer att ganska kännbart påverka de enskilda riksdagsledamöternas ekonomi.

Vidare har man sagt, att läget för dagen är sådant, att ett antal riksdagsledamöter avgå redan i år eller nästa år och att man därför skyndsamt måste ila till för att dessa inte skola komma i fullständig misär. Jag kan emellertid inte tänka mig, att läget för dessa ledamöter är så pressat, att de inte kunna vänta tills »vagnen stannat», alltså tills 1946 års sakkunniga fått möjlighet att slutföra sitt arbete. Formuleringarna i det ändringsförslag beträffande arvodesstadgan, som föreligger i utskottets utlåtande, ge också vid handen, att det är möjligt både att införa retroaktivt verkande bestämmelser i här berörda avseenden och att ta hänsyn till speciella, i motioner framförda önskemål. Den möjligheten kvarstår.

Jag skulle för min del helst se, att riksdagsledamöterna på basis av sina arvoden löste sin pensionsfråga genom en sådan pensionering, att det allmänna bleve engagerat i så liten utsträckning som möjligt. Herr Jones Erik Andersson underströk med rätta denna synpunkt, och han framhöll att utskottet verk-

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

ligen också har denna mening; det är bara under en övergångstid som statsmakterna skola träda hjälpsamt emellan. Jag vill emellertid ytterligare understryka dessa synpunkter, eftersom jag finner dem utomordentligt viktiga. Det får inte bli på det sättet, att det allmänna blir engagerat i detta avseende mer än för den tid, som nu är avsedd. Vi äro fria och oberoende ledamöter av Sveriges riksdag och böra undvika till och med skenet av att vara, som det en gång hette, »Kungl. Maj:ts ständer». Det ligger ganska mycket i denna distinktion. Gränserna böra hållas absolut klara, och vårt uppdrags karaktär av förtroendeuppdrag får icke förbytas mot karaktären av statstjänst eller något liknande.

Det är, herr talman, huvudsakligen med utgångspunkt från dylika betraktelsesätt, som jag har ställt mig avvisande till konstitutionsutskottets här föreliggande förslag, och jag erinrar om att motionärer ur skilda partiläger intagit en liknande ståndpunkt.

Jag vill till sist också erinra om att delade meningar råda angående det formella tillvägagångssättet i detta fall. Ett läger har hävdadt, att bestämmelser om pension för riksdagsmännen kräva ändring av grundlagen, och ett annat har hävdadt, att detta inte är nödvändigt. För egen del tillåter jag mig att i här berörda avseende stillsamt ställa mig till tvivlarnas skara, förvissad om att argumenteringen i dessa stycken kommer att utförligt framföras senare i debatten.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa synpunkter, vilka jag med avsikt velat formulera så kortfattade som möjligt. Jag tycker, att det inte finns någon anledning att här tala med stora bokstäver, utan man kan gott erkänna, att det hela kan diskuteras. Jag vill ingalunda, som jag redan har sagt, fränkänna utskottsmajoriteten de bästa bevekelsegrunder för sitt förslag. Men jag är av den mening, att man i ovist nit inte anvisat den bästa vägen till det mål, man eftersträvar. Man borde, enligt min mening, ha inväntat »hållplatsen» och därefter i ett sammanhang handlat på det sätt, som man då funnit bäst. Kanske det för övrigt också hade varit lämpligt att göra så med hänsyn till den observans, som denna församling är föremål för från allmänhetens sida, inte minst — vilket ligger i sakens natur — från pressens sida.

Med anledning av det sagda ber jag, herr talman, att få hemställa om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 276 liksom om bifall till den reservation, som av mig m. fl. är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande nr 26.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag är i visst avseende benägen att instämna med den ärade talesmannen för utskottet, när han erinrar om att denna fråga i den allmänna diskussionen fått dimensioner som knappast svara mot dess egentliga vikt. Jag har nog en känsla av att den har blåsts upp så pass mycket och att lidelserna omkring den flamma så högt på båda sidor, att man har en viss benägenhet att glömma bort det som borde vara innehållet i en saklig diskussion.

Jag måste också bekänna, herr talman, att jag inte är så förfärligt svag för det argument emot riksdagspensionerna, som består i en hänvisning till den utomordentligt starka opinionen ute i landet emot pensionerna. Jag tycker nog att riksdagen med skäl kan åberopa rättigheten att bedöma även sina egna angelägenheter utifrån den erfarenhet, som riksdagen själv har om sitt arbete, och det behov, som med anledning därav kan förefinnas hos riksdagens ledamöter. När jag för min del kömmer att ansluta mig till den linje, som förfäktas av reservanterna, sker det således utan påverkan från den delen av argumenteringen. Jag har den uppfattningen, att det kan åberopas så starka sakliga skäl mot att nu lösa frågan på det sätt som Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit,

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

att det fuller väl utgör tillräcklig anledning för mig att sälla mig till dem som ställa sig betänksamma och gå på avslagslinjen.

Jag kan beträffande den principiella bakgrunden till mitt resonemang i rätt stor utsträckning falla tillbaka på de synpunkter, som anförts av den näst föregående ärade talaren och som finnas utvecklade i den motion, som bland andra jag varit med om att underteckna. Jag tycker alltjämt att man bör försöka bibehålla riksdagsmannauppsdragets karaktär av ett förtroendeuppdrag ända därhän, att man inte inordnar det bland de ordinarie tjänster, som äro förenade med pensionsrätt.

Detta innebär ingalunda att jag förbiser, att riksdagsmannauppsdraget och därav föranledda allmänna uppdrag kunna ha tagit en medborgares tid och arbetskraft i anspråk i så stor utsträckning, att han i sitt enskilda förvärvsarbete har lidit allvarligt men och därigenom också har blivit urständsat för att i sådana speciella fall kunna tillmötesgå vad som är billigt och rättvist. Jag skulle vilja påpeka, att det för mig i det fallet inte bara gäller att vederbörande får vad man kallar sina försörjningsmöjligheter tillgodosedda. För mig är det lika mycket en fråga om att riksdagen genom sådana åtgärder bevisar vederbörande den erkänsla, den heder, som det bör vara riksdagen angeläget att visa för det arbete som han har utfört i det allmännas tjänst. Jag vägrar således att acceptera den tanken, att en från fall till fall beviljad riksdagspension skall vara detsamma som ett understöd, som det anses mer eller mindre, jag vill inte säga vanhedrande men mer eller mindre generande att mottaga. Enligt min mening är det i lika stor utsträckning fråga om en hedersbevisning, som det för vederbörande bör vara angeläget och tacksamt att inkassera.

Den generella riksdagspensioneringen i den omfattning, som särskilt utskottet föreslår, kan ju leda till ganska groteska situationer. Om en person av en eller annan anledning blir vald till ledamot, låt mig säga av första kammaren och han sitter där en valperiod och sedan inte blir återvald antingen på grund av personliga förhållanden eller kanske därför att det parti, som han representerar, har förlorat det mandat, som han innehaft, skall han, trots att han inte kommer tillbaka efter åtta år utan sitter här endast under åtta års tid, enligt utskottets förslag vara berättigad till en visserligen obetydlig men dock årligen utgående pension efter fyllda 65 års ålder. Jag har, herr talman, väldigt svårt att förstå att den riksdagsmannen under den enda riksdagsperiod, som han bevisat, skall ha hunnit göra en så betydande insats i det allmännas verksamhet, att den i och för sig skulle berättiga honom till en statlig pension. Han har faktiskt för att använda utskottets vice ordförandes ord inte haft tillfälle att under de åtta åren slita en hund för sitt folks välfärd i så utpräglad grad, att det skulle berättiga honom till en statlig pension. Jag har också mycket svårt att föreställa mig, att han till följd av denna åttaårsperiod skulle ha lidit sådant intrång i sin enskilda förvärvsverksamhet, att han bara därigenom skulle bli urständsat att förskaffa sig en annan sysselsättning, som kan bereda honom möjlighet att antingen själv eller under medverkan av sin arbetsgivare erhålla en tryggad ålderdomsförsörjning. För mig ter det sig groteskt, att en sådan episod i en medborgares liv som ett åttaårigt riksdagsmannaskap skall för både honom själv och det allmänna vara en så märklig omständighet, att han skall vara berättigad eller i behov av en statlig pension.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

Jag är rädd för att man skjuter över målet med bestämmelser av den omfattning som det här är fråga om.

Jag undrar dessutom, herr talman, om inte reaktionerna i denna fråga få ses mot bakgrunden av att vi under de senaste åren ha haft vad man skulle kunna kalla onormala förhållanden i riksdagsarbetet. Riksdagen har varit samlad praktiskt taget året om, och det är givetvis en omständighet som i mycket stor utsträckning har inverkat både på uppdragets karaktär av förtroendeuppdrag och på de enskilda riksdagsmännens möjlighet att utöver riksdagsarbetet bereda sig en inkomstbringande sysselsättning. Men det är ju förhållanden, som vi alla äro på det klara med äro onormala. Om man skulle våga lita på att när lugnare tider ha inträtt, riksdagen kommer att vara samlad endast en så begränsad tid av året, att den enskilde riksdagsmannen har möjlighet att uppehålla sin privata sysselsättning, försvinna ju en hel del av de omständigheter som ha kunnat föranleda att riksdagsarbetet betraktas såsom ett, jag skulle våga använda uttrycket helårsbundet yrke.

Nu är ju frågan om riksdagsarbetets organisation föremål för en utredning. Ingen vet, till vilket resultat den kommer. Det är möjligt att den stannar vid ett resultat, som gör det nödvändigt att beräkna åtskilligt längre tid för riksdagsarbetets fullgörande än vad man nu skulle vara sinnad att betrakta som normalt. Det är en omständighet som enligt mitt förmenande kan inverka på det sakliga bedömandet av frågan. Därtill kommer också den av utskottet självt omnämnda möjligheten att bestämma riksdagsarvodena på sådant sätt, att de enskilda riksdagsmännen själva kunna ordna sin pensionering, varigenom man skulle kunna undvika den åtgärd som nu föreslås.

Jag tycker i det fallet, att utskottets utlåtande lider av en motsägelse. Man säger på ena stället, att utskottet inte kan dela den uppfattningen, att frågan om pensionerna har något samband med den fråga om reglering av riksdagsarvodena, som rationaliseringskommittén arbetar med, men å andra sidan säger utskottet att det förutsätter, att om arvodena kunna omregleras, bör det kunna bli fråga om en självpensionering av riksdagsmännen. Det finns således ett samband mellan dessa frågor, som utskottet ibland försöker förneka men å andra sidan erkänner såsom befintligt. Enligt mitt förmenande är således förhållandet det, att den pågående utredningen om riksdagsarbetets rationalisering och den kanske därmed följande arvodeshöjningen har ett sådant samband med frågan om riksdagspensionerna, att man borde kunna avvakta utgången av den utredningen, innan man bestämmer sig för ett system, som har starka principiella betänkligheter emot sig och där man inte heller är övertygad om att de praktiska skälen äro av sådan betydelse, att förslaget bör vinna bifall.

Det är ur sådana synpunkter, herr talman, som jag kommer fram till det resultatet, att riksdagen för närvarande inte har anledning att bifalla Kungl. Maj:ts proposition ens i den utformning som förslaget har fått i konstitutionsutskottets utlåtande. De alldeles speciella fall, som kunna tänkas böra bli föremål för reglering under den närmaste tiden, böra kunna ordnas utan att det vare sig för riksdagen eller för vederbörande riksdagsledamöter skall ha någon som helst bismak av att det sker ur försörjningssynpunkter eller åtminstone ur generande försörjningssynpunkter. Det bör kunna ordnas utan att riksdagen nu bifaller förslaget om generell pensionering. Riksdagen bör kunna vänta, tills det förslag om riksdagsarbetets ordnande och den ekonomiska ersättningen därför, som är föremål för utredning, föreligger. Då kan man se de praktiska resultaten därav, innan man från nya sakliga utgångspunkter eventuellt kan anse sig nödsakad att ta frågan under ny omprövning.

I det läge frågan för närvarande har ansluter jag mig, herr talman, till

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

reservanternas yrkande och hemställer således om avslag såväl på den kungl. propositionen som på utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Bergvall, Bergquist, Holmbäck, Lindblom, Annér, Wetter* och *Petersson*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag skall inte bli långrandig. Jag tycker att det bråkats för mycket om denna fråga, framför allt i pressen, under den tid som har gått. Den här saken har ju ordnats på andra håll. I Danmark har det skett helt nyligen. Jag kan inte påstå att saken där väckt uppmärksamhet på samma sätt som här i vårt land. I England, där ju en ändring av den gamla lagstiftningen har skett, finns en bestämmelse om att ledamöterna skola betala en viss avgift för täckande av pensionen. Även här har utskottet föreslagit, att riksdagsmännen skola betala 25 kronor av månadsarvodet. Det är, om man tar hänsyn till den tid, som riksdagen varit samlad under kriget, mera än vad som har bestämts i England.

Jag har alltid svårt att förstå, varför Sverige, när det är fråga om sådana saker, alltid skall komma sist. Varför skola inte vi kunna ordna en sak för oss själva utan behöva vänta på att det skall vara beslutat i alla andra länder? Här är det ju inte tal om några äventyrligheter. Det är inte några större belopp, som äro föreslagna vare sig i den kungl. propositionen eller i konstitutionsutskottets förslag. Det är bara små pensionsbelopp som äro upptagna i denna proposition.

Herr Arrhén menade, att eftersom det pågår en utredning om riksdagens arbetsformer, borde pensionsfrågan sparas, tills den utredningen är klar. Jag tycker att frågan om de pensioner, som riksdagsmännen kunna ha gjort sig förtjänta av, är en sak som inte har något egentligt sammanhang med de spörsmål som utredningen skall ta ställning till. Frågan om pensionerna har naturligtvis ett visst sammanhang med arvodena, men å andra sidan kan jag inte förstå, att man behöver avvakta resultatet av utredningen, innan man ordnar frågan om pensionerna. Herr Arrhén ansåg visserligen, att riksdagsarvodet måste påverka avgörandet i fråga om pensionerna. Men för dagen, när vi besluta om denna sak, ha vi att avgöra frågan med hänsyn till de arvoden som utgå för närvarande. Vi ha att fastställa de pensioner, som kunna anses skäliga med hänsyn till de nuvarande arvodena. Jag måste säga att pensionsbeloppen äro små, och jag kan för min del inte inse, att det är nödvändigt att vänta på den pågående utredningen, som ju i stort sett tar sikte på helt andra förhållanden än dem som det är fråga om nu.

Vidare gjorde herr Arrhén gällande, att frågan om pensioner åt riksdagsmännen helst borde ordnas så, att staten så mycket som möjligt hålles utanför. Man skulle så mycket som möjligt undvika skenet av att vi riksdagsmän äro statstjänare, som i denna egenskap ha rätt till pensioner av staten. Ja, jag skulle naturligtvis också vilja vara med om det, därest det kunde ordnas på det sättet. Det är klart att för många kan det ordnas på det sättet, men inte för alla. När det är så, har man ingenting annat att göra än att komma fram till ett beslut som innebär en generalisering. Under alla förhållanden misstänker jag att man inte kan komma ifrån, att denna fråga ordnas så, att det till slut blir staten som betalar de pengar, som behövas för dessa pensioner åt riksdagsmännen.

Herr Arrhén ansåg, att det kanske inte är så lätt att komma fram till ett avgörande i denna fråga. Jag kan för min del inte finna annat än att herr Arrhén till slut gav upp allting eller i varje fall det mesta. Han slutade med att yrka bifall till reservationen; han kunde inte hitta något bättre. Var den bästa vägen går, kunde han inte säga.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

Herr Elon Andersson talade om den starka opinion som gjort sig gällande i denna sak. Var den opinionen finns, är inte så gott att slå fast. Det har förekommit en Gallup-undersökning, men jag är för min del inte övertygad om att den verkligen ger ett resultat, som svarar emot vad de flesta människor i landet tänka.

Herr Elon Andersson menade, att det väl ändå vore bra mycket bättre, om man hade en ordning, där varje riksdagsman, som ansåg att han var förtjänt av en pension och gjorde framställning därom, skulle kunna erhålla pension såsom ett uttryck för en särskild erkänsla från det allmänna. Saken skulle alltså enligt herr Elon Anderssons mening ordnas så, att beslut om pension fattades från fall till fall. Det skulle vara en särskild hedersbevisning i alla de fall, då en pension beviljades åt en riksdagsman, och denne skulle känna en alldeles särskild tacksamhet för att pensionen hade beviljats honom. Jag tror nog att de flesta riksdagsmän i det fallet ha en alldeles motsatt uppfattning mot herr Andersson. De anse att riksdagsmannen bör känna större tacksamhet, om han kan få en pension, som utgår till alla, givetvis med undantag av dem som redan förut ha en pension. Det är ju så med andra befattningshavare inom det allmänna, att den, som beviljats en pension på ett område, inte får dubbel pension, om han inom ett annat område av statens förvaltning skulle ha lyckats komma så långt, att han skulle blivit berättigad till pension även där.

Jag måste emellertid säga att jag i likhet med herr Elon Andersson också är litet tveksam beträffande gränsdragningen vid åtta års riksdagsmannaskap. Jag tycker inte att de skäl som ha anförts för att man skall sätta gränsen så lågt som vid åtta år äro tillräckligt vägande. Om alltså en speciell votering här kommer att äga rum, som gör det möjligt för mig att rösta för förslaget om pensionering efter tolv riksdagsår, kommer jag att ge min röst för detta.

Herr Elon Andersson sade till slut, att onormala förhållanden varit rådande under de gångna krigsåren och att det är dessa förhållanden som gjort, att man har ansett lämpligt att upptaga själva pensionsfrågan. Men det är nu över två år sedan kriget slutade, och de onormala förhållanden, som herr Elon Andersson syftade på, ha inte upphört för det. Den erfarenhet jag har av utvecklingen säger mig snarare, att det går åt andra hållet. De onormala förhållanden, som herr Elon Andersson uteslutande ställer i samband med kriget, komma sannolikt inte att vika, utan finnas kvar även i fortsättningen. Jag är för min del övertygad om att vi i framtiden såsom någonting normalt måste räkna med en riksdag på minst sju månader. Jag har också hört från den kommitté, som utreder frågan om riksdagens arbetsformer, att man där är inriktad på att föreslå en dubbling av riksdagens sessioner. Under första halvåret skulle riksdagen vara samlad fem månader och under hösten två månader. Sedan lär det inte bli så lång tid kvar av året, då riksdagsmännen ha tillfälle att på annat håll göra sig berättigade till pension. För min del tror jag att de onormala förhållanden, som enligt herr Elon Andersson uteslutande skulle ha gett anledning till att denna fråga upptagits, komma att i framtiden vara fullt normala förhållanden.

Herr talman! Jag har inte mer att säga i frågan. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr talman! Til att börja med måste jag uttrycka min förvåning över den höggradiga formalism, som konstitutionsutskottet presterat vid sin behandling av min motion i detta ärende. Jag har såsom förutsättning för min medverkan att åstadkomma pensioner åt riksdagsmännen förklarar, att då måste riksdagsmännen även uttala sig för bättre pensionering av

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

alla, som nu inte få annat än folkpension. Utskottet har ansett, att frågan om något så när rättvis pensionering åt alla medborgare i landet inte har med spörsmålet om riksdagsmännens pensioner att göra. Motionen har dessutom delvis behandlats även av andra lagutskottet, men genom att även dess utlåtande nu föredragits, har motionen åter »lappats ihop». Så mycket borde väl vara klart, att förutsättningen för min medverkan till riksdagsmännens pensionering försvunnit, i och med att man ej velat gå med på mitt önskemål.

Jag anser nämligen att alla medborgare — alltså även riksdagsmännen — som fullgjort sina skyldigheter mot samhället, borde av samhället tillförsäkras effektivt skydd, när de av ålderdom äro urständsatta att skaffa sig en tillfredsställande levnadsstandard. Nu skyddas iaktiskt endast de, som antingen haft så stor inkomst, att de själva kunnat fondera sparmedel för ålderdomen, eller vilkas arbetsgivare — stat, kommun eller enskilt företag — avsatt medel för pensionering av de anställda. Pension är alltså en löne- och inkomstförmån. Rättvisan kräver att de grupper, som icke fått sin pensionsfråga ordnad — såsom lantbrukare, lantarbetare, hantverkare, fiskare, handlande m. fl. — skola få lika god pension som statens anställda i likartade arbetsuppgifter.

Pensionsförmånerna äro mycket orättvist fördelade i vårt land. Kan det anses rimligt, att tjänstemän i Stockholm skola ha bortåt 20 000 kronor i årlig pension, när andra tjänstemän med likvärdig utbildning och tjänst och boende i Stockholm endast få omkring hälften? Är det någon reson i att ett borgarråd får en pension på cirka 15 000 kronor, medan ett statsråd inte får någon pension alls? Varför skall en gatsopare i Stockholm dels ha nästan dubbelt så hög årlig inkomst som en lantarbetare och dels utöver folkpensionen cirka 4 000 kronor om året i pension från Stockholms stad, när lantarbetarna inte få någonting utöver folkpensionen? Och varför skall en stockholmare dessutom ha större belopp i folkpension än en landsortsbo?

Jag för min del önskar, att alla — således även riksdagsmännen — skola få en rättvist avvägd pension, men jag tycker inte det är rätt, att riksdagsmännen skola få pension, innan riksdagen åtminstone beslutat utreda frågan om pension åt dem, som ännu inte fått något annat än en för låg folkpension. Jag har ständigt uttryckt önskemålet om en ordentlig utredning rörande alla pensionssystem, som nu finnas, för att få det rättvisare och rationellare ordnat.

Det synes mig, herr talman, befogat att sluta med en travestering av en bekant strof i Runebergs »Fänrik Ståls sägner»:

Pension kom bort, så ryktet säger.
Samma rykte nämner om,
att till riksdagsmännens läger
Lod om kvällen kom.
Lugnt med sin pension i näven
steg dragonen in:
»Giv åt Stål pensionen även
eller tag ock min.»

Herr Herlitz: Herr talman! Denna fråga har ju varit föremål för så mycken debatt och riksdagen är så långt framskriden, att det kanske ursäktas mig, om jag inte här anför någon längre argumentation eller ingår i polemik mot föregående talare. Jag vill inte heller polemisera mot herr von Helands uppläggning av frågan. Jag hoppas, att han inte uppfattar det såsom en oartighet från min sida — själv uppfattar jag det närmast såsom en artighet.

Det var, herr talman, endast några få synpunkter jag här ville beröra. Först beträffande grundlagsenligheten av det beslut, som kammaren tycks vara beredd att fatta. Kommittén har ju haft förmånen att i denna fråga anlita den

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

bästa konstitutionella expertis, som finnes inom riksdagen, nämligen konstitutionsutskottets ordförande. Jag dristar mig emellertid att däremot ställa min egen mening i saken. Den går kortligen ut på att kammaren är förhindrad att i dag fatta det beslut, varom fråga är.

Sammanhanget är nämligen i all enkelhet det, att riksdagsordningen säger ifrån, att riksdagsmännen åtnjuta arvode och reseersättning. Vilka konsekvenser kan man draga härav? Någon skulle möjligen vilja tolka denna bestämmelse så, att man, alldeles oberoende av att riksdagsordningen stadgar rätt till arvode och reseersättning för riksdagsmännen, därutöver får tillägga dem vilka ekonomiska förmåner som helst. Den meningen företrädes emellertid inte av någon, utan man har från alla sidor intagit den ståndpunkten, att vi skola bedöma, huruvida vad som nu föreslås går in under riksdagsordningens nyss nämnda bestämmelser. Till stöd för ett jakande svar på denna fråga har man fört ett resonemang, som jag måste beteckna såsom i allra högsta grad ansträngt. Man har resonerat så, att pension nu för tiden betraktas såsom intjänt lön eller, i detta fall, intjänt arvode. Därför kan, menar man, under ordet arvode även inrymmas pension. Jag frågar dem av herrarna, som tidigare haft anledning att taga del av löne- och pensionsförfattningar, huruvida ni sett någon författning av detta slag, där man i ordet lön eller ordet arvode intolkat även en rätt till pension, så att en tjänsteman, som tillerkänts lön, därmed även skulle äga rätt till pension. Nej, detta är en absolut ohållbar konstruktion.

Lika litet värde har enligt min tanke det argumentet, att riksdagen redan i arvodestadgan har infört någonting, som är varken arvode eller reseersättning, nämligen talmännens representationsbidrag. Dessa bidrag ligga dock, mina herrar, arvodet oändligt nära. De utgöra en sorts förhöjt arvode för talmännen, fastän man kallat den representationsbidrag. Jag kan icke finna det vara på något vis befogat att av denna lilla avvikelse draga sådana konsekvenser som man har gjort i kommittébetänkandet och sedan även i konstitutionsutskottets utlåtande.

Den rätta ordningen för denna frågas behandling hade alltså varit — det vill jag stryka under — ordningen för behandling av grundlagsfrågor. Det skall alltså framläggas till prövning av folket i val, huruvida det anser det riktigt, att jämte arvodet utgår pension till riksdagsmännen. Jag kan inte undgå att i all stillsamhet uttala, att jag betraktar det såsom ett övergrepp mot folkets i grundlagen stadgade rätt, om riksdagen nu går att besluta om pensioner.

Vad själva sakfrågan beträffar, skall jag som sagt inte bli mångordig. Jag vill bara deklarerera, att jag principiellt är emot generella regler om riksdagsmäns pensionering, i den mån dessa regler gå ut på att pensionskostnaderna till väsentlig del skola bestridas av statsmedel. En helt annan sak är frågan om den framtida självpensioneringen, som utskottet viftar med. Herr andre vice talmannen sade ett mycket sant ord om denna tänkta självpensionering, då han yttrade att detta naturligtvis är rena camouflaget och att staten till sist kommer att få betala det hela. Men om man förutsätter, att självpensioneringen skulle ärligen genomföras — d. v. s. att det hela verkligen skulle bygga på riksdagsmännens egna bidrag — så är jag icke i stånd att inse, varför Sveriges riksdagsmän skola behöva på det viset sättas under förmyndare. Varför skall man inte kunna överlåta åt riksdagsmännen själva att avgöra, huruvida de av uppburna arvoden vilja avsätta vissa belopp till sin pensionering? Skall det nödvändigt sörjas för riksdagsmännens ålderdom såsom för dem, som inte veta att taga hand om sig själva?

Men det är inte detta, herr talman, som det nu är fråga om, utan här gäller det en pensionering med statsmedel. Det är känt från alla diskussioner om

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

denna sak, att man här kommer in på varjehanda trassliga frågor. Detta visas bäst av kommitténs och konstitutionsutskottets vedermodor. Jag tror att det förtjänar understrykas, att största delen av dessa vedermodor kommer av det principiellt betänkliga och oriktiga däri, att pensioneringen — som är en anordning, vidtagen för personer med fast tjänstgöring, principiellt livsvarig anställning — här skall tillämpas även när det gäller förtroendeuppdrag. Vari ligger då den principiella skillnaden? Så vitt jag förstår, ligger den inte så mycket i vad som har framhållits i en del motioner, nämligen att en förtroendeman inte är så mycket upptagen av sin tjänst som tjänstemännen, utan den principiella skillnaden ligger enligt min mening däri, att riksdagsmannaskapet är ett tidsbegränsat uppdrag, betingat av valmännens förtroende.

Jag skall försöka antyda, vad jag menar. Det måste i fråga om uppdrag av denna karaktär vara oriktigt att bestämma en pensionering med hänsyn till den tid vederbörande har tjänat. I vissa fall kommer detta att leda till alltför generösa resultat, något som herr Elon Andersson med ganska verkningsfulla exempel redan har utvecklat. Å andra sidan kommer det i en del fall att framstå såsom någonting ganska hårt. Låt oss komma ihåg, att en riksdagsman inte på samma sätt som en tjänsteman kan gardera sin fortsatta anställning i tjänsten och uppnå de stadgade tjänsteåren genom att uppföra sig så, som lag och författningar kräva av honom. Riksdagsmannen är utsatt för omskiftena i politiken. Hans parti kan till äventyrs lida nederlag vid ett val, så att han icke längre kommer att tillhöra riksdagen. Han kan också vara en självständigt tänkande människa, som måhända kommer på kant med sitt parti och därför tvingas att avgå. En riksdagsman i sådant läge kommer att bli missgynnad genom regler sådana som de föreslagna. Till en viss grad kan man emellertid — och här kommer jag till en viktig punkt — gardera sig mot detta genom att inte vara alltför självständig och trassla med partiledningen. Man garderar sig helt enkelt genom att hålla sig väl med de makthavande. Då kommer man i tillfälle att såsom en god och trogen tjänsteman få räkna många tjänsteår. Då kommer man med i den privilegierade klassen av riksdagsmän. Detta är, mina damer och herrar, tankegångar som i kraft av de nu föreslagna pensionsreglerna lätt kunna komma att vinna insteg hos svenska riksdagsmän, och jag anser sådana tankegångar ur folkstyrelsens synpunkt vara ganska betänkliga.

Jag skall inte längre uppta tiden, herr talman. Jag upprepar, att detta inte har varit något försök till en allsidig argumentering, något som jag tror att tiden nu är för sen till. Jag har endast sökt framhäva en del synpunkter, som jag inte mött i den allmänna debatten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 1.

I detta anförande instämde herrar *Nordenson, Beck-Friis, Axel Ivar Anderson, Ekströmer, Löthner, Carl Sundberg, Wehtje, Arrhén, Björkman, Domö* och *Lundgren*.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Då det är jag som framlagt denna proposition, kan det vara skäl för mig att säga några ord om de motiv, som ligga bakom densamma.

För regeringen har det stått ganska klart, att en sådan fråga som denna närmast är en riksdagens egen angelägenhet. Men det finns åtskilligt som gör att det kanske inte är så naturligt för riksdagsmännen själva att upptaga den. När det då är ganska känt, att inom mycket vida kretsar av riksdagens ledamöter har funnits den uppfattningen, att det är önskvärt att diskutera frå-

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)
gan om en pensionering, har regeringen — som själv ansett, att de övervägande skälen tala för att en sådan pensionering införes — funnit det vara riktigt att framlägga en proposition i frågan ungefär efter de linjer, som man tyckt att riksdagens ledamöter skulle kunna enas om. Jag vill understryka, att detta inte på något sätt är en fråga om ett partis uppfattning. Ni veta alltsammans, att det härvidlag finns delade meningar, möjligen inom alla partier, och det är givetvis riksdagens sak att avgöra, om denna proposition skall antagas eller ej.

Det som för regeringen varit avgörande är, att det, så som riksdagsmannaskapet utvecklat sig, icke är möjligt att längre betrakta detta såsom ett förtroendeuppdrag av den arten, att det kan fullgöras vid sidan av annat arbete. Den förhoppning, som herr Elon Andersson uttalade, att det skulle vara möjligt att komma tillbaka till en ordning med korta riksdagar, tror jag för min del alldeles saknar grund. Men även om tiden för riksdagarna skulle kunna inskränkas till, låt mig säga fem månader eller upp mot sex månader, vilket skulle onödiggöra en höstsession, torde det vara uppenbart att icke många människor i detta land befinna sig i det ekonomiska läget, att de skulle kunna inemot halva året undvara sina ordinarie inkomster.

Inte heller är det fördolt för någon, att det är förenat med mycket stora svårigheter för de allra flesta av dem, som leva enbart av inkomsterna på sitt arbete, att efter riksdagstiden komma tillbaka till sitt yrkesarbete. Detta gör, att riksdagsmannaskapet i stor utsträckning blir någonting, som endast vissa grupper av medborgare kunna acceptera. Det finns i vårt land stora mängder av arbetare, som helt enkelt icke ha råd att åtaga sig riksdagsmannaskap.

Detta leder till — och det är den första slutsats som vi väl alla äro villiga att draga — att vi inte kunna undkomma riksdagsarvodet av en storleksordning, som inte bara täcker riksdagsmannens egna kostnader under den tid han vistas vid riksdagen, utan också ger försörjning åt hans familj under den tiden. Man kan säga, att hela idén att riksdagsmannen har ett förtroendeuppdrag, som inte är förbundet med vad man brukar kalla för lön, i praktiken har måst uppges. När frågan om riksdagens arbetsformer och riksdagsarvodet på nytt kommer före, tror jag att vi tämligen enigt komma att gå på den linjen, att man får lov att förbinda riksdagsmannaskapet med en ersättning som — antingen man vill kalla den för lön eller inte — är jämförbar med lön.

Men har man dragit den slutsatsen, blir det svårt att förstå, hur några principiella invändningar skola kunna resas mot att också pensionsfrågan upptages. Pensionen för löntagare har ju mer och mer kommit att betraktas såsom en del av lönen. Detta gäller inte bara i offentlig tjänst. Att en statstjänare, som får pension, betraktar den såsom en ersättning för vad han presterat i sin arbetsföra ålder, torde inte kunna göras till föremål för invändningar. I den enskilda verksamheten är det på precis samma sätt. Jag kan inte se, att någon principiell skillnad existerar mellan en pension, som man själv betalar avgifter till, och en pension, som man icke betalar avgifter till.

Herr Elon Andersson sade visst någonting om att skillnaden låg i att det här gällde ett arvode och inte en lön. I den enskilda verksamheten förekommer ingenting som kan kallas för lön i samma betydelse som den fasta lönen i statstjänst. Det är i stället överenskomelser och avtal man där bygger på, och om det skall kallas för lön eller arvode är ganska likgiltigt. Men om en i enskild tjänst anställd person har ett arvode eller en lön så stor, att man säger, att han med hjälp av denna lön eller detta arvode kan pensionera sig själv, eller om man i stället kommer överens om att lönen skall fastställas på ett sådant sätt, att efter en viss tid i stället skall utgå pension, så är detta, så vitt

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

jag förstår, bara två olika former för betalningen av det arbete, som denne person utför.

Det förefaller mig därför, som om hela denna fråga är principiellt enigt löst i samma ögonblick som man nu från alla håll säger, att riksdagsarvodena borde vara av den storleksordning, att riksdagsmännen skulle kunna pensionera sig själva. Det kan vara mycket rimligt att gå denna väg, men det är inte något principiellt avsteg därifrån, om man följer den andra linjen och säger, att det är lika bra att riksdagsarvodena äro något lägre och att riksdagsmännen i stället få pension. I grund och botten finns det alltså inga principiella skäl som tala mot att med riksdagsarvodet förena en pension.

Jag skall inte uppehålla mig vid frågan om de konstitutionella betänkligheter, som här ha uttalats. Det förefaller inte, som om man inom riksdagen anser, att de skulle kunna vara avgörande.

När herr Elon Andersson säger, att det ändå är litet egendomligt att en person, som kanske bara under åtta år varit riksdagsman och sedan av en eller annan anledning inte får förnyat mandat, skall få pension från riksdagen, när han blir 65 år, låt vara att pensionen är mycket blygsam, så erkänner jag att den tid riksdagsmannaskapet varar har en viss betydelse. I propositionen föreslogs som bekant, att rätt till pension skulle inträda först efter tolv riksdagsår, och det gör kanske en viss skillnad. I princip kan jag dock inte se, att någon skillnad föreligger.

Jag kan inte heller gå med på att detta skulle vara någonting förut okänt. Tvärtom ha vi, när det gällt arvodesbefattningar i det allmännas tjänst — som jag väl vågar kalla dem för — sökt komma till rätta med den svårighet, som ligger i att staten vill ha kvalificerat folk till vissa framskjutna tjänster, vilka det ej är lämpligt att göra till ordinarie tjänster, som den utnämnde får inneha för livstiden. Sådana förordnandetjänstemän få som bekant efter sex eller tolv år pension. Vid en del högskolor, där man anser att man helt enkelt inte skall ha en fast tjänst, som varar hela livet, har man till och med ordnat det så, att vederbörande efter vissa års tjänstgöring inte skall få nytt förordnande, men i stället erhålla vad som ibland kallas för en uppskjuten livränta. Även på den punkten förefaller det mig alltså finnas paralleller som göra, att man inte behöver hysa några betänkligheter mot att gå på den här föreslagna linjen, om man överhuvud taget kan ange positiva skäl för denna linje.

De positiva skälen äro, så vitt jag förstår, av två slag och avse dels den enskilde, dels det allmänna. Den enskilde tycker sig självfallet kunna göra anspråk på att ersättningen för riksdagsmannauppdraget blir sådan, att ingen behöver avstå från detta uppdrag med hänsyn till de ekonomiska villkoren, därest han för övrigt är skickad till det. Argumenten bli naturligtvis starkare, ju längre tid en riksdagsman har suttit, men det måste vara klart, att den, som under en följd av år varit riksdagsman, inte bör behöva med oro motse den tid, då han inte längre är riksdagsman.

Det andra argumentet är, skulle jag vilja säga, hänsynen till det allmänna. Det är ju ömtåligt att formulera en ståndpunkt i detta fall, men jag tror att det är lika gott att göra det. Var och en vet att det händer — hur ofta är svårt att säga, men det är kanske inte så sällan — att valmännen anse sig böra ta viss hänsyn till en riksdagsmans ekonomiska förhållanden och därför kanske tveka att ersätta honom med en annan, för så vitt detta för honom skulle medföra ekonomiska bekymmer av det slag, som pensionen är avsedd att eliminera. Från den synpunkten sett måste det nog sägas vara ett allmänt intresse, att den vikten inte längre kan läggas i vågskålen, om jag får använda det uttrycket, när det gäller valet av riksdagsmän eller att denna synpunkt inte längre kan få samma betydelse som tidigare. Jag vet mycket väl att denna

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

pensionering, som träder i tillämpning först då vederbörande riksdagsman uppnått 65 års ålder, inte helt undanröjer olägenheterna i detta hänseende, men i en rad fall skulle dock valet bli friare än nu.

Att en opinion på många håll i landet inte är tilltalad av riksdagspensioner, sammanhänger naturligtvis med — jag vill inte säga det såsom en kritik — att föreställningarna om riksdagsmannaupdraget såsom ett förtroendeuppdrag fortfarande äro levande. Den allmänna meningen kännetecknas i det fallet av en viss konservatism. Man har inte gjort sig förtrogen med de nya förhållanden, under vilka riksdagen arbetar. Jag tror att det är riktigt — i det fallet vill jag instämma i vad någon talare förut har sagt — att vi böra söka göra klart för en viss del av allmänheten, att riksdagen nu arbetar under andra förhållanden än tidigare och att föreställningen om riksdagsmannaskapet såsom ett förtroendeuppdrag, som egentligen inte skall vara förenat med arvode, icke längre är hållbar.

Å andra sidan märker nog kammaren både av propositionen och utskottsutlåtandet, att man har tagit all möjlig hänsyn till önskemålet att allmänheten inte skall få anledning att tala om att riksdagens ledamöter skaffa sig några oförtjänta förmåner. En pension, som inte kan uppgå till mer än i bästa fall 3 600 kronor, är ju inte någonting som med hänsyn till folks nuvarande inkomster behöver framkalla känslor av avund. Ersättningen till de riksdagsmän, som inte ha mer än åtta eller tolv riksdagsår, föreslås ju bli avsevärt lägre. I ett fall som detta, där det kan sägas att meningarna äro delade, har man anledning att gå fram på den försiktigare vägen. Men det förefaller, som om både Kungl. Maj:ts proposition och utskottsutlåtandet skulle ha tagit all nödig hänsyn till detta. Jag tror att man har gått fram så varsamt, att det inte borde vara någon svårighet för kammaren att följa utskottsförslaget.

Herr Velander: Herr talman! Då jag i debattens början tillät mig att begära ordet, skedde det närmast av den anledningen, att jag deltagit i den utredning, som har föregått den föreliggande propositionen.

Under denna utredning kom jag för min del till det resultatet, att någon allmän pensionsrätt inte borde tillerkännas riksdagens ledamöter. Skälen för denna min ståndpunkt finnas redovisade i utskottets utlåtande, och det kan då inte vara någon anledning att här upprepa dem, i synnerhet som från olika talares sida framförts synpunkter av ungefär enahanda innehåll.

Jag vill instämma i vad herr Herlitz anför, då även jag i min reservation inom utredningen ansett, att frågan om riksdagsmännens pensioner bör lösas i för tillkomsten av grundlag stadgad ordning. I likhet med professor Herlitz har jag mycket svårt att tolka orden »arvode» och »reseersättning» i riksdagsordningens § 23 såsom jämväl omfattande pensioner. Jag anser, att innebörden av dessa ord är avgörande för ett bedömande av huruvida den uppfattning, som hävdats av professor Herlitz och mig, är riktig eller inte. Herr Herlitz har emellertid utvecklat skälen för vår ståndpunkt, och det kan då inte gärna ifrågakomma, att jag skall upprepa dem.

Jag fäste mig vid att finansministern avböjde att diskutera de skälen genom en antydan — därest jag fattade hans yttrande rätt — om att man här i riksdagen nog vore av den meningen, att de konstitutionella skälen inte böra tillerkännas någon avgörande betydelse. Jag beklagar, ifall herr statsrådet har kommit till den uppfattningen, att man kan vifta bort de konstitutionella skälen så där utan vidare.

Finansministern tycktes mig också i dag inta en något förändrad ståndpunkt i förhållande till den, som han hävdade, när han utformade direktiven för utredningen. I dessa direktiv betonar han, att ett införande av pensions-

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

rätt för riksdagens ledamöter skulle innebära ett avsteg från eljest vedertagna pensioneringsgrunder. Nu ansåg han, att det var en naturlig konsekvens av riksdagsmännens ställning och de uppgifter, som åvilade dem, att deras arvode kompletterades med en allmän pensionsrätt. Jag tycker nog, att statsrådet har utvecklat sig väl snabbt, nästan alltför snabbt, när det gäller denna sak.

De skäl, som anförts för en pensionsrätt för riksdagens ledamöter, ha i olika sammanhang varit, såvitt jag har förstått, alldeles desamma. Man har blott varierat dem på olika sätt. Redan i utredningsdirektiven sägs det, att riksdagsarbetet ofta kan vara till hinder för riksdagsmannen i hans vanliga verksamhet och även medföra direkta ekonomiska olägenheter, vilka icke kunna anses kompenserade genom själva riksdagsmannaarvodet. Till detta fogas ett par andra synpunkter, nämligen angelägenheten av en föryngring av riksdagens sammansättning samt en utyan om att ett riksdagsmannaupdrag under stundom förlänges därför att en riksdagsman kan befinna sig i ett bekymmersamt ekonomiskt läge. Dessa skäl varierades sedan av utredningen. Någon ting nytt kom där inte till. När departementschefen sedan utarbetar sin proposition, faller han tillbaka på utredningens uttalanden, som ingenting annat äro än hans egna direktiv, och när konstitutionsutskottet slutligen skall ta ståndpunkt i frågan, varierar man samma motiv.

Jag har såsom reservant inom utredningen underkänt dessa skäl. Jag har mycket svårt att tillerkänna föryngringssynpunkten någon betydelse. Man bör ju aldrig falla tillbaka på sin egen erfarenhet, och det är heller inte min mening att göra det, men jag måste bekänna, att jag aldrig, när det har varit fråga om ett riksdagsmannaval, vars förberedelse jag på något sätt kunnat följa, hört den synpunkten framföras, att man inte kan ta den eller den kandidaten, utan att man måste hålla sig till den förutvarande riksdagsmannen, därför att denne eljest skulle komma i ett bekymmersamt ekonomiskt läge. Jag har sålunda inte hört, att valmännen, när det gäller kandidatnominering till riksdagen, tagit hänsyn till vederbörandes ekonomiska belägenhet. Jag vill i varje fall göra gällande, att det inte kan vara någon mera allmänt anlagd synpunkt, utan att den endast förekommit i något enstaka fall.

Det har sagts, även av herr finansministern, att det föreligger tvekan inom alla politiska partier i denna fråga. Jag vill inte närmare ingå på den saken. Jag vill blott säga, att, såvitt jag vet, har inte någon tvekan i detta avseende förekommit inom det parti, som jag tillhör.

Resonemanget om huruvida riksdagsmännen nu få en skälig ersättning för sina uppoffringar och sitt arbete på grund av riksdagsmannaskapet förefaller mig inte böra leda till att man skall införa en pensionsrätt; det bör i stället leda till att man verkligen överväger, huruvida riksdagsmannaarvodet är skäligt eller inte. Nu veta vi emellertid, att riksdagsmännens arvoden äro eller bli föremål för överväganden i den särskilda kommitté, som har att syssla med riksdagens arbetsformer. En av de grundläggande frågorna för denna kommitté är också, hur omfattande riksdagsmännens uppgifter och åligganden äro eller bliva, och när denna kommitté har kommit till klarhet på denna punkt, tillkommer det den att precisera ett med hänsyn just till dessa uppgifter och åligganden skäligt arvode. Om det är en riktig uppdelningsgrund för det nuvarande arvodet med två tredjedelar såsom motsvarande något slags dagtraktamente till täckande av riksdagsmännens omkostnader för uppdragets fullgörande och en tredjedel såsom fast arvode eller ersättning för själva arbetet såsom sådant, vill jag säga, att man inte gärna kan komma fram till någonting annat än att den fasta delen av riksdagsmannaarvodet måste vara för lågt beräknad. En lantbrukare, som kommit till riksdagen, bör väl ändå ha lika bra betalt för sitt arbete som t. ex. den person som hugger ved i hans skog el-

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)
ler som arbetar med reparationer i hans ladugård eller ekonomibygnader i övrigt. Jag förutsätter sålunda såsom sannolikt, att utredningen kommer fram till ett ökat arvode åt riksdagsmännen, således av den del av arvodet, som skall utgöra valuta för riksdagsmännens arbetsprestationer.

Om emellertid denna utredning kan förutsättas leda till att arvodet blir väl avvägt, kan man fråga sig, varför man i detta sammanhang skall diskutera frågan om en allmän pensionsrätt för riksdagens ledamöter. Varför kunna inte damerna och herrarna då resonera på samma sätt som andra lagutskottet i det utlåtande, vilket här föreligger till behandling samtidigt med konstitutionsutskottets förevarande utlåtande, där det heter, att de grupper, varom det i utlåtandet är fråga, få sköta om sin pensionering själva? Utskottet hänvisar i detta fall till pensionsstyrelsens frivilliga försäkring och till möjligheten av en pensionering genom organisationernas förmedling. Varför intar man inte samma ståndpunkt i denna fråga, i synnerhet som konstitutionsutskottet betonar, att det inte är det allmänna, som skall bekosta riksdagsmännens pensioner, utan att det är fråga om en självpensionering? Detta har ju också utskottets talesman här mycket starkt understrukit. Varför skall riksdagen då, och det innan grunden för pensioneringen är fastställd genom det utredningsarbete som pågår, ge sig i kast med denna allmänna pensionering?

Konstitutionsutskottets egna utgångspunkter sägas nu vara, att det gäller en övergångstid, då de nuvarande riksdagsledamöterna inte skulle kunna komma i åtnjutande av några pensioner på grund av att systemet med en självpensionering inte omedelbart kan börja verka, och vidare att de hittillsvarande arvodena inte möjliggjort en sådan pensionerings bekostande. Men under sådana förhållanden borde väl utskottet ha stannat för att söka åstadkomma en övergångsform i avvaktan på den självpensionering, som utskottet så bestämt tager sikte på.

Jag vill alltså hävda den ståndpunkten, att denna fråga inte är mogen för lösning i detta sammanhang, utan att det, för vinnande av fasta utgångspunkter för en tillfredsställande ordning på detta område, är nödvändigt att avvakta resultatet av den s. k. Bergquistska utredningen.

Jag skall inte fördjupa mig vidare i dessa spörsmål. Jag vill dock i förbigående understryka ett uttalande av herr Elon Andersson om att utskottet har utvidgat pensionsrätten till att omfatta även personer, som endast ha tillhört riksdagen i åtta år. Tidigare har man varit mycket försiktig på denna punkt. Inom utredningen ansåg man, att till och med tolv år var åtskilligt i underkant — det var i varje fall min inställning — och när man nu går in för åtta år, kan jag inte finna annat än att det måste vara att gå alltför långt i fråga om att tillgodose riksdagsmännens egna intressen.

Jag vill, herr talman, i anslutning till det anförda sluta med att instämma i det yrkande, som tidigare har ställts om avslag på propositionen och därmed på utskottets hemställan.

Herr **Andersson, Jones Erik**, erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill beträffande herr Velanders fråga, varför inte utskottet föreslagit en provisorisk anordning, till dess det nya systemet träder i kraft, säga, att herr Velander måtte inte ha läst vad utskottet skrivit på denna punkt.

Längst ned på s. 14 i utskottsutlåtandet skriver utskottet, efter att ha talat om självpensioneringen och dess innebörd, följande: »Av dessa skäl bör därför som en provisorisk anordning nu beslutas, att staten under en övergångstid träder emellan och svarar för en väsentlig del av de belopp, vilka såsom ett slags uppskjutet arvode skäligen böra utbetalas i form av pensioner åt

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)
avgångna riksdagsledamöter.» Detta uttalande inkluderar alltså vad herr Velander efterlyser.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Velander**, som yttrade: Herr talman! Jag vill till det sist sagda endast erinra att det inte bara är provisoriet i och för sig, som det i detta sammanhang gäller, utan anledning till konstitutionsutskottets ståndpunkt är, att de nuvarande arvoden äro alltför knappa för att man skall kunna fullfölja konstitutionsutskottets tankegång.

Herr Jones Erik Andersson har — det gjorde han i debattens början — mycket starkt betonat, att man inte får ge efter på att det här skall vara fråga om en självpensionering, men då tycker jag, att man inte heller skall inträtta sig för en generell ordning, den må avse kortare eller längre tid, som tillförsäkrar *alla* riksdagsmän pensionsrätt.

Herr **Karlsson, Gottfrid**: Herr talman! Såväl den siste ärade talaren, herr Velander, som herr Herlitz ha lagt rätt stor vikt vid den uppfattningen, att man inte grundlagsenligt skulle kunna besluta om en pensionsrätt för riksdagsmännen, eftersom riksdagsordningen endast talar om »ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande», vilket allenast skulle innefatta arvode och reseersättning. Om vi emellertid utgå från den uppfattningen, vilken ju hävdats när det gällt statstjänstemännens pensioner och även andra pensioner, att pensionsförmånen strängt taget inte är någonting annat än en uppskjuten lön eller ett uppskjutet arvode, tror jag inte att införandet av en pensionsrätt för riksdagsmännen kolliderar med grundlagens regler på sätt som här gjorts gällande. Det vare mig emellertid fjärran att vilja ta upp en dispyt i någon vidare omfattning med herr Herlitz om grundlagsenlighet eller inte grundlagsenlighet. Jag har dock den uppfattningen, och det är utskottets uppfattning, att det i detta hänseende inte möter några sådana formella hinder, som man här på vissa håll ansett.

Vi ha med den pensionsreglering, som vi bara för någon vecka sedan fattade beslut om för statstjänstemännens vidkommande, knäsat den uppfattning, som jag här anför, att pensionsrätten strängt taget inte är någonting annat än en uppskjuten löneförmån.

Nu säga reservanterna, att de inte vilja vara med om att nu införa en pensionsrätt för riksdagens ledamöter, utan att vi först böra avvakta resultatet av den utredning, som pågår om riksdagens arbetsformer, vilken utredning också har frågan om riksdagsmännens arvoden till behandling. Jag vill i detta sammanhang understryka vad utskottets ärade vice ordförande nyss anförde gentemot herr Velander, då herr Velander talade om att man borde skapa ett provisorium under en viss övergångstid, nämligen att utskottet framhållit, att den anordning, som är föreslagen, är avsedd att vara provisorisk i avvaktan på att saken skall kunna ordnas på ett annat och ur alla synpunkter mera tillfredsställande sätt. Jag tror inte det finns någon anledning att blåsa upp denna fråga till de dimensioner, som man på vissa håll utanför riksdagen har sökt att göra.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att fästa uppmärksamheten på att det förutom de fem reservanter, som yrkat avslag på det föreliggande förslaget, finns ytterligare en reservant, nämligen herr Björek. Herr Björek har inte tillfälle att i dag vara närvarande i kammaren, och det går således inte att få svar på någon fråga ställd till honom, vad hans reservation avser eller innebär. Det skulle ju annars för oss, som ha deltagit i ärendets behandling inom utskottet, ha varit intressant att få upplysning därom, eftersom herr Björek vid behandlingen i utskottet talade för och röslade för förslaget.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden så mycket längre. Jag tycker att de, som ha talat för utskottets ståndpunkt, ha sagt vad som kan och behöver sägas i denna fråga. Jag kan emellertid inte underlåta att mera kanske såsom ett kuriosum anföra vad som sagts i det danska landstinget vid behandlingen av en liknande fråga som den vi nu debattera. Det var den 9 juni 1946. Först uppträdde den danske inrikesministern, som yttrade följande: »Jeg skal anbefale Lovforslaget til hurtig og velvillig Behandling i det høje Ting.» Därefter anförde en partiledare, herr Christiansen: »Paa mit Partis Vegne skal jeg tillade mig att anbefale begge de forelagte Lovforslag til velvillig Behandling og Vedtagelse i det høje Ting.» Nästa talare var en annan partiledare, herr Rytter, som yttrade: »Paa mit Partis Vegne skal ogsaa jeg anbefale de to Lovforslag.» Ytterligare två partiledare, herrar Korsgaard och Oluf Johansen, anförde på sina respektive partiets vägnar, att de anbefallde det föreliggande förslaget till »hurtig og velvillig» behandling.

Samtliga partiledare i det danska landstinget ha således anbefallt det lagförslag, varom då var fråga, till en »hurtig og velvillig» behandling. Detta kan naturligtvis inte ha något som helst bevisvärde, när det gäller föreliggande fråga, men det kan ju vara rätt intressant att konstatera, att man, när i ett annat lands lagstiftande församling ett liknande lagförslag är uppe till behandling, från de skilda partiernas sida anbefaller detta lagförslag till en »hurtig og velvillig» behandling. Detta har jag endast velat anföra för att visa, att man på andra håll inte har riktigt samma uppfattning, som man inom vissa kretsar i vårt land har, när det gäller förslag om en rimlig pension för riksdagsmännen, vilka ju under en mer eller mindre lång period få sätta till större delen av sin arbetstid för att fullgöra sitt riksdagsmannaupdrag.

Nu säger man, att riksdagsmannaupdraget är ett förtroendeuppdrag och att förtroendeuppdrag inte kunna ge pensionsrätt på sätt som här föreslagits. Javisst är riksdagsmannaupdraget ett förtroendeuppdrag — det högsta förtroendeuppdrag som en svensk medborgare kan nå upp till, brukar man väl säga — men detta förtroendeuppdrag kan inte jämföras med förtroendeuppdrag av annan natur, som man kan sköta vid sidan av sina ordinarie arbetsuppgifter, utan hela riksdagsmannaskapets natur är ju sådan, att man måste lämna de arbetsuppgifter, som man normalt har att syssla med, således sin normala förvärvskälla, för att kunna fullgöra riksdagsmannaupdraget, och då måste man ju också se på detta uppdrag på ett annat sätt än man gör beträffande de vanliga förtroendeuppdragen, även när det gäller att ta ställning till den fråga, som nu är före. Även om man inte kan säga, att riksdagsmännen ha lön, ha de dock arvoden, och herr statsrådet har ju i sitt anförande nyss påvisat, att det ingalunda är någonting främmande för oss att medgiva pensionsrätt åt s. k. arvodister, således åt personer, som åtnjuta arvode av något slag. Detta är alltså i och för sig inte någonting nytt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det föreliggande utskottsfröslaget.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag skall inte deltaga här i den principiella diskussionen — det förefaller mig som om både skäl och motskäl vore tämligen uttömda. Jag har begärt ordet för att få rikta en fråga till konstitutionsutskottets vice ordförande och talesman i denna kammare.

Utskottet har sträckt sig längre än Kungl. Maj:ts proposition. Jag skulle vilja fråga: vilka äro de ekonomiska konsekvenserna av utskottets ställningstagande? Detta utlåtande från konstitutionsutskottet avser dock att belasta statsbudgeten med en större eller mindre utgiftssumma. Jag finner det högst märkligt att i utlåtandet icke finnes någon som helst redovisning av storleken av den utgift, som man rekommenderat. Kungl. Maj:t har i propositionen helt

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

löst nämnt en summa på ungefär 165 000 kronor; den blir väl, såvitt jag fattar, avsevärt höjd genom utskottets förslag. Jag frågar alltså herr Jones Erik Andersson: vilka utredningar ha gjorts angående kostnaderna, och vid vilket belopp har denna eventuella utredning stannat?

Jag är väl medveten om att dessa kostnader inte kunna vara av sådan betydelse, att de avsevärt återverka på statsbudgeten som helhet betraktad, men jag har velat upptaga saken, därför att jag anser det principiellt oriktigt att ett utskott, allra helst som i detta fall ett grundlagsvårdande utskott, föreslår utgifter, vilkas storleksordning det icke ens gör ett försök att redovisa. I detta speciella fall gör denna underlåtenhet ett särskilt obehagligt intryck. Det kan inte hjälpas, att man får den uppfattningen, att riksdagsmännen i denna för dem personligen så betydelsefulla fråga ha riktat sin iver så helt och hållet på att bevaka intressen, som, rättmätiga eller orättmätiga, dock äro deras egna, att man glömt att redovisa denna inverkan på det allmännas ekonomi.

Herr Andersson, **Jones Erik**, erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! På herr Wistrands fråga beträffande de ekonomiska konsekvenserna får jag svara, att herr Wistrand väl själv borde förstå att det i frågans nuvarande läge inte är så alldeles lätt att precisera siffror på vad pensioneringen kommer att belöpa sig till. Det är väl egentligen för mycket begärt. Men beträffande utvidgningen från propositionen ha vi i alla fall i det hänseendet på känn och det på goda skäl, att ökningen inte kan bli av någon så särdeles stor betydelse.

För övrigt vill jag erinra herr Wistrand om att en grundförutsättning för dessa pensioner är, att pensioneringen skall ske efter det vederbörande själv gjort anmälan därom. Det låter ju tänka sig, att det finns lät mig säga en del högermän, som äro så pass finkänsliga i det hänseendet att de komma att underlåta att göra en dylik anmälan och följaktligen avstå från det de så högeligen ogilla.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 51, som även föredragits i detta sammanhang. Då herr von Heland icke gick i detalj in på sin motion och på utskottets motivering för dess avslagsyrkande av motionen i den mån denna hänvisats till lagutskott, skulle jag kanske kunna nöja mig med att bara yrka bifall till utskottets hemställan. Men jag vill dock konstatera ett par saker beträffande herr von Helands anförande.

Herr von Heland dokumenterade sig i sitt yttrande här dels som en mycket god socialist och dels därtill som en mycket extrem kommunist. Han förklarade som sin uppfattning, att alla medborgare böra få ett effektivt skydd på sin ålderdom. Det är ju en strävan, som vi socialdemokrater sedan länge ha arbetat för att förverkliga, och vi ha nått ett steg fram på den vägen genom det beslut, som nu senast har fattats beträffande folkpensionerna. Där ha vi således den gode socialisten.

Så förklarade han att det var alldeles orimligt med de pensionsbelopp, som utgå åt olika personer under olika förutsättningar, och han ställde den frågan: varför skall det vara så och så stort belopp åt den, så och så stort belopp åt den och ingenting alls åt den tredje? Hans deklARATION gick närmast ut på att det bör vara lika för alla. Där ha vi alltså den extreme kommunisten.

Man kan ju fortsätta att utvidga denna fråga och säga: varför skall en godsägare i Sörmland sitta på ett stort corps-de-logi med allehanda fördelar, under det att en skogshuggare sitter på ett förfallet torpställe? Tankegången i den frågan blir densamma som i den förra.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

När jag hörde detta resonemang, som i sig självt är moraliskt riktigt, kom jag att tänka på ett kåseri, som jag läste i min ungdom, skrivet av en av socialdemokratiens förnämsta förkämpar i gamla tider, Axel Danielsson nere i Malmö. Han berättar där, hurusom han kom i samspråk med en gammal partivän, som var pessimistisk och missbelåten och trött på allt det där småknäpet, som man hade att utföra inom partiet och inom rörelsen. Han ville att det skulle bli ändrade förhållanden — det skulle bli en omvälvning på en gång med ett hiskligt brak, och så skulle nya himlar och en ny jord komma. Herr von Heland har, tycker jag, samma uppfattning.

Vi socialdemokrater ha alltifrån Axel Danielssons tid fått nöja oss med att lappa på det gamla samhället och att genomföra den ena förbättringen efter den andra med det målet i sikte att vi skulle komma fram till det effektiva skyddet på ålderdomen för alla medborgare och till att olikheten i levnadsförhållandena i ekonomiskt avseende skulle bli så utjämnade, som lämpligen kan ske. När vi inte kunna nå det hela på en gång, ha vi alltså inriktat oss på att taga det bit för bit, och i denna strävan tycker jag att herr von Heland skulle hjälpa till i stället för att säga, att när man inte kan få allt, så skall man inte få någonting.

Huvudfrågan ligger naturligtvis här litet annorlunda till än många andra frågor av den karaktär, som jag här litet grand har berört arten av.

När jag nu har ordet, kanske jag får ta några minuter i anspråk till att göra några reflexioner också i anslutning till dagens huvudfråga. I den mån denna fråga har ett personligt intresse för den enskilde riksdagsledamoten har ju jag såsom i pensionshänsende jämställd med statstjänarna bara ett halvt sådant intresse, och därför kan det ju vara mig tillåtet att också yttra mig i denna debatt.

Jag vill då säga, att jag har fått en bestämd uppfattning, att resonemanget här i kammaren följer helt andra linjer än diskussionen ute bland allmänheten och i pressen. Även där har dock, tror jag, erkänts, att i den mån en förtjänt ledamot behöver ett stöd på sin ålderdom, när han har lämnat riksdagsarbetet, är det rättvist att han får det efter behovsprövning. Eljest har väl diskussionen ute bland allmänheten gått ut på att ett förtroendeuppdrag icke skall ersättas på detta sätt med pension. Jag hade häromdagen ett samtal med ett par goda demokrater, och vi kommo därvid in på denna fråga. Då framfördes just den principiella synpunkten, att riksdagsmannaupdraget är ett förtroendeuppdrag och därmed är saken avgjord. Jag refererade, utan att deklarerat någon ståndpunkt, vad förslaget innebar, och när dessa bägge personer fingo höra, att det skulle betalas pensionsavgifter, så förklarade de: »Ja, men då kommer ju frågan i ett helt annat läge!»

Nå vi fram till det slutresultat, som konstitutionsutskottets utlåtande här pekar fram emot, så tror jag, att mycket av den där otrevliga diskussionen ute bland allmänheten skulle förlora sin udd. Då kan det naturligtvis ligga nära till hands att säga: »Låt oss vänta till dess vi kunna ordna detta spörsmål med ett självpensioneringssystem!»

Det är två skäl, tycker jag, som dock tala för att vi kunna avgöra frågan nu, såsom konstitutionsutskottet har föreslagit att den skall lösas. Det ena är, att vi på det sättet taga hänsyn till vad som från alla håll erkänts vara riktigt, nämligen att här finnas förtjänta personer i samhället, som äro berättigade att få ett stöd på sin ålderdom på grund av de insatser de gjort i rikspolitik. Det andra skälet är att i avvaktan på självpensioneringsprincipens genomförande få vi andra börja betala våra avgifter. En hel del av oss kanske till inte så liten del få medverka i förväg, innan vi ha nått fram till det slutliga resultatet, genom att med våra pensionsavgifter bidra till denna självpensionering.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

Dessa två skäl ha för mig varit avgörande, fastän jag från början stått ganska nära den ståndpunkten, att denna fråga lämpligen bör avgöras i den ordningen, att först kommer beslutet om hur riksdagens arbetsformer skola ordnas, därefter kommer beslutet om arvodena, och så skulle pensionsfrågan upptagas till behandling allt efter innebörden i dessa två beslut. Det är som sagt dessa två skäl, som enligt min mening tala för att vi kunna ta detta provisorium nu i avvaktan på att komma fram till det resultatet, att riksdagsmännen betala pensionsavgifter, som rent försäkringstekniskt ge dem rätt till ett lämpligt stöd på sin ålderdom.

Herr von Heland: Herr talman! Min gode vän och bänkkamrat, herr Norman, har påstått att jag dels är socialist och dels kommunist med hänsyn till min uppfattning i detta ärende.

Jag förstår att när han döpt mig till socialist var det en artighet, ty han är själv socialist, men när han döpte mig till kommunist, var det en kritik av min inställning till denna fråga. Jag tror emellertid att herr Norman hade fel, då han kallade mig för kommunist i denna fråga. Jag har nämligen inte sagt att alla skola ha lika, utan jag har sagt att vid samma prestation och vid samma förutsättningar skola olika grupper ha lika pension. Jag kan ta upp samma exempel, som jag tog tidigare från ett yrke här i Stockholms stad, nämligen vid renhållningsverket. Det är väl inte bättre eller sämre ur arbetsynpunkt att vara vid Stockholms stads renhållningsverk än att vara traktor-skötare, lantarbetare eller ladugårdsförman vid jordbruket. Och då tycker jag att det är litet egendomligt ordnat, att man, därför att man är i Stockholms stads tjänst, skall utöver folkpensionen ha 4 000 kronor i pension av Stockholms stad, men inte ha någon sådan pension om man arbetar på annat håll. Det är därför jag vill ha en utredning om detta komplex för att få litet mera rättvisa i sådana frågor.

Jag tycker också att det är något slags dyrortsgrupperingssystem i allt detta — om jag skall jämföra det med någonting. Och i princip är jag emot en sådan gruppering av medborgarna i olika fallor med hänsyn till var de höra hemma, när de ändå ha ungefär likvärdig arbetsuppgift.

Det har också här talats om pensionsavgifter. Ja, herr talman, jag måste säga att jag redan har fått min uppfattning i den frågan försvarad av finansministern. Det var med mycket stort intresse jag hörde hans anförande, och jag har precis samma uppfattning som finansministern, nämligen då finansministern förklarade det riktigt att löntagarna anse, att pensionen är en del av lönen och att alltså, som finansministern sade, det inte finns någon principiell skillnad mellan en pension som man betalar till och en som man inte betalar till. Han påstod också, vilket jag instämmer i, att det inte var någon skillnad mellan en lön, som innefattar pensionsavgifter, och en lön eller ett arvode, som inte innefattar pensionsavgifter men innebär att vederbörande vid pensionsålderns inträde automatiskt skall få en viss pension. Den uppfattningen har också jag, och därför kan jag inte heller följa det resonemang, som förts här från visst borgerligt håll i denna fråga.

Herr Norman ansåg, att eftersom jag nu här var inställd på att alla skulle ha en rättvisare pension, borde jag vara med på den socialdemokratiska linjen och försöka ordna detta bit för bit. Ja, jag har faktiskt övervägt hur jag skall göra, eftersom jag anser det riktigt att även riksdagsmän få pension. Men jag tycker att när man skall ta det bit för bit, skall man inte börja med sig själv. Det är därför jag tycker att detta inte bör ske nu. Häremot invändes att det blir så förtvivlat dyrt med denna pensionering i framtiden om man följer min linje. Jag är inte säker på att det blir mycket dyrare. Jag

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

kan nämna att jag i slutet av förra året deltog i avtalsunderhandlingar i ett företag, där jag sitter som styrelseordförande och där det gällde att arbetarna skulle ha pension av företaget utöver folkpensionen. I förra veckan deltog jag som styrelseledamot i ett annat företag, jag sysslar med, vid precis likadana avtalsunderhandlingar. Jag förstår dessa önskemål från arbetarnas sida, och jag är övertygad om att detta krav kommer mer och mer att föras fram vid avtalsunderhandlingar att en pension skall lämnas av vederbörande företag utöver folkpensionen. Vilka bli då till slut kvar? Jo, de som inte ha haft sådana inkomster från sitt arbete att de kunnat pensionsförsäkra sig själva, alltså — om jag nu tänker på hela landets befolkning — ett fåtal utöfvere av fria näringar, som inte haft den möjligheten.

Sedan undrar jag, om det är lämpligt att en hel del folk med mycket stora inkomster skall kunna klara sina skattefrågor genom att pensionsförsäkra sig, därför att sådan försäkring är skattefri. Kan det vidare vara riktigt — jag utgår nu från att finansministerns uppfattning är den riktiga, vilket jag anser den vara — att man säger: »Statens tjänstemän betala sin pensionering själva.» Nej, de få en lön, som möjliggör för dem att betala en del av sina pensionsavgifter själva, och det är nu fråga om att koppla bort pensionsavgiften. Men hur ställer det sig i det avseendet för en fri företagare, då han skall söka ordna pension åt sig själv? Jo, om han skall pensionera sig, gör han det naturligtvis helst genom att försöka förbättra sitt företag, amortera sina skulder, men han får betala högre inkomstskatt, då han på det sättet söker pensionera sig. Och kommer han upp till en viss förmögenhet, får han betala förmögenhetsskatt på den pensionering han håller på att skaffa sig, och slutligen, när han dör, skall det dessutom bli en arvsskatt för hans »skuld till staten».

Är man, mina herrar, socialist och kommunist, därför att man tycker att detta är felaktigt? Det kan inte jag finna vara förhållandet. Mina rättsbegrepp säga mig — även om ni kalla mig socialist eller kommunist eller vad som helst — att det är något fel härvidlag, och jag har bara begärt en utredning om detta.

Här har talats om den fulla sysselsättningen. Hur mycket folk sysselsättes inte för att ordna upp pensionsfrågorna? När jag var med i statsrevisionen gjordes en undersökning om statens pensionsfonder. Man fann att det var opraktiskt ordnat i det avseendet — jag kan ta upp det i denna debatt — och det var fråga om en anmärkning från statsrevisorerna på den punkten. Men en del av statsrevisorerna voro så förtjusta i att dessa pensionsfonder finnas, därför att kommunerna kunna få låna pengar billigt från dem, att de inte ville ge sig på den frågan.

Äro verkligen pensionsfrågorna rationellt ordnade i vårt land? Jag anser att de äro mycket irrationellt ordnade. Man skulle kunna spara folk och papper i allra högsta grad, om pensionsväsendet ordnades på ett enklare sätt, och ginge man så enkelt fram som finansministern här ju indirekt antyder, när han säger, att det inte är någon skillnad om man betalar eller inte betalar pensionsavgift under sin tjänstetid utan får pensionen i efterskott såsom en löneförmån, så skulle det bli ännu lättare att sköta ett pensionsväsende i framtiden.

Med detta, herr talman, har jag alltså ytterligare preciserat min uppfattning i denna fråga. Jag vet, att många tycker att dessa planer äro för vidlyftiga, att det är kommunistiska och socialistiska tankegångar. Man får gärna beskylla mig för det, men jag förbehåller mig dock att få ha den uppfattningen att det är något galet med pensionsfrågorna i vårt land.

Herr Arrhén: Herr talman! Det förefaller mig, som om en stor del av debattens innehåll här bestode däri, att man ställt sig frågande, huruvida det

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

varit lyckligt att bryta ut detta pensionsärende till behandling i år eller om det inte hade varit bättre att få det hela avgjort vid den tidpunkt, då 1946 års sakkunniga bli färdiga med sitt betänkande. Det föreföll, som om herr Norman i sitt anförande särskilt var talesman för denna tvekan, ehuru han givetvis stannade för den ståndpunkt, som utskottet har intagit.

Det var emellertid egendomligt att höra, att herr Åkerberg i sitt anförande förnekade, att ett samband förelåg mellan dagens diskussionsämne och de ärenden, som 1946 års sakkunniga ha att syssla med. Jag tror nog att detta samband i alla fall finnes. Jag blev ännu mera styrkt i denna min förmodan, när jag märkte, att efter det anförande, som här i början av debatten hölls av herr Elon Andersson, anmälde sig bland de däri instämmande landshövding Bergquist, vilken just är ordförande i 1946 års sakkunniga. Han delar alltså i själ och hjärta den meningen, att det hade varit bäst att få det hela behandlat i ett sammanhang, och min hypotes i mitt första anförande angående hans inställning, när han mottog frågan, hur 1946 års sakkunniga ställde sig till förslaget att bryta ut frågan om pensionerna, visade sig alltså vara riktig.

Herr Åkerberg var också av den meningen, att jag inte hade kunnat ge någon anvisning om var den bästa vägen för lösningen på detta område stode att söka. Nej, i detalj har jag naturligtvis inte kunnat ge denna anvisning. Men jag har tydligt och klart sagt, att jag anser att det finns större möjligheter att förvänta en lycklig lösning beträffande alla dessa ting, om man tar upp hela frågan i ett sammanhang och i samband med framläggandet av resultatet från 1946 års sakkunniga. Jag tror nämligen, att de överväganden, som i det sammanhanget behöva göras, inte nödvändigt måste resultera i, att man ger generella pensioner. Man skulle också därvidlag kunna tänka sig andra lösningar.

Till sist vill jag endast med anledning av finansministerns yttrande säga, särskilt när han gjorde sin jämförelse mellan ett riksdagsmannaskap och en statlig arvodestjänst, att jag finner denna jämförelse vara ganska olycklig. Den ger verkligen lastarenom rum, ger rum för det man från det håll jag representerar fruktar, nämligen att just synen på riksdagsmannen såsom innehavare av en statlig arvodestjänst gör sig bredare än nödigt är. Jag måste tyvärr säga, att jag ofta, särskilt inom det nu »statsbärande» partiets led, har mött den uppfattningen, att man betraktar sig som ett slags tjänsteman och att man i lönehänseende och i andra avseenden gör jämförelser med innehavare av tjänster inom Kungl. Maj:ts kansli m. m. Den omständigheten, att vårt arbete här i riksdagen blir alltmer betungande och att vi få vara här allt längre och längre del av året, förtar inte karaktären av det uppdrag, som vi här bekläda. Vi måste i alla lägen hålla fast vid, att vi äro *förtroendemän för ett folk i val* och inte äro att betrakta som innehavare av statliga arvodestjänster.

Herr **Forsslund**: Jag skall inte tala om huvudfrågan, men jag vill säga ett par ord med anledning av herr von Helands anförande.

Jag får nu som så många gånger förr säga, att herr von Heland har ett mycket egendomligt sätt att argumentera. Han passar på och blandar in sådant som speciellt rör jordbruket i alla möjliga frågor, och han till och med talar om att han representerar någonting som heter rättfärdighet. Jag vet inte vad det har med denna diskussion att göra, men jag vill på grund av de erfarenheter jag har om pensionsväsendets historiska utveckling här i landet upplysa herr von Heland om att statstjänarnas pensionsväsen har vuxit fram ur de anställdas och arbetsgivarnas gemensamma intressen på ett tidigt skede, när människorna hade avlöningar som kunde sägas ligga vid svältgränsen. Jag

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

kan till och med säga att jag på grund av min erfarenhet tror att en stor del av Organisationssverige har sitt ursprung i pensions- och understödsföreningar, tillskapade av de enskilda själva. Det är först sedan de anställda blivit mera organiserade, som man kunnat överenskomma om att man skulle lämna bidrag från båda hållen, både från de anställda och arbetsgivaren — staten.

Jag skulle vilja rekommendera herr von Heland och den näring han representerar att vandra ungefär samma väg. Det är ju ändå så att den näringens företrädare icke sakna organisation. Vårt svenska jordbruksfolk har en organisation som vida överträffar något annat lands i världen. Jordbrukarna ha vid högtidliga tillfällen själva avgivit det vittnesbördet, och de ha med denna organisation en oerhörd ekonomisk makt. De börja till och med säga upp samarbetet mellan sina organisationer och staten. När man är så kraftig, tycker jag det är egendomligt, att inte herr von Heland som den stridbare man han är och med den kärlek till lantarbetarna som på sen tid har anmält sig skulle komma till den uppfattningen, att nu är det tid att man gemensamt tar ett tag och organiserar ett system så att jordbrukets folk får pensioner. Om det kan bli så att godsägaren von Heland i Södermanland också kan få pension, är väl det en intern sak för dem som skola ordna denna sak, men detta tal om att jag och jag och vi och vi göra det och det är väl inte riktigt lämpligt; det är väl vårt gemensamma hushåll som får betala kostnaderna, och så blir det väl också en gång, när man får räkna med de ökade kostnaderna som grunda sig på pensionerna.

Jag vill ytterligare understryka det: ni ha ett hundraprocentigt nationellt organisationssystem, och ni ha börjat internationellt. Det har ju så sent som i år skapats en internationell organisation, som har fått namnet den gröna internationalen. Ni måtte väl ha verktyg att åtminstone kunna börja att skapa en pensionering inom jordbrukets område, lika väl som man har kunnat göra det inom så många andra områden.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera av de båda punkterna i konstitutionsutskottets utlåtande nr 26 och särskilt rörande andra lagutskottets utlåtande nr 51.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om konstitutionsutskottets utlåtande nr 26 punkten 1 gjorda yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i förevarande punkt hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. pensionsrätt för riksdagens ledamöter. (Forts.)

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 36.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På sedermera gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 2.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad andra lagutskottet i utlåtandet nr 51 hemställt.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. ävensom en i ämnet väckt motion. *Ang. ändring i den s. k. sekreterlagen.*

Genom en den 9 maj 1947 dagtecknad proposition, nr 260, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; samt

2) lag om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar.

I det förra lagförslaget var 20 § tredje stycket så lydande:

Handling i ärende rörande tillåtelse för aktiebolag enligt 101 § 2 mom. lagen om aktiebolag att i balansräkning redovisa aktier i gemensamma poster må icke utan bolagets samtycke utlämnas förrän femtio år förflutit från handlingens datum.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren väckts en motion, nr 464, av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., vari hemställts att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 260 måtte besluta bibehålla 20 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar vid dess nuvarande lydelse samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådan ändring av 101 § mom. 2 lagen om aktiebolag, att tillåtelse icke skulle kunna givas bolag att i balansräkningen redovisa aktier i andra bolag utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

Propositionen och motionen hade hänvisats till konstitutionsutskottet samt därefter enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott, vilket utskott i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återropade grunder hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande att det i propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar icke kunnat av utskottet i oförändrat skick bifallas, för sin del ville antaga under punkten infört förslag till lag i ämnet;

2) att riksdagen, med bifall till propositionen i vad den avsåge förslag till lag om inskränkning av offentligheten vid domstol beträffande allmänna handlingar, måtte antaga under denna punkt infört förslag till lag i berörda ämne;

Ang. ändring i den s. k. sekretesslagen. (Forts.)

3) att motionen II:464, i den mån den icke besvarats genom vad förut hemställts, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Med avseende på tillägget till 20 § om sekretessen för handlingar rörande aktiers redovisning i gemensamma poster (klumpredovisningar) delar utskottet den mening som uttalades av första särskilda utskottet år 1944, att hemlighållande härvidlag är nödvändigt. Den i propositionen föreslagna tiden av femtio år synes emellertid onödigt lång. Då sekretesstiderna i princip böra hållas så korta som möjligt och det intresse som här skall skyddas väl torde tillgodoses genom handlingarnas hemlighållande i tjugu år, vill utskottet föreslå en sådan sekretesstid. Såsom framgår av vad ovan anförts blir det därvid i enlighet med vad som föreslagits i departementspromemorian av den 30 november 1946 tillräckligt med ett tillägg till 1939 års kungörelse med förordnande på civilförvaltningens område jämlikt lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Det föreslagna tillägget till 20 § i 1937 års lag bör enligt utskottets mening därför utgå.»

Enligt en vid utlåandet avgiven reservation hade herrar *Herlitz, John Gustavson, Johnsson* i Stockholm, *Ekströmer, Löthner* och *Rylander* ansett, att utskottets uttalande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att förevarande proposition, nr 260, måtte av riksdagen bifallas,

2) att motionen II:464 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Ekströmer: Herr talman! I denna fråga har jag tillsammans med några andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation i en till synes ganska oansenlig fråga, som dock för dem som den angår är av mycket stor betydelse. Det gäller sekretessen rörande aktiers redovisning i gemensamma poster, s. k. klumpredovisning. Kungl. Maj:t har härvidlag föreslagit en sekretesstid av femtio år, men utskottet har ansett denna tid »väl lång» och i stället föreslagit en tid av tjugu år. Utskottet säger sig dela den mening som uttalats av särskilda utskottet år 1944, att hemlighållande är nödvändigt, men något skäl för förkortning av tiden anföres ej, utan utskottets förslag har enligt vad jag kan förstå mera yxats till på måfå. Någon annan motivering än att tiden synes »väl lång» förefinnes icke.

Vi reservanter äro övertygade om att den längre tid som av Kungl. Maj:t föreslagits är nödvändig, om icke ändamålet med denna sekretess skall äventyras. De företag som av myndighet skulle tillerkännas denna sekretess lära väl utan undantag vara sådana som utomlands ha dotterbolag, och aktiebolagslagen säger för säkerhets skull också, att hemlighållande skall medges endast om det finnes ur allmän och enskild synpunkt påkallat. Företagets revisorer skola ha tillgång till fullständig aktieredovisning. Det hela är alltså kringgärdat med så pass kraftiga restriktioner, att man knappast kan tänka sig annat än att det är fullt lojala intressen, som här skola tillgodoses. För sådana företag kan det emellertid för konkurrensens skull vara av högsta betydelse, att icke var och en får kännedom om deras organisation. De aktieinnehav som det här är fråga om kunna säkerligen räknas såsom företagets fasta tillgångar. Det är inte fråga om aktier som säljas och köpas hur som helst, utan de utgöra en integrerande del av företagets organisation, och var och en kan ju då förstå, att tjugu år är för kort tid för ett hemlighållande. Alla veta vi ju hur fort tjugu år förflyta, och då det gäller ett sådant här företag, måste man säkerligen se på längre sikt.

Ang. ändring i den s. k. sekretesslagen. (Forts.)

Majoriteten inom utskottet har förklarat, att meningen ingalunda är att skada dessa företag, men uttalandet verkar nog litet lättvindigt, då alla de som företräda dylika företag med en mun förklara, att en längre sekretesstid är nödvändig, och då något skäl för avkortning av tiden icke i utskottet framförts. Det gäller ju stora företag, som kanske under många år tack vare skicklig ledning och framstående tekniskt kunnande arbetat sig fram till sin ställning och som utgöra en heder för landet och en mycket viktig del av vårt ekonomiska liv. Det förefaller mig då som om statsmakterna borde hålla dem om ryggen och inte så här misstänksamt, kanske jag kan säga: litet småaktigt, lägga stenar i vägen för deras gärning. Vi anse att man för den goda sakens skull borde tillmötesgå dessa företags önskingar, helst som Kungl. Maj:t själv efter sin prövning av ärendet icke haft några betänkligheter mot den längre sekretesstiden.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Innan jag slutar, skulle jag också vilja anmäla, att jag i en annan punkt av denna lag icke är tillfredsställd, och det gäller den föreslagna utformningen av 16 §, där det föreskrives, att under vissa omständigheter lönestatistiska uppgifter skola kunna utlämnas till löntagare för granskning av uppgifternas riktighet. Denna bestämmelse anser jag dels onödig, dels mindre lämplig. Till en början torde det vara så, att något tvivel om löneuppgifternas riktighet knappast behöver förekomma. Dessa uppgifter tagas ju direkt från avlöningslistorna — i många fall skulle jag tro att det är rena kopior av dem — och vidare har jag svårt att förstå, hur löntagarna skulle kunna göra en säker och tillförlitlig granskning av dem. Om man skulle misstänka att felaktigheter föreligga, så är det väl ändå myndigheten som skall företaga granskningen i fråga och icke löntagaren.

Lönesättningen inom ett företag hör ju till de allra ömtåligaste områdena. Företaget har naturligtvis i och för sig ingenting att dölja, men jag frågar mig: kan det verkligen vara ett arbetarintresse, att dessa individuella löneuppgifter i ett företag skola bli allmänt kända för löntagarna i samma företag? Alla i ett företag anställda äro inte likadana. Somliga ha större arbetsskicklighet och händighet, somliga ha kraftigare fysik än andra, och det finns också de som kanske äro flitigare än andra. Alltså kan man aldrig påräkna, att alla skola förtjäna lika mycket på ett ackord. Men är det så trevligt t. ex. för en löntagare, som kanske inte kommer upp i den normala medelförtjänsten, att alla inom företaget precis veta hur mycket han förtjänar? Och kanske ännu otrevligare är det nog för den som tilläventyrs kommer upp litet högre än medeltalet. Det kan hända att lokala förhandlingar, t. ex. om ackordläggning o. s. v., genom ett sådant offentlighöjande av de individuella löneuppgifterna rent av skulle försvåras, och skulle det utbildas en praxis, att löneuppgifter mera allmänt skulle komma ut till offentligheten, så kan man ju verkligen tänka sig, att detta skulle vara till förfång även för de centrala förhandlingarna. Det är likadant med företagen som med den enskilde. De olika företagen inom samma bransch arbeta inte alls under samma betingelser. Det ena företaget kan vara hårt priskontrollerat och det andra fritt från restriktioner. Det är klart att ett företag av den senare typen har lättare för att inte vara fullt så njuget som det andra företaget. Vissa företag kunna vara utsatta för en mycket hård konkurrens, under det andra inte ha den olägenheten. Jag tror inte jag behöver utveckla närmare, att vid förhandlingar en direkt kännedom om dels löneläget för varje arbetare och dels löneläget för varje företag kan påverka löneförhandlingarna på ett mindre lyckligt sätt.

Ang. ändring i den s. k. sekretesslagen. (Forts.)

Det föreskrives ju i 16 §, att det inte skall vara något hinder för att arbetningar av löneuppgifter överlämnas till förening av arbetsgivare eller arbetstagare för begagnande vid förhandlingar om löneuppgörelser eller förberedelser därtill, och det gilla vi naturligtvis helt och fullt. Jag är fullkomligt övertygad om att detta är mycket bättre än om alla dessa individuella löneuppgifter skulle få oroa läget.

Jag hade tänkt att reservera mig på denna punkt, men utskottets motivering blev skriven så pass restriktivt, att jag till nöds ansåg att det kunde vara onödigt. Jag vill emellertid hoppas, att Kungl. Maj:t för framtiden beaktar vad utskottet skrivit. Där står: »Utskottet förutsätter, att de anvisningar Kungl. Maj:t meddelar till ledning för vederbörande myndighets prövning av frågor rörande uppgifters utlämnande erhålla sådant innehåll, att därigenom garantier skapas mot obehörigt åsidosättande av berättigade intressen.»

Jag har således på denna punkt intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men på den förra punkten ber jag, som sagt, att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr **Elmgren**: Jag saknar anledning att gå in på något längre resonemang om den sista delen av herr Ekströmers anförande, den som gällde de lönestatistiska uppgifterna. Herr Ekströmer har ju inte reserverat sig på den punkten, och därför kan det kanske vara onödigt att beröra den saken.

Vad beträffar huvudfrågan, som beröres i reservationen, så vill jag erinra om att de synpunkter som herr Ekströmer här har hävdad ha kommit fram redan 1944 vid behandlingen av aktiebolagslagen och då föranledde ett avsteg från den huvudprincip, som såväl Kungl. Maj:t som utskottet deklarerat, nämligen att det skulle vara full offentlighet i balansredovisningen. Vi ha inom utskottsmajoriteten tyckt, att det kunde räcka med en sekretesstid av tjugu år i stället för de femtio åren, och vi tro också att den sekretesstid som utskottet föreslår innebär tillräckligt skydd för de företag det här gäller.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergquist**: Herr talman! Herr Ekströmers anförande sönderföll i två olika delar. I det första avsnittet yrkade herr Ekströmer bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, och jag har ingenting att tillägga till vad herr Ekströmer då sade utan kan ansluta mig till hans uppfattning.

Därefter gick emellertid herr Ekströmer över till en fråga, där jag hyser någon annan uppfattning än herr Ekströmer. Det gäller frågan om utlämnande av uppgifter, som ha lämnats för lönestatistiken. Det förslag som Kungl. Maj:t här framlagt bygger på ett utlåtande från 1946 års lönestatistiksakkunniga, där jag tjänstgjorde såsom ordförande. Herr Ekströmer ansåg, att detta förslag, som innebär att de anställda under vissa förutsättningar skulle få ta del av lönestatistiska uppgifter, var betänkligt ur flera synpunkter. Det skulle kunna skapa oro och olust och icke vara till någon nytta.

Vi ha i den sakkunnigkommitté, som framlagt detta förslag, mycket ingående diskuterat denna fråga, emedan den onekligen är ganska betydelsefull ur flera synpunkter. Det avgörande för oss har varit, att den anmärkning som för närvarande kan riktas mot vår lönestatistik, är att den icke mötes med förtroende ifrån de olika parterna på arbetsmarknaden. Vi hade för någon tid sedan här i kammaren en debatt just om en förbättring av lönestatistiken, där

Ang. ändring i den s. k. sekretesslagen. (Forts.)

det ströks under, att den nuvarande lönestatistiken är bristfällig i flera hänseenden och inte minst i det hänseendet, att parterna å ömse sidor icke ha förtroende till dess riktighet. För oss, som arbetade med att effektivisera lönestatistiken, framstod det såsom ett mycket starkt önskemål, att man skulle få en omfattande och snabbt utarbetad statistik och att denna statistik skulle utformas på sådant sätt, att man från ömse sidor på arbetsmarknaden skulle ha förtroende för den. Vi ansågo då, att om vi skulle kunna få fram detta förtroende, var det nödvändigt, att de organisationer å ömse sidor, som hade intresse av statistiken, finge tillfälle att på ett tidigt stadium taga del även av det primärmaterial som ligger till grund för statistiken, och det är denna tanke att öka förtroendet för statistiken och för det material, på vilket den bygger, som gjort att vi föreslagit, att innan en arbetsgivare skickar in sina lönestatistiska uppgifter till socialstyrelsen eller den myndighet som kommer att ha hand om statistiken, skola de anställda genom ombud få taga del av dem. Man har väl anledning att anta, att det i allmänhet kommer att bli på det sättet, men så kan det ju tänkas att några företag icke vilja lägga fram uppgifterna till granskning på detta sätt. Då skulle det ankomma på vederbörande myndigheter att enligt de anvisningar Kungl. Maj:t meddelar undersöka om materialet kan lämnas ut till organisationer eller ombud för organisationer.

Jag tror nu att de farhågor som herr Ekströmer uttalade för de risker, som skulle vara förenade med ett genomförande av dessa bestämmelser, äro åtskilligt överdrivna. Det är klart att det i enstaka fall kan förekomma, att det inte blir så trevligt för vederbörande, som avses i dessa uppgifter, att det lägges fram en offentlig redogörelse för vad han haft för inkomster på sitt arbete, men i allmänhet gäller det ju inte här att taga reda på de individuella lönerna, utan att taga reda på löneläget vid en viss industri eller i ett visst fack och dylikt, och jag tror att synpunkten att man skall skapa förtroende för lönestatistiken och därmed underlätta förhandlingsarbetet vid tvister på arbetsmarknaden är så betydelsefull, att man får ta de små nackdelar som kunna följa med tillgodo-seendet av detta önskemål.

Herr **Wehtje**: Herr talman! I den föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t föreslagit att i 20 § skulle intagas en bestämmelse, som går ut på att handling i ärende rörande tillåtelse för aktiebolag enligt 101 § 2 mom. lagen om aktiebolag att i balansräkning redovisa aktier i gemensamma poster icke må utan bolagets samtycke utlämnas förrän femtio år förflutit från handlingens datum. Detta förslag har framlagts efter framställningar av näringsorganisationerna och särskilt berörda företag. Utskottet har understrukit, att en sekretess för handlingar som de ifrågavarande kan vara nödvändig, men utskottet säger sedan också, att det är önskvärt, att tiden inte göres onödigt lång, utan att man i princip bör hålla på att det skall råda så stor öppenhet som möjligt. Därför föreslår utskottet en begränsning av sekretesstiden till tjuugu år.

Jag vill peka på samma förhållande som herr Ekströmer har anfört, nämligen att de ifrågavarande handlingarna och uppgifterna avse långsiktiga förhållanden. Det gäller i allmänhet investeringar från svenska företag i utländsk industriell verksamhet av bestående art. Om det då efter framställning prövas skäligt av Kungl. Maj:t — och bestämmelserna för detta äro mycket restriktivt utformade — att en dispens för redovisningen lämnas, så kan det förhållandet inträffa, att Kungl. Maj:t efter en tjuguwårsperiod prövar skäligt lämna fortsatt dispens för redovisningen, men bestämmelsen i sekretesslagen kommer

Ang. ändring i den s. k. sekretesslagen. (Forts.)
att praktiskt taget göra en sådan dispens värdelös, ty då bli handlingarna i ärendet, när de första gången inlämnades, offentlig handling.

Jag kan inte förstå, varför utskottet velat göra ändring i denna enda punkt. Jag tycker att starka skäl här tala för att man skall se dessa två frågor i ett samband. Om Konungen finner skäl att lämna dispens för en klumpredovisning, synes det mig att man skulle kunna nöja sig med det, ty om Konungen icke lämnar dispens, så blir ju utskottets önskemål omedelbart tillgodosett. Då bli de utländska investeringarna på en gång uppenbara i den redovisning som företagen årligen skola framlägga, och det är ju till det som intresset anknyter sig.

Med stöd av vad jag anført ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den avgivna reservationen.

I herr Wehtjes yttrande instämde herr *Ewerlöf*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekströmer* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta konstitutions- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ekströmer* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 47.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacering av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst vid statsförvärv av enskild järnväg, m. m.;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar,

vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.; samt

nr 246, i anledning av väckta motioner angående ersättning för skada, åstadkommen av person, som avvikit från anstalt m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående vissa skattemässiga åtgärder till uppmuntrande av de breda folklagrens sparande;

nr 47, i anledning av väckta motioner angående beräkning av kommande års statsskatter efter dåvarande inkomsters realvärden i förhållande till visst basår;

nr 48, i anledning av väckt motion om rätt för kommun att anvisa medel till förstärkning av taxeringsnämndsordförandes arvode; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., såvitt angår under punkterna 3 och 4 gjorda framställningar;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet; samt

nr 56, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om engångsunderstöd åt städerskan vid riksdagshuset Augusta Maria Andersson, född Nyman.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels *Ang. ändring* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet *i jorddelningslagen m. m.* väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

A) att riksdagen — med avslag å motionerna I: 287 och II: 429 samt med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom Kungl. Maj:ts proposition nr 232 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 19 kap. 3 § erhöles viss under punkten angiven lydelse;

B) att riksdagen, i anledning av likalydande motionerna I: 279 och II: 418 samt likaledes likalydande motionerna I: 286 och II: 430, måtte i skrivelse

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning angående upphävande av den befogenhet med avseende å mål om avstyckning inom samhälle eller annat planlagt område, som i 21 kap. 68 § lagen om delning av jord å landet tillagts länsstyrelse, samt snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C) att motionerna I: 279 och 286 samt II: 418 och 430, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under B), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D) att riksdagen måtte för sin del antaga de genom propositionen framlagda förslagen till

lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet;

lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län;

lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad; samt

lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Björkman*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att kritisera de lagförslag, som utskottet har föreslagit riksdagen att anta. Det är emellertid en särskild sak där, som jag skall be att få yttra några ord om.

Dessa lagförslag liksom också de om jordbruket, som antogos för ett par veckor sedan, röra sig med ett stort antal termer. Man talar om fullständigt jordbruk och ofullständigt jordbruk. Denna sista term är införd i expropriationslagen enligt det beslut, som fattades för ett par veckor sedan. Man rör sig vidare med termerna större jordbruk, normjordbruk och basjordbruk samt kombinerade jordbruk. Beträffande de ofullständiga jordbruken rör man sig med termerna bestående småbruk och övergångsjordbruk, och bland de bestående småbruken har man stödjordbruk. Den lagstiftning, som vi nu behandla, vilar på termen familjejordbruk. Vi ha uttrycket brukningsdel, och vi ha samtidigt uttrycket brukningsenhet, som kommer in i 3 § i lagen om kronans förköpsrätt, som även antogs för ett par veckor sedan. Vi ha i 1945 års lag om tillstånd till förvärf av jordbruksfastighet och i expropriationslagen uttrycket fastighet med jordbruk, varvid man menar jordbruksfastighet med jordbruk, och därav följer att vi ha jordbruksfastigheter utan jordbruk. Allt detta blir fullständigt förvillande. Lagtexterna bli svårförståeliga, och därför skulle jag här vilja hemställa till jordbruksministern eller justitieministern — det faller ju under båda — att se till, att det blir en kommentar, som försöker att klara upp dessa begrepp.

Det är särskilt två saker jag tänker på. Propositionen om jordbrukets förhållanden vilade på begreppet basjordbruk. Den proposition det nu gäller vilar på begreppet familjejordbruk. Förhållandet emellan dessa två begrepp är ingenstädes klarlagt. Jag skulle tänka mig, att familjejordbruket är litet vidsträcktare än basjordbruket, därför att under det förra begreppet falla också kombinerade jordbruk, i varje fall i viss omfattning, men jag vet ingenting om den saken.

Likaledes skulle det vara särskilt betydelsefullt att få begreppen fullstän-

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

digt och ofullständigt jordbruk utmejslade. Som jag nyss sade, finns termen ofullständigt jordbruk i expropriationslagen. 1942 års jordbrukskommitté har fört in stödjordbruket under det ofullständiga jordbruket. Lantmäteristyrelsen anser å andra sidan, att stödjordbruket är ett fullständigt jordbruk, och fastighetsbildningssakkunniga gå på den linjen, att i jordbrukslagstiftningen får man ha den ena betydelsen och i fastighetsbildningslagstiftningen den andra.

Allt detta är ganska otillfredsställande.

Herr talman! Det tillåtes mig kanske att samtidigt uttrycka min stora tillfredsställelse över att andra lagutskottet har behjärtat motionerna om upphävande av länsstyrelsens befogenhet att fastställa avstyckningsförrättningar, så till vida att lagutskottet har föreslagit en utredning angående upphörandet av denna befogenhet, då det gäller områden inom plan. Jag har för min del redan 1938 hemställt om en lagändring i detta syfte. Det avslogs då av riksdagen, och det var nog för tidigt att komma med det då. I höstas ingrep statsrevisorerna just på denna punkt, och i anledning av deras uttalanden och vad som sedermera varit före har jag sett litet på statistiken om dessa frågor och funnit, att länsstyrelsernas fastställande av avstyckningsförrättningar i huvudsak egentligen bara innebär att de gå på samma linje som överlantmätaren. Jag tror, att det bara är i ett fall på 200 som det förekommer någon ändring.

Jag skulle nu vilja hemställa, att justitieministern så snabbt effektuerar det beslut, som jag hoppas blir riksdagens, om utredning av denna sak, att förslag kan komma redan till 1948 års riksdag. Det skulle betyda, att några månader sparades för många personer i deras väntan på att få lagfart och därigenom inteckningar i fastigheter, som avstyckats. Vi veta allihop, av hur stor betydelse detta skulle vara.

Herr Björkman: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Den riktar sig mot det avsnitt i utskottets utlåtande, som behandlar avstyckning av skog till jordbruksfastigheter. Jag är medveten om att dessa nya bestämmelser i jorddelningslagen äro en följd av lagen om jordbrukets rationalisering, som antogs av riksdagen för ett par veckor sedan. Enligt 19 kap. 3 § i det nu föreliggande lagförslaget skall skogsmark tilldelas ett jordbruk, även om det efter sådan tilldelning icke kommer att utgöra ett fullt bärkraftigt jordbruk. Vi böra göra klart för oss, att inom stora delar av vårt land är skogsbruket av väsentligt större betydelse än jordbruket. Genom den vidgade bestämmelse om tilldelning av skogsmark, som lagen innefattar, komma samlade skogscomplex, som nu bilda lämpliga förvaltningsenheter, att sönderdelas, och det förrycker den bevaknings- och förvaltningsorganisation, som nu är uppbyggd för olika skogar med ordnade hushållsplaner och avverkningskalkyler.

Man kan även befara, att skogsproduktionen å den sålunda överförda marken kommer att minska väsentligt. Jag grundar dessa mina farhågor på den omständigheten, att i lagen om jordbrukets rationalisering föreskrives, att de jordbrukare, som få sig tilldelad dylik skogsmark, skola betala den till fulla värdet. Det förefaller då naturligt att så långt skogsvårdslagen medger kommer att utnyttja den växande skogen som betalningsmedel och därmed minska skogskapitalet, vilket i sin tur medför att skogsproduktionen också kommer att minska, i varje fall under nu ej överskådlig tid.

Ett annat förhållande är, att kontinuiteten av trävaruindustriernas råvaruförsörjning kan komma att rubbas, liksom den småindustri på området, som är grundad på eget skogsbruk, kan komma att kännbart beröras av de ingrepp,

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

som här kunna komma att ske. Jag har den känslan, att skogsbrukets problem icke blivit tillräckligt beaktade i detta sammanhang och att de fördelar, som man vill bereda jordbruket, i alltför stor utsträckning komma att skada vår lika viktiga näring skogsbruket.

Då saken emellertid redan är avgjord, får jag nöja mig med en vädjan till jordbruksministern att se till, att den varsamhet, som han har utlovat vid handläggningen av dylika frågor, även kommer att besjäla de män, som få sig uppgiften anförtrodd att verkställa de förrättningar, som detta lagförslag förutser.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr andre vice talman! När jag hörde herr Björkmans yttrande, kunde jag inte underlåta att komma med en gensaga. Jag bor själv i en utpräglad småbrukarbygd med små skogsarealer, men det har allmänt omvittnats från skogssakkunnigt håll, att uttaget av gagnvirke per hektar blir lika stort i välskötta småbondeskogar som i de stora bolagsskogarna. För en del år sedan gjordes en undersökning i två län, nämligen Uppsala län, där det finns rätt många storbolagsskogar, och Kronobergs län, som är ett av de mest utpräglade småbrukarlänen. Det visade sig, att av den samlade skogsarealen var det uttaget förhållandevis mera gagnvirke i Kronobergs län än i Uppsala län. Detta visar, att småbondeskogsbruket kan väl hävda sig mot storskogsbruket, när det förra sköts på rätt sätt, som numera i allmänhet sker. Av herr Björkmans resonemang måste man ovillkorligen draga den slutsatsen, att han menar, att det är viktigare, att bolagen få behålla sina stora skogar, än att mindre jordbrukare få litet mera skog för att kunna existera på sina i övrigt inte fullständiga jordbruk. Det går ju inte att skapa sådana familjejordbruk överallt i skogsbygderna, utan det måste bli kvar en del mindre gårdar, vilkas ägare skaffa sig inkomster utanför gårdarna. och det sker då i regel i skogarna, genom skogsarbete eller körning. Även om de ha tillräckligt med skogsmark, händer det ofta, att de kunna hinna med mer arbete än avverkningen i egen skog. Det är väl, att de finnas för att avverka i bolagsskogarna. Men skulle alla de ofullständiga jordbruk, som kunna bli något så när självförsörjande genom tillförsel av mera skog, inte få någon sådan, bli de så ofullständiga, att ägarna måste lämna dem, och det blir en avfolkning just i och omkring storskogsbruket. Då kan man fråga sig: vem skall utföra arbetet i dessa stora skogar, när man inte längre har de personer, som förut haft rikligt arbete där till både bolagens och sin egen fördel? De ha haft en inkomst där vid sidan av sitt lilla jordbruk och sin skog.

Jag menar, att bolagens förespråkare här göra sig skyldiga till en fullkomligt felaktig syn på frågan, då de vilja försöka behålla eller om möjligt utvidga de stora skogskomplexen. Följden blir, att dessa trakter avfolkas mycket hastigt. Då uppstår det stora svårigheter för de stora skogsbolagen att avverka virke och framforsla det. Från det blandade småskogsbruk och det litet större godsägarjordbruk, som jag närmast känner till, är det allmänt omvittnat att det är en mycket stor fördel att det finns småbrukare omkring de större godsägarskogbruken. Jag tror, att detta gäller i ännu högre utsträckning om de stora bolagsskogarna. Om det blir en ökad avgång bland dem, som arbetat i skogarna om vintrarna, medför det säkerligen stora svårigheter. För att hålla kvar en säker tillgång av arbetare måste det finnas mindre jordbruk omkring dessa skogar. Om de, som naturligtvis herr Björkman och hans meningsfränder önska, bara skulle ha det lilla jordbruket och inte alls någon skog — sådana synpunkter ha många gånger kommit fram från det hållet — skulle de bli helt beroende av bolagen. Jag tror inte att det vore någon önskvärd utveck-

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

ling, och jag tror inte heller att riksdagens majoritet är villig att tillmötesgå sådana önskningsar.

Jag vill som sagt med den erfarenhet jag har om det mindre jordbruket och skogsbruket inlägga en bestämd gensaga mot herr Björkmans ensidiga syn på de stora skogsbolagens intressen.

Herr **Björkman**: Jag vill påpeka, att den föregående ärade talaren talade om erfarenheterna från sitt län och sin landsdel, och jag talar om erfarenheterna från mitt län och min landsdel. Vi ha ju riksskogstaxeringarna att falla tillbaka på, och vi ha haft en särskild värmlandstaxering och veta resultatet av den. Där framgår i varje fall, att bolagsskogarna och de samlade skogskomplexen äro bättre skötta och utnyttjas bättre än småbruken. Jag vill erkänna, att på senare år ha skogsvårdsstyrelserna lyckats få upp även småbruken, så att de ha blivit betydligt bättre än tidigare, men jag menar, att om man delar sönder ett sådant där större skogsbruk, som nu är lagt under rationell skötsel och har egna förvaltningsapparater, blir det till förfång för den näring, som det nu tillgodoser. Det är givet att skogsproduktionen finns kvar, den skall alltid komma någon till nytta, men det kan bli en förskjutning, som blir ganska besvärande, innan driften kommer i gång på nytt.

Herr Andersson sade, att folket skulle stanna kvar på de jordbruk, som bildades genom skogstilldelning, och man skulle då ha arbetskraft för bolagsskogarna. Men det lär väl inte bli på det sättet. Om dessa människor få fullständiga jordbruk, är det ju meningen, att det skola försörja sig på dem. Då måste arbetskraften bli helt och hållet borta från de övriga skogarna. Jag kan inte se, att det finns någon logik i hans resonemang. Det är ju meningen att de jordbruk, som nu skapas, skola lämna sina brukare full sysselsättning, och då kan man ju inte räkna med att bolagsskogarna eller de större skogskomplexen skola kunna få någon arbetskraft därifrån.

Jag anser, som jag tidigare anfört, att man har gått alltför hårt fram, när det gäller sönderdelning av skogsmarken.

Herr **Sten**: Herr talman! Det är nog en smula post festum att ta upp en skogspolitisk debatt på detta stadium. Såvitt jag kunde finna var den delen av jordbruksreformen inte omstridd i riksdagen. I varje fall intresserade den inte de många talarna vid de debatter, som förekommo i kamrarna i midsommarveckan, och detta ehuru frågan om skogens roll i jordbruksreformen helt naturligt intog en ganska bred plats både i jordbrukskommitténs utredningar och i propositionen om de framtida riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Den proposition, som nu behandlas, är ju en följd av den stora jordbruksreformen eller ett led i densamma, hur man vill uttrycka saken.

När jag ändå fick anledning att begära ordet, kan jag icke uraktlåta, fastän det ju är för sent att tvista om den saken också, att säga, att det är ganska anmärkningsvärt, att inte dessa propositioner ha kommit att behandlas på samma ställe. När den, som var intresserad av dessa frågor, i början av riksdagen tog del av den propositionsförteckning, som statsministern hade överlämnat till talmännen, prickade han nog in i sitt medvetande, att denna proposition lika väl som de, som behandlats av särskilda utskottet, tillhör jordbruksreformen och alltså borde ha behandlats tillsammans med denna. Man skulle ju då ha vunnit åtskilligt ur rationaliseringssynpunkt, eftersom hela föredragningen av de grundläggande principerna är densamma när det gäller jorddelningslagstiftningen som när det gäller de ekonomiska åtgärderna i samband med jordbruksreformen.

När så inte blev fallet och när det särskilda utskottet inte ställde några

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

yrkanden gentemot talmännens, som jag förmodar, formellt riktiga remissyrkanden beträffande denna proposition, var det ju naturligt, att andra lagutskottet måste inrikta sig på att få motiveringen och lagtexten att överensstämma med den motivering och det beslut, som framgingo ur särskilda utskottets behandling av jordbruksreformen.

Den blanka reservation, för vilken herr Björkman förde talan, är ett uttryck för den olust som han och eventuellt någon mer av utskottets ledamöter känt, därför att skogsbrukets intressen skulle på något sätt ha läderats i det tredje moment, där utskottet har vidtagit en omformulering av lagtexten. Men man må sätta den svenska skogen, dess betydelse och dess roll i vår folkförsörjning hur högt som helst, man kan dock inte komma ifrån det förhållandet, att jordbruket är en högre form av kultur. Det har väl alltid varit på det sättet, att varje stycke mark som har erövrats från skogen till åkern eller den odlade jorden har varit en vinning för kulturen. Även om vi nu ha smått om skog, under det att en överproduktion måhända kan tänkas uppstå på jordbrukets område, kan man dock icke komma ifrån detta grundläggande förhållande, som beror på den oerhörda olikheten i omloppstid i fråga om skogsbruk och jordbruk.

Det är det ena motivet, om det nu behöves något för att försvara detta moment, där utskottet har gjort en jämkning.

Det andra motivet är det, att när man skrider till en stor reform, om vilken alla äro angelägna att den skall bli så djupgående som möjligt, eftersom det inte finns något annat sätt att på längre sikt komma till den jämbördighet för jordbruket i utkomsthänseende som diskuterades för några dagar sedan, då kan det inte vara oriktigt, att en annan näring i någon mån får så att säga släppa till litet grand av sig själv vid skapandet av förutsättningarna för denna reform.

Men därtill kommer, att jordbruksreformen icke är färdig med det beslut som fattades i midsommarveckan och det beslut som nu kommer att fattas med anledning av det föreliggande utskottsutlåtandet, eftersom de stora, grundläggande områdena i fråga om jorddelningslagstiftningen ha lämnats utanför årets riksdagsbehandling, på grund av att fastighetsbildningssakkunnigas huvudbetänkande ännu icke är framlagt. I realiteten kommer ju jordbruksreformen att verka på det sättet, att innehavarna av de ofullständiga jordbruken så att säga få hjälp att förvärva en större kvotdel av byns åkerjord och byns skogsmark, men det är icke sagt att dessa förvärv komma att medföra något idealiskt förhållande ur arronderingssynpunkt. Även om, som sagt, denna sida av saken i stor utsträckning har lämnats utanför vid årets riksdagsbehandling, står det dock någonstädes i det särskilda utskottets utlåtande, att man vid en komplettering av de ofullständiga jordbruken måste ägna omsorg också åt brukningsdelarnas utseende.

Men i stora delar av Norrland är det därvid icke möjligt att komma till ett tillfredsställande resultat enbart genom att lantbruksnämnden har sin uppmärksamhet riktad på detta vid de kompletteringar, som komma att äga rum i de enskilda fallen, utan det blir nödvändigt, innan det hela blir färdigt, att man får ett omskifte av byarna, icke minst med avseende på skogsmarken. De av kammarens ledamöter, som ha tagit del av förhållandena i typiska norrländska skogsbygder eller av kartor som visa byarnas utseende och fördelningen ur ägarsynpunkt, veta att det mångenstädes är så, att bolagen äga vartannat eller vart tredje av långmala skiften. Där skulle det utan tvivel vara möjligt, om man gör ett nytt laga skifte av byn, att få en helt annan ändamålsenlighet både ur de större och ur de mindre skogsägarnas synpunkt. I många fall vore det möjligt att skogsindustrierna finge sitt skogsinnehav

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

längst bort i byskogarna — skogen där är ofta likvärdig ur produktions- synpunkt och med hänsyn till belägenheten i förhållande till flottningslederna — under det att jordbrukarna finge bredare skiften i närmare anslutning till byn och till det jordbruk, som skall ingå i deras hemman. Om jag inte tar fel, har man vid de s. k. provskiftena i Kopparbergs län låtit vägleda sig av sådana synpunkter som dem jag här har sökt att uttrycka, ehuru det kan hända att formuleringarna och begreppsbestämningarna äro andra.

Herr Björkman kan vara lugn för att i den mån det kan bli nödvändigt att ta i anspråk skogsmark, som tillhör större ägare, för att jordbrukarnas fastigheter skola få den ändamålsenliga sammansättningen, så komma de eventuella olägenheter, som det talas om i det förut nämnda tredje momentet, att elimineras, när man kommer till denna sista etapp i jordreformen, nämligen den som består i ett skifte där man efter ändamålsenlighetens grundsatsar omdanar fastighetsbildningen inom byalaget.

Rent principiellt har jag för min del — såsom jag vid något tillfälle har antytt här i kammaren — kommit till den uppfattningen, att det råder ett tämligen tillfredsställande jämviktsförhållande med avseende på skogens fördelning mellan de olika ägargrupperna. Det är starka motiv — det måste man ju förstå, eftersom riksdagen enhälligt har följt jordbrukskommitténs och Kungl. Maj:ts linje — för att jordbruket och skogen skola höra samman i landets skogsbygder, i den utsträckning som det är ändamålsenligt ur brukningssynpunkt och ur ekonomisk synpunkt. Det finns också starka motiv för att skogsindustrien skall ha egna skogstillgångar. Man må ha vilken uppfattning som helst om det sätt, varpå de svenska bolagsdomänerna ha tillkommit, och man har ju svårt att fria sig ifrån den känslan innerst inne, att vad som är orätt icke kan göras rätt, men det ligger en ganska stark inre mening i det nuvarande tillståndet. Det är fördelaktigt för skogsindustriernas arbetare, både inom skogen och i industriföretagen, att dessa företag ungefär i den nuvarande omfattningen ha egna skogstillgångar, så att de inte äro helt beroende av de två andra ägargrupperna, nämligen kronan och bönderna, när det gäller att under olika konjunkturförhållanden tillgodose sitt virkesbehov. Slutligen tala givetvis också starka skäl för att kronan skall vara inte endast den kontrollerande och reglerande myndigheten på detta område, utan också ägare, i varje fall i samma omfattning som för närvarande.

Mina privata funderingar om jordbruksreformen med avseende på skogen ingo i den riktningen, att skogen borde ha kommit med i den stora jordbruksreformen i full utsträckning, alltså i något större utsträckning än som nu har blivit resultatet av riksdagsbehandlingen, men att man sedan skulle ha tillåtit både kronan och skogsindustrierna att komplettera sina skogsinnehav, i den mån de måste avstå skogsmark vid komplettering av jordbruken. Jag tror nämligen, att den skogsmark, som den svenska bondeklassen i sin helhet äger, räcker för jordbrukets vidkommande, blott den blir mera rättvist och lämpligt fördelad. Då räcker den både till husbehovskog och till stödskog, för att följa de hittillsvarande begreppen, och sedan kunde man ha låtit industrierna och kronan kompensera sig på det tredje området, nämligen överloppsskogarna.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta inte är någon ny grundsats. I den hittillsvarande lagstiftningen har det varit på det sättet, att den jord, som exempelvis bolag i Norrland ha släppt till för sociala egnahemsändamål, ha de fått räkna sig till godo, när de ha gjort sina dispensansökningar om förvärv av skogsfastigheter i det enskilda fallet. Då det gäller kronan, veta vi ju att den har sin markfond, som sätter den i stånd att för de medel, som undan för undan inflyta, vid lämpliga tillfällen utöka sina domäner. Vi sågo

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)
ett exempel på detta i de handlingar beträffande Laxå bruks AB, som passerade riksdagen för någon tid sedan.

Jordbruksreformen vilar i stort sett på det beståendes grundval med avseende på skogen och dess fördelning på olika ägargrupper, och detta har kommit till uttryck även i andra lagutskottets utlåtande. Vad som kan bli i någon mån oegentligt — i den riktning som herr Björkman antydde — kommer att rättas till, innan det hela är färdigt, när jorddelningslagstiftningen och dess bärande principer ha slagit igenom inom jordbruksreformen. Vad som behandlas i detta utlåtande är ju i det avseendet endast provisoriska eller partiella reformer.

Sedan får man i den svenska skogspolitiken söka att på andra sätt, exempelvis i vår skogsvårdslagstiftning, hävda samhällets överhöghet, hävda de sociala synpunkterna och åstadkomma en ädel tävlan mellan de olika ägargrupperna, så att de på detta viktiga område göra sin insats, både när det gäller industriens råvaruförsörjning, som herr Björkman talade för, och när det gäller överhuvud taget skogens betydelsefulla roll i vår folkförsörjning.

Jag har velat säga detta, herr talman, eftersom saken nu ändå har kommit upp i detta sammanhang och eftersom det icke kan anses vara på något sätt opåkallat att man stannar ett ögonblick även inför de viktiga principerna i vår skogspolitik, vilken ju ändå till hälften ligger inom det område som regleras av riksdagens beslut i fråga om de framtida riktlinjerna för vår jordbrukspolitik, och inom vilket område andra lagutskottets föreliggande utlåtande innebär en delreform i väntan på det som komma skall, när man får huvudbetänkandet från fastighetsbildningssakkunniga på riksdagens bord, efter det att det framlagts och passerat Kungl. Maj:t.

Ur denna synpunkt, herr talman, har jag funnit, att med hänsyn till att dessa lagbestämmelser måste ansluta sig till det beslut, som riksdagen redan har fattat, har det icke kunnat mobiliseras några egentliga betänkligheter emot att gå på den linje, som andra lagutskottet här förordar. Jag ber därför — även om jag förstår, att man kan hysa sådana funderingar som herr Björkman givit uttryck åt — att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan utan några vare sig blanka eller utformade reservationer.

Herr Nilsson, Bror: Herr andre vice talman! Med anledning av herr Holmbäcks här framförda anmärkningar om bristande klarhet i terminologien, t. ex. i fråga om vad som menas med familj jordbruk, ofullständigt jordbruk och stöd jordbruk, ber jag att få påminna därom, att vi i vår lagstiftning ha infört och definierat dessa begrepp. Det gjordes redan år 1939, då vi antogo nya grunder för egnahemsverksamheten här i landet, och de nämnda begreppen återfinnas i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 589 av den 7 juni 1940 angående den statliga egnahemsverksamheten. Där säges t. ex. om *familj jordbruk*, att det är ett »jordbruk, som icke är större än att det kan brukas av innehavaren och hans familj utan nämnvärt anlåtande av lejd arbetskraft, ej heller mindre än att familjen kan erhålla sin fulla bärning därav». Det *ofullständiga* jordbruket definieras sålunda: »jordbruk, som utgör brukarens enda eller huvudsakliga förvärvskälla men som icke har tillräcklig bärkraft för att utgöra familj jordbruk.» *Stöd jordbruket* beskrives såsom ett »jordbruk, som är avsett att bereda innehavaren och hans familj sysselsättning och tillskott till försörjningen vid sidan av annat förvärvsarbete». Det är sålunda i vår lagstiftning klart definierat, vad som menas med dessa begrepp. Det kunde väl kanske vara en billig fordran, att man i nya lagtexter hänvisar härtill — begreppen förekomma även i senare lagtexter, men inte tidigare än i nyssnämnda lagtext. Det var 1936 års egnahemsutredning, som i sitt år 1939 avlämnade betänkande

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

utformade och definierade dessa begrepp, och sedan infördes de i vår författning. Där förekomma de alltså, och definitionerna äro desamma.

Jag vill passa på att uttala den önskan och den förhoppningen, att när den nämnda egnahemslagstiftningen, såsom jag förmodar, annulleras på grund av antagandet av de nya riktlinjerna för jordbrukspolitiken, bestämmelserna om lantbruksnämnderna och organisationen i övrigt, lagskrivarna tillse, att de ifrågavarande definitionerna inte falla bort, utan intagas i den nya lagtexten, så att den innehåller klara definitioner på dessa ständigt återkommande begrepp. Jag skall gärna ge herr Holmbäck rätt i att för den som sysslar med jordbrukspolitiska spörsmål är det många gånger besvärligt med alla dessa begrepp, och det är mycket viktigt att de klarläggas, så att man verkligen vet vad man talar om och vad man skriver om. I den mån så inte har skett, bör det ju ske. Men jag vill som sagt peka på att dessa grundläggande begrepp äro definierade i vår lagstiftning.

Beträffande det här föreliggande förslaget vill jag bara säga, att förslaget gläder mig. Det är i linje med den allmänna jordpolitik, som vi här i landet ha bedrivit ända sedan 1936 års egnahemsutrednings dagar, då dessa riktlinjer första gången lades fram. I all synnerhet gläder det mig, att man här har betydligt förenklat och förbättrat villkoren för sammanläggning av lägenheter. I äldre lagstiftning hade man ju tvärtom försökt försvåra sammanläggning av brukningsdelar, och det har varit till stort men för en förändring av det svenska samhället i den riktning, som nu är aktuell. Att man nu skapat möjligheter för en förenkling och gjort det möjligt att överhuvud taget sammanlägga mindre fastigheter till större enheter, är därför enbart glädjande.

Jag ber för min del, herr andre vice talman, att få yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Herr Hagman: Herr talman! Jag blev något förvånad över den reaktion herr Björkmans anförande framkallade från ett par kammarledamöters sida. Jag ber att få påpeka, att herr Björkman inte hade något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Visserligen fäste han — enligt min uppfattning med rätta — uppmärksamheten på vissa frågor i det föreliggande utlåtandet, vilka äro väl värda att tagas under övervägande, men han framförde inga ändringsyrkanden.

Jag vill emellertid också instämma i det uttalande, som herr Andersson här gjorde, då han sade, att vi numera kunna räkna på i det närmaste lika god avkastning från bondeskogarna som från andra skogar. Vissa resultat från sista riksskogstaxeringen antyda att så är förhållandet. Att vi nu ha kommit därtill är synnerligen glädjande och beror säkerligen till stor del på skogsvårdsstyrelsernas upplysande och vägledande arbete på skogsskötselns område.

Men då herr Andersson säger, att om man inte tillskiftar småbruken skog i sådan omfattning att dessa bli »fullständiga», kan man befara, att småbruken nedläggas och trakten till följd härav kan riskera bli ödebygd, kan jag ej helt följa honom. Skogarna kunna ju inte flyttas från sin plats genom ägostyckningar, och de kunna ge bygdens befolkning ökade utkomstmöjligheter genom arbete med huggning och körning m. m., oberoende av om de ägas av enskilda eller av det allmänna. Det har sedan generationer varit så, att man vid de mindre jordbruken har skaffat sig en mycket välbehörlig och god inkomst, särskilt om vintrarna, genom huggning och körning i skogarna. Jag förmodar att då vi gå att verkställa den rationalisering av jordbruket varom vi ha talat så mycket, kommer stort avseende att fästas vid just möjligheten för innehavarna av

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

de mindre jordbruken att få arbete i skogarna, som måhända tillhöra det allmänna eller något gods eller dylikt.

Jag tycker emellertid, att det är högeligen önskvärt, att småbruken tilldelas skog i all den utsträckning, som kan vara möjligt och lämpligt. Det innebär givetvis en trygghetskänsla för småbrukarna att få skog, men vi skola å andra sidan ha klart för oss, att med det inköpspris, som skogen nu betingar, gäller det inte bara att ta emot skog och tjäna pengar på den. Det må erinras om att jordbruksministern har i propositionen rörande jordbrukets rationalisering och det särskilda utskottet i sitt utlåtande ganska bestämt givit uttryck åt den meningen att skogen skall åsättas det värde den verkligen representerar. Förvärvet av skog blir således en ekonomisk fråga, som man från fall till fall får ta under övervägande.

Herr Björkman förmodade, att om man tänker ge småbruken skog, så att de bli »fullständiga», skulle de ifrågavarande jordbrukarna inte kunna arbeta i de stora skogarna, och därmed skulle skogsbruket i sin helhet lida skada. Jag tror, att det kanske ligger någon överdrift också i detta, ty man kommer troligen inte att kunna tilldela småbruken så mycket skog, att husfadern själv — måhända med hjälp av t. ex. sina söner — erhåller fullt arbete med egna skogsdrivningar hela vintern. Jag tror således, att de uttalanden, som gjorts här, varit tilltagna litet i överkant på både det ena och det andra hållet.

Jag slutar, herr talman, med att än en gång fästa uppmärksamheten på att här inte framställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! I mitt förra anförande gick jag inte längre än att jag hemställde till jordbruks- eller justitieministern att försöka åstadkomma en kommentar till den nya lagstiftning, som beslöts för några veckor sedan, och de lagbestämmelser, som riksdagen kommer att fastställa i dag, beträffande de termer som jag berörde.

Herr Bror Nilsson har nu förklarat, att det finns en dylik kommentar i form av en åtta år gammal administrativ förordning. Det är riktigt, men samtliga termer finnas inte med där, och trots existensen av denna förordning är det enligt min mening nödvändigt att i en kommentar samordna grundvalarna för den lagstiftning, som innefattades i propositionen om jordbruksstödet och som bygger på basjordbruket, även om jordbruksministern inte använt denna term i sitt yttrande i propositionen, och den lagstiftning, som vi skola besluta nu och som grundar sig på familj jordbruket. En dylik kommentar är desto angelägnare som olika myndigheter under förarbetena för den lagstiftning, som riksdagen antog för någon vecka sedan, kommo fram till olika uppfattningar om vad som skall falla under begreppen »fullständigt» och »ofullständigt» jordbruk.

Medan jag, herr talman, nu har ordet, kanske jag även kan få beröra herr Stens anförande. Det är ett spørsmål, som har varit under debatt i mer än trettio år, att man bör söka åstadkomma omskifte för betydande områden av landets skogsarealer. Om jag inte missminner mig, upptogs denna fråga redan år 1918 av den s. k. skifteslagstiftningskommissionen, som framlade kartor och annat material för att illustrera nödvändigheten av omskifte. År 1926 ändrades jorddelningslagen på sådant sätt, att det skulle bli möjligt att åstadkomma omskifte även på laga skiftad jord. Man ville därigenom söka tillgodose det önskemål som hade uttalats åtta år tidigare. Men denna lagändring har inte lett till någonting. Jag tror inte, att man hittills i ett enda fall har utnyttjat 1926 års lagändring, som ger rätt att få till stånd omskifte på dylik jord. Den reformsträvan, som 1926 års lag ger uttryck för, har helt enkelt av-

Ang. ändring i jorddelningslagen m. m. (Forts.)

stannat. År 1939 tillsattes de s. k. fastighetsbildningssakkunniga, vilkas uppgift bl. a. också var att söka åstadkomma omskifte av skogsmark. Denna kommitté har hittills inte kommit längre än att den först nu har börjat med sitt huvudbetänkande, som säges skola omfatta en ny jorddelningslagstiftning i dess helhet. Det är ett mycket svårt problem, som man där upptagit, och det kommer att dröja många år innan resultatet är klart.

Det må därför, herr talman, tillåtas mig att ge uttryck åt den tanken, att det rätta sättet att lösa detta problem kanske vore att bryta ut frågan om omskifte på skogsmark, som måhända kunde vara en relativt lättlost fråga, och underställa riksdagen förslag därom utan att avvakta den omarbetning av jorddelningslagstiftningen, som bör komma till stånd men som är mycket tidskrävande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.; samt

nr 52, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 235, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av chefen för socialdepartementet förordade grunder för omläggning av den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, beträffande särskilda bostadsrabatter (trekronorsbidrag) den 1 juli 1947 och i övrigt den 1 juli 1948;

II. godkänna av departementschefen förordade ändringar i olika avseenden från och med tidpunkt under budgetåret 1947/48 av gällande bestämmelser för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen;

III. medgiva, att räntefoten för förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1947/48, bestämdes till 3,25 procent;

IV. för budgetåret 1947/48 anvisa dels under V huvudtiteln, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag ett förslagsanslag av 225 000 kronor; till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 13 000 000 kronor; till Särskilda

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
 bostadsrabatter ett reservationsanslag av 500 000 kronor; till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor; till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor; dels under statens utlåningsfonder, till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor; till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor; till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 100 000 000 kronor; dels ock under fonden för låneunderstöd, till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 64 000 000 kronor; till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 37 500 000 kronor; till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor och till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

I berörda proposition (nr 235) hade Kungl. Maj:t jämväl framlagt förslag beträffande anslag till statens byggnadslånebyrå, vilka förslag riksdagen redan bifallit.

Vidare hade Kungl. Maj:t i proposition nr 285 angående prisutjämningsavgifter m. m., under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 9 maj 1947, med ändring därutinnan av i propositionen nr 235 gjord hemställan, föreslagit riksdagen att anvisa investeringsanslaget till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet med ett belopp av 40 300 000 kronor.

Sistnämnda proposition hade hänvisats till statsutskottet allenast i vad avsåg tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet. I övrigt hade propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft ett flertal i ämnet väckta motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i 23 särskilda, med I—XXIII betecknade punkter.

Vid utlåtandet funnos fogade 16 särskilda reservationer.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten I överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten I.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande bostadspolitikens organisation,

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till dels de förslag i motionerna I: 251 och II: 379, I: 257 och II: 389, I: 306 och II: 451, I: 312 och II: 456 samt II: 386, som avsåge jordbrukets bostäder, dels ock motionen II: 384 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947 anförts rörande organisationen av den allmänna bostadspolitiken, dock med den jämkningen, att handläggningen i länen av ärenden om lån och bidrag till jordbrukets bostäder borde ankomma på lantbruksnämnderna,

b) i anledning av dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, som berörde bostadspolitikens organisation, dels ock motionen II: 386, i vad nämnda förslag och sistnämnda motion ej behandlats under a), i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående handläggningen i länen av ärenden

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
om lån och bidrag till andra bostäder på landsbygden än jordbrukets bostäder.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat följande:

»I fråga om de tre slag av åtgärder, som enligt bostadssociala utredningen böra vidtagas, för att den bostadspolitiska målsättningen skall kunna förverkligas, har departementschefen anfört vissa principiella synpunkter. Vad först angår kommunernas organisatoriska, planläggande och initiativtagande insatser, har förslag rörande dessa framlagts i särskild proposition (nr 259), vilken hänvisats till lagutskott för förberedande behandling. Beträffande statsunderstöd i form av lån ansluter sig utskottet till departementschefens mening, att lån till såväl en- som flerfamiljshus, som tillkomma genom ny- eller ombyggnad, utgöra förutsättning för ett genomförande av den bostadspolitiska målsättningen. Vad slutligen angår statlig bidragsverksamhet, vill utskottet understryka vad departementschefen anfört därom, att bidrag endast böra komma i fråga, därest insatser från det allmänna sida av annat slag icke kunna anses utgöra en tillfredsställande garanti för att eftersträvd standardförbättring kommer till stånd. Då utskottet delar departementschefens uppfattning, att en viss utvidgning av bidragsverksamheten icke kan undvikas, ehuru det nuvarande läget manar till största återhållsamhet, är det enligt utskottets mening särskilt angeläget, att strävandena att begränsa byggnadskostnaderna samtidigt på allt sätt främjas.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka ansett, att utskottet, beträffande de tre slag av åtgärder, som borde vidtagas för att den bostadspolitiska målsättningen skulle kunna förverkligas, bort uttala sig för en inskränkning av bidragsverksamheten och att alltså det nyss återgivna stycket i utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»I fråga — — av den bostadspolitiska målsättningen. Vad slutligen angår statlig bidragsverksamhet, huser utskottet principiellt den uppfattningen, att bostadsfrågan icke bör lösas med hjälp av statliga bidrag i föreslagen omfattning utan genom åtgärder i syfte att dels främja en fortlöpande sänkning av kostnaderna för produktion och drift av bostadsfastigheter, dels öka förstälsten för värdet av bättre bostäder. Utskottet kan därför icke dela departementschefens mening, att den statliga bidragsverksamheten för bostadsändamål bör ytterligare utvidgas, utan anser, att en successiv minskning av verksamheten bör genomföras.»

2) av herrar *Pauli, Gustaf Karlsson, Gustaf Ivar Anderson, Berling, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Petterson* i Degerfors och *Thapper*, vilka ansett dels att utskottets yttrande i fråga om organisationen av den allmänna bostadspolitiken bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort under punkten I hemställa, att riksdagen måtte, beträffande bostadspolitikens organisation, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 251 och II: 379, I: 257 och II: 389, I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, dels ock motionerna II: 384 och II: 386 godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947 anförts rörande organisationen av den allmänna bostadspolitiken.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet förefaller kanske många vara tillrasslat. Det är ju försett med många reservationer, och klämmarnas antal är ganska stort. Ärendet är emellertid av en sådan

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

natur, att det nödvändigtvis måste bli många punkter som få tas upp till behandling var för sig. Då man i utskottet inte kunnat uppnå enighet på de olika punkterna, har det naturligtvis också blivit reservationer under de olika avsnitten. På många punkter har enighet dock uppnåtts, vilket bl. a. framgår av att utskottet — förutom den punkt som rör anslagen — behandlat sammanlagt 27 olika punkter, medan reservationer endast avgivits vid 14 punkter.

Den första punkten i utskottets hemställan, I. a) och b), motsvaras i den kungl. propositionen av rubriken »Den allmänna bostadspolitikens målsättning, metoder och organisation». Jag ämnar nu huvudsakligast yttra mig om punkt I—III, varefter jag sedermera vid föredragningen av de olika punkterna ämnar begära ordet för att närmare motivera de reservationer som jag gett min anslutning. Jag tror att ett dylikt förfarande kommer att göra det lättare för dem av kammarens ledamöter, som lyssna till denna debatt, att förstå innebörden av de olika reservationerna än om jag redogör för reservationerna i en följd.

I fråga om punkt I föreligga olika meningar dels om den allmänna bostadspolitikens målsättning och dels om organisationen. Vi som ha undertecknat reservationen nr 1) ha inte kunnat godtaga den allmänna målsättning, som departementschefen och sedan utskottsmajoriteten ha angivit. Vi ha givetvis inga invändningar att göra mot att man bör sträva efter att nå en hög bostadsstandard när det gäller både utrymme och kvalitet, men vi anse, att man bör söka nå detta mål utan att i så stor omfattning behöva anlita statliga subventioner och bidrag. Systemet med statsbidrag medför nämligen en del olägenheter som redan gjort sig märkbara på många håll i landet. Det har faktiskt uppstått ett tilltagande missnöje över att det egentligen är de människor, som flytta in i nya och moderna bostäder, som få de största bidragen, under det att personer som bo i äldre och ofta kvalitativt sämre bostäder inte få någon hjälp alls. Departementschefen har medvetet drivit det dithän därför att han vill stimulera människorna att överge sina äldre och sämre bostäder för att i stället skaffa sig nya och bättre.

Man behöver enligt min mening inte tillgripa en så stark stimulans för att uppmuntra denna strävan, då det ju är omöjligt att så snabbt, som departementschefen säger sig önska, kunna nå detta mål redan på grund av omöjligheten att producera bostäder i den takt som skulle behövas härför. Många människor önska för övrigt inte heller avsätta en så stor del av sin inkomst till kostnader för bostad, som blir ofrånkomligt, om de måste välja en modern lägenhet. Smaken är ju nu en gång olika. Somliga människor vilja använda mer av sina inkomster för kläder, föda, förströelser, sparande o. s. v., under det att andra lägga huvudvikten vid bostadens beskaffenhet och också äro beredda att anslå en större del av sin inkomst till anskaffande av en god bostad. Man bör därför inte alltför mycket trycka på att bostadsstandarden skall höjas i så snabb takt som man här uppsatt som sitt mål.

Reservanterna ha i någon mån velat reagera mot den tendens som jag här påpekat. Även om vi i övrigt ha samma uppfattning om målsättningen, dela vi inte den meningen att omflyttningen till bättre bostäder skall stimuleras på det sätt, som här föreslås, och i varje fall inte i så betydande omfattning i nuvarande läge. Vi anse, att då vi här i landet komma fram till mera stabila förhållanden, kommer det att bli mer eller mindre obehövt att överhuvud taget ge dessa subventioner från statens sida. Om man i längden söker få fram billiga bostäder genom att subventionera hela byggnadsproduktionen, kommer det ju till slut att bli just de människor, som komma i åtnjutande av subventionerna, som själva få betala kostnaderna härför. Det är inte småsummor som slukas av den nuvarande bostadspolitik. De nu föreslagna stödåtgärderna

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

beräknas kosta 380 miljoner kronor, och när hela programmet blir förverkligat, komma kostnaderna att ytterligare stiga väsentligt. De väldiga utgifterna för bostadssubventioneringen komma då att direkt påverka de skatter, som de som bo i de subventionerade husen skola betala. Det hela blir därigenom ett försök att lyfta sig själv i håret, vilket ju sällan lyckas.

Detta är, herr talman, den principiella innebörden i reservationen nr 1). Jag skall sedan tillåta mig att något bemöta de synpunkter som anförts i reservationen nr 2).

Jag vill då till en början nämna, att det är med lottens hjälp, som jag och mina meningsfränder sluppit att avge en reservation även beträffande den punkt som rör organisationen. Vi ha ansett, att man inte bör bestämt utsäga, att de byggnader, som höra till jordbruksfastigheterna, skola falla under länsbostadsnämndernas organisation. Ärenden, som röra lån och bidrag till jordbrukets ekonomibyggnader och de bostadshus, som direkt höra samman med jordbruket, böra enligt vår mening handläggas av de nyligen beslutade rationaliseringsorganen på jordbrukets område, d. v. s. lantbruksnämnderna. Enligt vår uppfattning borde egentligen hushållningssällskapen ha haft hand om denna verksamhet, men riksdagen har ju beslutat att dessa uppgifter skola åvila lantbruksnämnderna. Reservanterna å andra sidan ha på denna punkt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, som innebär, att de statliga åtgärderna beträffande bostadsförsörjningen i dess helhet böra åligga en och samma organisation, d. v. s. byggnadslånebyrån och länsbostadsnämnderna, vilkas inrättande ju bebådas i andra delen av bostadssociala utredningens betänkande. Man kan emellertid genom Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag i alla fall inte undgå, att det här ändock uppstår en dualism. Jordbrukarna komma trots allt att få med två och t. o. m. tre organ att göra. I fråga om ekonomibyggnader måste de vända sig till lantbruksnämnderna, som skola handha frågor rörande den inre rationaliseringen och till hushållningssällskapen angående driftsrationaliseringen, men när det gäller bostadshus åt jordbrukarna själva eller deras arbetare, skola de uppta kontakt med det statliga centrala byggnadsorganet, således länsbostadsnämnden.

Denna dualism är det ena skälet varför vi gått emot Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Det andra skälet är att vi äro rädda för att det med den av reservanterna föreslagna anordningen kommer att utgå centrala direktiv till länsbostadsnämnderna om hur verksamheten skall drivas. För att göra det hela mera konkret kan jag säga, att vi äro rädda för att arkitekterna i Stockholm skola sitta och dirigera, hur mangårdsbyggnaderna på bondgårdarna ute i landet skola vara beskaffade. Vi tro att det inte skulle vara lyckligt med en sådan ordning. Dessa ärenden böra handhas av människor som äro direkt inriktade på lantgårdarnas byggnadsproblem. Om det blir några arkitekter, som bestämma allting centralt här uppi från Stockholm, riskera vi att gårdarna komma att bli alltför fula och alltför litet smälta in i den naturliga gårdsmiljön. Dessa arkitekter ha för övrigt mycket litet begrepp om hur en husmor på en lantgård vill ha det ordnat inomhus. Lanthusmödrarna vilja ha stora kök och ha en hel del andra fordringar på bostaden, vilka blott de kunna förstå som haft närmare kontakt med lantushåll. Vad en gård kan bära och förränta i fråga om byggnadskostnader bedöms också bäst av det organ, som har med den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen att göra. Byggnadslånebyrån och länsbostadsnämnderna kunna ju inte ens ha en aning därom, och det kan man heller inte begära.

Vi anse därför, att det skulle vara ganska stora olägenheter förknippade med att lägga denna del av de statliga stödåtgärderna för bostadsförsörjningen uteslutande under länsbostadsnämnderna.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Kungl. Maj:t har i dagarna tillsatt en kommitté som skall utreda olika detaljspörsmål i samband med lantbruksnämndernas organisation. Bostadssociala utredningen har dessutom föreslagit, att en särskild utredning skall göras om länsbostadsnämndernas lämpliga organisation och representation i länen. Vi som stå för utskottets utlåtande på denna punkt ha ansett, att man under dessa omständigheter åtminstone bort vänta med att fatta definitivt beslut om vilket organ som skall handha de frågor, som beröras under denna punkt i utlåtandet, till dess att dessa utredningar om lantbruks- och länsbostadsnämndernas organisation äro färdiga. Vi ha därför skrivit, att vi anse det ändamålsenligt, att *alla* ärenden beträffande lån och bidrag till jordbrukets byggnader handläggas av lantbruksnämnderna, men skulle kunnat tänka oss att saken blir föremål för ytterligare överväganden.

Jag framlade både i avdelningen och i utskottet ett sammanjämningsförslag om att man inte nu skulle ta direkt ställning till denna fråga utan endast uttala, att detta spörsmål borde slutgiltigt övervägas i samband med de omnämnda utredningarna. Detta förslag föll dock igenom i avdelningen, även om det var nära att det hade blivit enhällig uppslutning kring detsamma.

Jag har, herr talman, intet mer att tillägga på denna punkt, utan inskränker mig till att på detta sätt bemöta reservationen. Jag skall heller inte begära ordet på nytt för att replikera ett eventuellt inlägg av herr Gustaf Karlsson i denna fråga. Jag nöjer mig med att på detta sätt ha framlagt mina skäl, och sedan få åhörarna avgöra, vilka skäl som väga tyngst.

Vad beträffar punkterna II och III i utskottets utlåtande, kommer jag att yrka bifall till reservationerna 3) och 4). Jag ämnar dock i fråga om dessa punkter inte begära votering, varför jag kanske redan nu kan få motivera reservationerna.

Beträffande punkt II i utskottets utlåtande på s. 21 ha vi avgivit en reservation som fått beteckningen 3). Då man nu söker få till stånd större enhetlighet över bidrags- och låneverksamheten, anse vi reservanter, att man bör fastställa en gemensam övre gräns för egnahemslån. Vi föreslå, att denna gräns skall fastställas till 75 procent av belåningsvärdet. Vi motsätta oss således, att egnahem, som åtnjuta bostadssubvention, skola kunna få lån till 90 procent av belåningsvärdet. Enligt vår uppfattning böra de som även erhålla kapitalsubvention kunna själva finansiera det belopp som ligger över 75 procent. Jag yrkar således, herr talman, redan nu bifall till reservation nr 3), avseende punkt II i utskottets utlåtande.

Till punkt III i utskottets hemställan ha vi fogat en reservation nr 4). Den rör kronotorpare och andra som bygga egna hus på kronomark eller annans mark och därigenom äro förhindrade att lämna inteckningssäkerhet i enlighet med vad i övrigt föreskrives. Vi mena, att ett undantag bör kunna göras för denna kategori utan att detta i nämnvärd grad behöver medföra ökade förlustrisker. Jag ämnar därför, när vi komma till punkt III, yrka bifall till reservation nr 4).

Jag ber nu, herr talman, att först få yrka bifall till vår reservation nr 1) under punkt I. Under punkt II yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Jag skall försöka att följa den föregående ärade talarens exempel och fatta mig kort. Jag vill inte på något sätt medverka till att kammaren skall utsättas för samma vedermödor som vi måste underkasta oss på tredje avdelningen i statsutskottet, då vi hade att penetrera de två propositioner och 18 serier motionsledes framställda yrkanden, som vi här haft att ta ställning till. Det torde också vara fruktlöst att här ingå på varje detalj och förklara, varför utskottet har intagit den ena eller andra ståndpunkten.

'Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag tror emellertid, att det skulle underlätta prövningen av det föreliggande ärendet, om kammarens ledamöter hålla tre omständigheter i minnet.

Man bör för det första erinra sig, att den proposition, som det nu framför allt gäller att ta ställning till, nämligen nr 235, är en fortsättning på det förslag som Kungl. Maj:t med socialministerns signum framlade vid föregående års riksdag och som riksdagen då i allt väsentligt godkände. Man kan, om man så vill, säga, att vad som nu föreslås är en byggnad på den grund som lades i fjol.

För det andra är det nödvändigt att göra en klar distinktion mellan möjligheterna att genomföra det långsiktiga program, som propositionen innehåller, och dagens svårigheter för byggnadsproduktionen. Om programmet skulle bedömas uteslutande med hänsyn till de dagsaktuella förhållandena, skulle säkerligen mer än en kunna bli tveksam. Material- och arbetskraftsbristen samt de penningpolitiska synpunkterna framtinga ju vissa restriktioner. Här gäller det dock ett *långsiktigt* bostadsprogram, och vi hoppas, att dagens svårigheter för genomförandet av detta program snart nog skola försvinna.

För det tredje böra kammarens ledamöter observera, att närmast efter detta ärende på föredragningslistan återfinnes ett utlåtande från andra lagutskottet som innebär, att kommunerna komma att få helt andra uppgifter än tidigare beträffande bostadspolitik.

Utskottsmajoriteten har, såsom kammarens ledamöter säkerligen ha funnit, i allt väsentligt förordat Kungl. Maj:ts förslag. På en enda punkt har utskottet frångått Kungl. Maj:ts proposition. På grund av lottens utslag kommo vi, som i övrigt anslutit oss till de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen, på en punkt i minoritet. Vi ha där avgivit en reservation som fått beteckningen nr 2) och som rör organisationen av den allmänna bostadspolitik. I reservation nr 2) yrka vi i motsats till de ledamöter, som återfinnas som undertecknare av reservation nr 1), att riksdagen i fråga om organisationen skall godkänna Kungl. Maj:ts förslag.

Vad beträffar reservation nr 1) vill jag understryka, att i det program, som uppdragits i den framlagda propositionen, äro alla grenar och detaljer i statens åtgärder för bostadsförbättring och bostadsförsörjning inneslutna. Reservanterna vilja inte godkänna vad Kungl. Maj:t anfört och önska inte lämna en positiv medverkan till att få till stånd en rimlig bostadsstandard. I stället yrka reservanterna att utlåtandet i denna del skall få följande lydelse: »Utskottet kan därför icke dela departementschefens mening, att den statliga bidragsverksamheten för bostadsändamål bör ytterligare utvidgas, utan anse, att en successiv minskning av verksamheten bör genomföras.»

Jag måste säga till mina vänner bland bondeförbundarna, att det på mig verkar ganska märkligt, att de nu vilja ha ett dylikt uttalande inskrivet i utskottets utlåtande. Det måste vara ett utslag av en sinnesändring som kommit över dem synnerligen hastigt. Jag undrar verkligen, hur länge denna sinnesändring kommer att äga bestånd. Varje år, då vi behandlat anslagen till bostadsförbättringsverksamhet på landsbygden, har man ju från bondeförbundets sida ansett de av Kungl. Maj:t äskade anslagen på flera miljoner kronor vara för små, varför man begärt höjt anslag. Nu däremot ansluter man sig från bondeförbundshåll till ett uttalande, som innebär, att den statliga bidragsverksamheten för bostadsändamål skall successivt minskas. Detta ståndpunktstagande må stå för vederbörandes egen räkning, men jag har inte kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten vid denna märkliga sinnesändring.

Jag behöver inte teckna bakgrunden till de förslag som Kungl. Maj:t här framlagt. Det räcker att erinra om städernas slumkvarter och landsbygdens

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ruckel, som fortfarande finnas, trots allt vad som hittills gjorts i bostadsförbättrande syfte. Vi borde väl alla kunna samlas om att det här behövs positiva ekonomiska insatser från stat och kommun och inte bara deklamationer för att åstadkomma en förbättring. Tyvärr ha vi inte inom utskottet kunnat uppnå enighet om det framlagda programmet. Jag tror dock att man ute i levande livet skall finna, att vad som här föreslås är den rätta vägen för att komma till rätta med svårigheterna på bostadsförsörjningens område.

Vad beträffar reservation nr 2) är det riktigt som herr Mannerskantz sade, att han på den punkten under utskottsbehandlingen försökte åstadkomma en kompromiss genom att föreslå, att den fråga det här gäller skulle skjutas på framtiden. Herr Mannerskantz föreslog, att definitiv ståndpunkt i denna fråga skulle intas först i samband med den fortsatta utredningen av de spörsmål av praktisk och teknisk art, som måste lösas i samband med lantbruks- och länsbostadsnämndernas organisation. Dessa beslut måste ju fattas i så god tid att allting är klart till den 1 juli 1948. Jag ansåg då för min del i utskottet, att vi inte kunde uppskjuta avgörandet beträffande den fråga, som gett anledning till reservation nr 2). Här måste riksdagen fatta principiell ståndpunkt, så att Kungl. Maj:t vet, vilken väg riksdagen önskar att man skall gå. Det är helt enkelt inte möjligt att uppskjuta avgörandet, om man vill ha apparaten färdig till den 1 juli 1948. Rent sakligt ha vi, som företräda reservationen under nr 2), ansett, att det finns fullgoda skäl för den linje som Kungl. Maj:t förordar i propositionen, nämligen att bostadsärendena även för jordbruket och landsbygden i dess helhet böra ligga hos länsbostadsnämnderna och icke hos lantbruksnämnderna. Jag bestrider inte, att reservanterna kunna ha vissa positiva skäl för sin ståndpunkt. Skäl kunna anföras både för och emot den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen. Jag anser dock att skälen väga över för att vi här böra söka få till stånd största möjliga enhetlighet vid behandlingen av alla bostadsärenden. Vi som stå bakom reservation nr 2), vilken inom parentes medkammaren redan godkänt, rekommendera kammaren att följa den av Kungl. Maj:t förordade linjen.

Vi förutsätta då, att det måste bli ett effektivt samarbete mellan de blivande länsbostadsnämnderna och lantbruksnämnderna. Det bör kunna ordnas så att deras arkitekter och deras verkställande tjänstemän komma praktiskt taget i daglig kontakt med varandra för att kunna överlägga om de frågor av praktisk art, som uppkomma, när det gäller att ge råd eller att uppföra hus på jordbruksenheterna. Så ha vi tänkt oss att frågan skulle kunna lösas. Vi tro inte, att det finns någon större anledning att teckna spöken på väggen, åtminstone inte innan man får se hur det hela kommer att gestalta sig i verkligheten.

Jag skall, herr talman, söka fatta mig kort, och jag skall därför, då herr Mannerskantz också berörde innehållet i reservationerna nr 3) och 4) endast säga, att vi, som företräda utskottet, ha ansett, att vad Kungl. Maj:t föreslagit på dessa punkter är väl motiverat. Jag ber sålunda att få rekommendera utskottsmajoritetens linje på de punkterna. Däremot kommer jag naturligtvis att yrka bifall till vad som föreslagits i reservation nr 2).

I fråga om inteckningssäkerheten skulle jag även vilja säga några få ord. Kungl. Maj:ts förslag på den punkten kommer inte att innebära några ökade svårigheter för jordbrukarna. Om t. ex. en jordbruksfastighet är belånad till ett tämligen högt belopp och ett nytt hus behöver uppföras på fastigheten, och lån mot inteckning begäres för det ändamålet, så komma myndigheterna, har det i varje fall upplysts, att vid bestämmandet av den övre länegränsen lägga värdet av detta nya hus i uppfört skick till det gamla fastighetsvärdet. På så sätt kan vederbörande få ett lån av den storleksordning, som behövs

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

för att bygga ett nytt hus på fastigheten. Med ett sådant betraktelsesätt och med en sådan praktisk tillämpning av de föreskrifter, som Kungl. Maj:t föreslagit, böra några svårigheter för jordägarna att erhålla inteckningslån inte uppstå, och kammaren behöver därför icke heller på den punkten hysa någon oro för att följa utskottets förslag.

Jag skall, herr talman, tills vidare inskränka mig till det nu sagda.

Herr Bergvall: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende i statsutskottet har jag på de väsentliga punkterna anslutit mig till utskottsmajoritetens position. Jag har emellertid på några punkter, till vilka jag skall återkomma, ansett mig böra föga en reservation till utskottets utlåtande. Det är då självfallet, att när jag tar till orda efter den föregående ärade talaren, som på nära nog alla punkter företräder utskottsmajoriteten, jag inte behöver yttra mig alltför vidlyftigt.

När jag intagit denna positiva ståndpunkt till utskottsutlåtandet, vilket innebär i stort sett ett accepterande av den proposition, som Kungl. Maj:t i frågan förelagt riksdagen, har det skett därför att jag nu liksom tidigare har den bestämda uppfattningen, att det problem, som här beröres, nämligen bostadsfrågan, är av central betydelse och spelar en förstaplansroll inom svensk socialpolitik. Skulle jag nämna ett par frågor, som stå främst på i varje fall den förteckning, som jag skulle vilja uppgöra över socialpolitiskt betydelsefulla spörsmål, skulle jag nämna bostadsfrågan och folkpensioneringen utan att därigenom på något sätt skjuta andra sociala spörsmål i bakgrunden.

Jag tror, att bostadsfrågan spelar en roll i ett mycket vidsträckt sammanhang. Bostadsfrågans lösning inverkar på våra möjligheter att dana och fostra vår ungdom i olika avseenden o. s. v. Har man denna starkt positiva inställning i bostadsfrågan kan man inte undgå att i viss mån — ehuru jag inte alls underkänner reservanternas intresse för detta sociala spörsmål — känna sig tillbakastött av den negativa ståndpunkt, som reservanterna intagit.

Jag vill deklarerera, att jag inte tror att det är möjligt att på ett område som detta reda sig utan aktiva insatser från det allmänna sida. Med den allmänna inställning, som jag intar, skulle jag naturligtvis vara intresserad av att vi kunde klara oss utan statliga ingripanden av omfattande natur, men jag tror inte att vi kunna komma tillrätta med den svenska bostadsfrågan, om staten i större utsträckning skulle draga sig tillbaka från åtgärder på detta område. Jag tror, att vi även i fortsättningen här måste räkna med verkligt aktiva insatser från det allmänna. Det är denna ståndpunkt, som väsentligen bestämt mitt ställningstagande till den föreliggande propositionen.

I likhet med den föregående talaren — som jag anser har rätt på den punkten — vill jag starkt understryka, att man inte bör sammanblanda denna principiella bostadspolitiska målsättning med ögonblickets svårigheter. Vi veta alla hur det från olika håll uttalats, att vi inte under det närmaste året, kanske inte under de närmaste åren, kunna räkna med att få till stånd ett bostadsbyggande i en omfattning, som vi med hänsyn till våra önskemål om en förbättrad svensk bostadsstandard skulle önska. Men detta är en sak. De hänsyn, som det förhandenvarande läget kräver och som vi ingalunda kunna bortse från, innebära att vi temporärt måste avstå från realiserandet av vissa önskemål, som kunna te sig mycket angelägna för oss. Jag vill erinra om att även regeringen klart utsagt, att vi med den nuvarande bristen på material och arbetskraft tyvärr måste räkna med en nedskärning även i fråga om bostadsbyggandet. Det är uppenbart att vi måste finna oss i detta. Det är viktiga synpunkter, som därigenom tillgodoses och som vi inte kunna efterätta utan att råka ut för ännu större olägenheter. Men detta bör inte rubba

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
vår allmänna inställning till den bostadspolitiska målsättningen. Det bör inte heller hindra våra strävanden att under mellantiden söka dra upp planerna för en bostadspolitik, som vi kunna förverkliga i det ögonblick, då bristen på material och arbetskraft upphör och då riskerna för en inflation inte längre hota.

Jag är således på denna punkt ense med den föregående talaren.

Vad jag däremot inte riktigt förstår, är att man från utskottsmajoritetens sida vid anslagsberäkningarna underlåtit att ta hänsyn till ögonblickets situation, som ju innebär en begränsning av våra möjligheter att bygga bostäder. Jag vill inte överdriva vikten av denna fråga, ty den ekonomiska belastningen blir ju i realiteten bestämd av den omfattning, i vilken vi kunna bygga bostäder med hänsyn till tillgången på arbetskraft och material. Jag tycker emellertid, att man i en budget bör räkna de olika anslagsposterna så riktigt som möjligt. Därför förvånar det mig, att utskottsmajoriteten inte kunnat biträda exempelvis den beräkning av anslagsbeloppen, som jag föreslagit i reservationen nr 15. Vad som där säges innebär icke någon ändring av de allmänna riktlinjerna för bostadspolitiken. Det innebär inte heller någon avprutning på önskemålet, att vi skola göra vad vi kunna, utan det innebär endast ett konstaterande, att vi även med ett bibehållande av denna allmänna målsättning i nuvarande knapphetsläge icke kunna förverkliga våra önskemål annat än till en viss grad.

Jag har också, om jag även på en annan punkt skall vara kritisk mot utskottsmajoriteten, en känsla av att man understundom kanske varit något för optimistisk, när det gällt att utställa växlar på framtiden. Jag tar som exempel vad som står i ett stycke på sidan 19 i utskottsutlåtandet och som gäller tilläggslåneverksamheten. »I likhet med departementschefen» — står det i andra meningen i det stycket — »anser utskottet, att en hyresförhöjning i nyuppförda hus nu skulle kunna få synnerligen ogynnsamma allmänna verkningar».

Detta tycker jag är riktigt, men sedan fortsätter utskottet: »Föreställningarna om en framtida höjning av hyresnivån skulle sålunda få näring, och fara uppkomma att grundvalarna för den långsiktiga bostadspolitiken rubbades. Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning, att en mot den inträdda byggnadskostnadsstegringen svarande utvidgning av tilläggslåneverksamheten bör komma till stånd.»

Ifall detta syftar utöver den närmaste framtiden, innebär det en växel utställd på en längre bort liggande framtid och som en gång skall inlösas. Även om man har det allra varmaste intresse för en gynnsam utveckling av bostadsfrågan, hade det kanske varit önskvärt, om man på denna punkt skrivit något försiktigare.

Detta är min allmänna syn på problemet och som gjort att jag i stort sett kunnat ansluta mig till departementschefens av utskottet tillstyrkta förslag. Vad beträffar reservationerna på de punkter, som nu äro aktuella i debatten, vill jag säga, att jag tillhör utskottsmajoriteten även på den punkt, som beröres i reservationen nr 2. Denna reservation ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet i övrigt frångått. För mig är den fråga, som avhandlas i denna punkt, ingalunda av principiell natur utan av praktiskt organisatorisk art. Hur man än ställer sig här, går det inte att undvika, att man får två organ, som komma att bli verksamma på detta område, nämligen dels länsbostadsnämnderna, som skola handha den allmänna bostadsförsörjningen, och dels lantruktusnämnderna, som komma att leda jordbrukets rationalisering. Det blir en klyvning, som kommer att gå antingen emellan jordbruksfastighet och annan fastighet — så sker om man godtar utskottets förslag — eller inom

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

samma jordbruksfastighet emellan bostadshus och ekonomibyggnader. Vid övervägande av detta rent praktiskt organisatoriska spörsmål har jag inte kunnat komma ifrån intrycket, att utskottet handlat riktigt, när det frångått Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan således för min del inte biträda reservationen nr 2. Jag skulle däremot ha kunnat biträda den uppfattning, som herr **Mannerskantz** framförde i det första yttrandet i debatten och som innebar att man i någon mån borde vila på hanen och söka få en utredning till stånd på den här punkten.

Jag ber med denna korta motivering, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten I.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Mannerskantz**, som yttrade: Herr talman! Då herr **Bergvall** gör gällande, att vi skulle ha varit mindre hågade att låta staten hjälpa till med bostadsproduktionen för att höja standarden, vill jag endast säga, att det finns bevis för att man även utan statliga ingripanden kunnat åstadkomma ganska mycket. Om herr **Bergvall** hade varit närvarande i statsutskottets tredje avdelning vid behandlingen av det här ärendet, hade han kunnat inhämta, att det bland annat från byggnadslånebyrån klagas över att folk inte vilja utnyttja dessa bidrag, därför att de bli för mycket mästrade; de få inte bestämma själva var deras garderobsdörrar, skafferifönster o. s. v. skola sitta. Folk anser att det hela blir alltför omständligt och söker komma ifrån det genom att bygga själva.

Det är, tycker jag, inte heller något oläligt sätt att lösa frågan på.

Herr **Bergvall** erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skulle vara lika förtjust som herr **Mannerskantz**, om man kunde lösa denna fråga utan några som helst statliga ingripanden. Jag undrar, om ens en ivrig anhängare av det socialdemokratiska partiets program skulle ha någonting emot det, i varje fall kan jag för egen del deklarerat, att jag vore glad, om man kunde gå på den linjen.

Jag vill också understryka, att det ju inte råder något tvång att ta emot de lån, som herr **Mannerskantz** talade om. Men problemställningen är inte den, som herr **Mannerskantz** anförde, utan problemställningen är huruvida vi tro, att bostadsproblemet i dess helhet kan lösas genom enskild företagsamhet, eller om för dess lösande därutöver kräves en ganska omfattande statlig verksamhet.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag måste passa på att i förbigående överrätta en tacksamhetens blomma till statsutskottet för det sätt, varpå detta utlåtande har blivit redigerat, nämligen på ett sätt som gör det möjligt för riksdagens ledamöter att följa med i det och göra klart för sig vad de besluta. Jag har så många gånger fått veta, att det är en fullkomligt orimlig tanke, att vi skulle kunna göra litet mera av klämmarna i översiktighetens intresse, att jag måste känna en djup glädje när jag finner det dokumenterat, att det verkligen går att skriva på ett sådant sätt. Tacksamheten riktar sig också i någon mån till Kungl. Maj:ts kansli, ty socialdepartementet har på ett föredömligt sätt gått före genom att göra en mycket redig uppställning över grunderna i den kungl. propositionen. Jag vill nu uttala den förhoppningen, att detta föredöme skall följas av andra utskott, exempelvis jordbruksutskottet, och av andra departement. Då komma vi kanske så småningom dithän, att riksdagens ledamöter kunna följa förhandlingarna.

Då jag begärde ordet, herr talman, var det emellertid inte för att uttala tacksamhet utan för att beklaga mig. Jag vill nämligen beklaga mig över att den motion, som jag har väckt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 235,

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

inte i någon mån har blivit beaktad av statsutskottet; den har varken kritiserats eller godtagits utan helt enkelt behandlats som luft. Detta förhåller sig för övrigt i det hänseendet på precis samma sätt som med reservanterna; vad jag har att säga blir alltså rent opolitiskt. Det problem, som jag har berört i motionen, är emellertid av den vikt, att jag tillåter mig att på några få minuter utveckla det för kammarens ledamöter.

Problemet, sådant det framstår för mig, är att vi på detta område ha att göra med sociala förmåner av ett alldeles särskilt slag. Dessa förmåner — egna-hemslån, billiga bostäder o. s. v. — kunna nämligen inte på långt när komma alla dem till del, som i och för sig äro berättigade att åtnjuta dem. Det måste således — i varje fall före den tidpunkt, då vi ha »löst» bostadsfrågan och alla bo i idealbostäder — träffas ett val mellan alla dem, som i och för sig kunna förtjäna att komma i åtnjutande av dessa förmåner. Somliga skola ju få lån, andra inte, somliga skola få hyra, andra inte.

Efter vilka grunder skall man här gå fram? Skall man i valet mellan de olika sökandena gå efter behovssynpunkt, ekonomisk standard eller familjernas storlek? Hur skall man överhuvud taget handla i detta fall, där i och för sig alla kunde vara lika berättigade att få del av förmånerna, men man måste välja ut bara några stycken? Jag har tittat, så långt jag har hunnit, i gällande författningar på det här området, men har inte där funnit någonting, som tyder på att detta problem varit aktuellt för dem, som skrivit författningarna. Det finns heller ingenting utsagt om saken i propositionen och ingenting i utskottets betänkande. Det måste väl ändå erkännas, att detta är en brist.

Den fara, som här ligger nära till hands, är att myndigheterna komma att träffa sina avgöranden efter tillfälligheter, då de inte ha några bestämda normer att gå efter. Till äventyrs kommer det rena godtycket att bli det avgörande. Till äventyrs kunna — man får inte dölja den sanningen för sig — helt osakliga synpunkter, såsom personliga bekantskaper, politiska åskådningar o. s. v., komma att spela in. Det är, såvitt jag kan finna, ett angeläget samhällligt intresse, att man ställer sig inför detta problem och verkligen söker göra klart för sig efter vilka grunder de olika sökandena skola äga företräde. Jag är för min del naturligtvis inte i stånd att skissera några regler härför, men problemet måste resas. Vi löpa eljest risken, det vill jag understryka, att den sociala bostadspolitiken råkar i misskredit, i den mån det blir uppenbart, att man i valet mellan olika sökande inte går efter sakliga synpunkter. Man ser t. ex., att Andersson och Pettersson ha fått hjälp. Varför har då inte Lundström också fått det?

Jag skulle sätta värde på om jag trots den fullkomliga tystnad, som utskottet iakttagit på den här punkten, finge höra, om utskottets ledamöter verkligen tänkt på saken, om de ställt problemet för sig och gjort klart för sig efter vilka linjer det bör lösas. I varje fall räknar jag med att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet under sitt sysslande med bostadspolitiken inte kunnat undgå att ständigt och jämt ställas inför problemet. Han måste ha gjort sig något begrepp om efter vilka linjer det bör lösas. Jag tillåter mig att fråga också statsrådet, hur han ser på denna sak och, om han inte har någon klar mening om den, vädja till honom att han måtte ta upp den till allvarligt övervägande.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Ordet lämnades nu för kort gemmäle till herr **Karlsson, Gustaf**, som yttrade: Herr talman! När ett utskott med en sådan arbetstunga som statsutskottet och i all synnerhet dess tredje avdelning går att behandla motionerna, så ha vi först att se efter vad motionärerna yrkat i klämmarna. När vi i det här fallet kommo till herr Herlitz' motion nr 310 i första kammaren, funno vi, att herr

'Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herlitz yrkat, att riksdagen måtte avslå det i propositionen nr 235 under »punkt 1» framlagda förslaget — alltså icke den med den romerska siffran I betecknade punkten. Då vi forskade i propositionen efter »punkt 1», funno vi en mängd sådana här vanliga arabiska ettor.

Det var omöjligt att veta vilken punkt, som professorn åsyftade, och vi lade därmed, uppriktigt sagt, motionen ad acta. Vi togo alltså inte upp det problem, som herr Herlitz här berört, därför att motionens kläm var så utformad, att vi faktiskt inte visste till vilken punkt i propositionen, som vi skulle anknyta motionen.

Vi ha, professor Herlitz, i Bohuslän ett ordspråk, som säger, att »även de lärda kunna fela». Jag undrar om inte detta ordspråk är tillämpligt i det här stycket.

Herr **Herlitz** erhöll ordet för kort gemäle och anförde: Herr talman! Om jag här har felat eller inte, kan jag inte på rak arm svara på. Men den möjligheten hade ju stått till buds att göra sig underrättad om vad jag menat. Den saken skola vi emellertid inte här tvista om.

Jag vill endast i anledning av herr Karlssons yttrande säga att jag visserligen vid flera tillfällen så att säga förföljt motiveringarna, nämligen i den meningen att jag inte tycker att man skall smussla in besluten i motiveringarna. Jag ser emellertid inte gärna, att de skjutas åt sidan på det viset, att utskottet anser sig berättigat att alldeles låta bli att läsa motionernas motiveringar.

Herr **Hagman**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att med några ord understryka de synpunkter, som herr Mannerskantz framfört med avseende på den allmänna bostadspolitikens organisation.

Frågan gäller ju om jordbrukarna för att få hjälp med sina bostäder skola behöva vända sig till två väsentligen olika organ, eller om de skola behöva vända sig till endast ett organ. Det talas så mycket om rationalisering av de statliga åtgärderna. Jag tycker, att det skulle innebära en verklig rationalisering och en lättnad för den jordbrukande befolkningen, om det kunde ordnas så att den bara behövde vända sig åt ett håll och där få hjälp och råd i stället för att nödgas vända sig åt två olika håll.

Herr Bergvall sade, att man kunde befara, att om det bleve två olika organisationer som skulle ha hand om bostadsförbättringsverksamheten, skulle inte samma principer komma att tillämpas i olika fall, och detta skulle enligt hans mening medföra vissa olägenheter. Jag skulle emellertid vilja ge uttryck åt den meningen, att det måhända kan vara försvarligt med något olika tillämpning i praktiken, när det gäller å ena sidan bostäder vid jordbruk och å andra sidan bostäder i tätorter. Även om familjerna skulle vara ungefär lika stora behöva jordbrukets bostäder utrustas med kök och förråds-kammare och mycket annat av olika beskaffenhet jämfört med bostäder i tätorterna. Jag tror att det också vore till nytta för jordbruket och för hela denna verksamhet om den kunskap i lantbruk, som väl kommer att bli representerad i lantbruksnämnderna, får göra sig gällande vid behandlingen av ärenden som röra jordbrukets bostäder. Det är ju Kungl. Maj:t som skall utse majoriteten av lantbruksnämndernas ledamöter, och jag är övertygad om att Kungl. Maj:t kommer att utse personer som ha insikt på detta område och äro kunniga och omdömesgilla. Vidare skola hushållningssällskapen utse ett par ledamöter, varjämte dessa skola representeras genom sina sekreterare. Sakkunskap i jordbruksfrågor kommer alltså att vara representerad i lantbruksnämnderna. Dessutom är det ju också förutsatt, att byggnadsteknisk sakkunskap skall ställas till lantbruks-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
nämndernas förfogande i erforderlig omfattning. Det ingår i planen, och det är givet att det måste vara så, då som bekant lantbruksnämnderna skola handlägga ärenden angående jordbrukets övriga byggnader, d. v. s. ekonomi-byggnaderna.

Mycket talar således för att vi få en enda organisation som får ledningen och ansvaret för bostadsbyggnadsverksamheten på jordbrukets område. Nu är det vidare så, att egnahemsnämnderna, som skolat uppgå i lantbruksnämnderna, ha sysslat med byggnadsverksamhet allt sedan egnahemsverksamhetens början, och de ha också haft ledningen av den bostadsförbättringsverksamhet, som startades efter särskilt beslut härom av riksdagen i början av 1930-talet. Såvitt jag vet har det inte brustit någonting i fråga om deras sätt att sköta sitt uppdrag. Det har visserligen sagts, att egnahemsnämnderna inte alltid ha fordrat fullständiga ritningar med detaljerad arbetsbeskrivning och kostnadsförslag till de företag, vartill bidrag och lån beviljats, och det är nog riktigt. Men, mina damer och herrar, det beror på att riksdagen och vederbörande myndigheter givit mycket bestämda direktiv för verksamhetens bedrivande i här föreliggande avseende. Nämnderna fingo enligt dessa direktiv endast fordra en enkel planskiss över de byggnader, till vilkas förbättring hjälp lämnades. Så var det särskilt i början. Sedermera ha större fordringar på ritningarna medgivits, och i den mån nämnderna fått möjlighet och rätt att ställa större krav ha de också, såvitt jag har mig bekant, använt sig därav.

Nu talar herr Karlsson om att man tänkt sig ett samarbete på det förevarande området mellan länsbostadsnämnderna och lantbruksnämnderna, och jag får verkligen hoppas, att ett sådant samarbete skall komma till stånd, om det nu blir så, att båda dessa nämnder skola ha hand om byggnadsverksamheten vid jordbruket. Bostadssociala utredningen har i sitt nyligen avgivna slutbetänkande upptagit detta spörsmål till behandling och därvid uppgjort förslag till ett ordnat samarbete. Enligt detta förslag skulle länsbostadsnämnderna remittera sådana ärenden, som gälla bostäder vid jordbruk, till lantbruksnämnderna för avgivande av yttrande. Dessa skulle således, efter granskning av ritningar med därtill hörande handlingar, taga ställning till varje särskilt ärende. Lantbruksnämndernas arbete med dylika byggnadsfrågor bliva härigenom knappast mindre än om nämnderna själva finge hel beslutanderätt.

Om nu i enlighet med det sålunda framlagda förslaget såväl lantbruksnämnd som länsbostadsnämnd skall var för sig taga ställning till de särskilda ärendena, blir det dubbelarbete till föga nytta för själva saken. I vad mån lantbruksnämndens uppfattning i resp. byggnadsfrågor kan påräknas bli utslagsgivande för länsbostadsnämndens beslut är emellertid helt ovisst.

Sett ur lantbruksnämndernas synpunkt kan det således knappast vara en lämplig ordning att överföra nu ifrågavarande ärenden till länsbostadsnämnderna; och i varje fall är lättnaden i fråga om arbetet för lantbruksnämnderna mycket liten.

Det är också en annan sak jag i någon mån skulle vilja beröra. Det gäller den blivande sociala egnahemsverksamheten. Vi skola som bekant nu söka åstadkomma fullständiga jordbruk — familjejordbruk — med en storlek från 10 upp till 20 hektar åker. Vi veta ungefär vilket värde dylika jordbruk betinga i den öppna marknaden. Det är tyvärr ofta så, att ekonomin under de senare tiderna inte har tillåtit jordbrukarna att hålla bostäderna vid den standard som är önskvärd. Det förhåller sig därför i många fall, när lantbruksnämnderna skola ta hand om dessa jordbruk så, att en av de första åtgärderna blir att försöka förbättra bostadsbeståndet. Därvid är det emellertid angeläget att man inte helt glömmet att lägga även ekonomiska synpunkter på bostadsfrågorna, man kan helt visst inte belasta innehavaren med

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

räntor och amorteringar av en sådan höjd, att man måste frukta att vederbörande snart nog stupar under bördan.

Vi måste, när det gäller jordbrukets bostäder, bland andra omständigheter även beakta de ekonomiska förhållandena och redan från början inpassa bostadsbyggandet inom de ekonomiska möjligheternas ram. För att så skall kunna ske fordras tillgång till jordbruksekonomisk sakkunskap inom de nämnder, som ha att handlägga här berörda ärenden. Man har att väga mot varandra den avkastning, som jordbruket kan beräknas lämna, och de utgifter, som bliva ofrånkomliga. Att en ingående undersökning av de ekonomiska förutsättningarna äger rum i varje särskilt fall är så mycket mera angeläget som byggnadskostnaderna numera stigit till sådan höjd att enbart ett nytt bostadshus vid här ifrågakvarande jordbruk kan betinga en kostnad, som nära nog sammanfaller med hela fastighetens taxeringsvärde.

Då den sakkunskap på jordbruksekonomiens område, som förut berörts, med all sannolikhet kommer att bli väl företrädd inom lantbruksnämnderna, torde det kunna anses såsom synnerligen önskvärt, att lantbruksnämnderna helt få hand om ärenden beträffande jordbrukets bostäder. I lantbruksnämnderna skola ju också såsom redan förut anförts de nuvarande egnahemsnämnderna uppgå, och inom dessa nämnder finns även sakkunskap på området, all den stund de ha handhaft den sociala egnahemsverksamheten allt sedan dess tillkomst och därmed städse — så vitt jag har mig bekant — tagit all erforderlig hänsyn till de ekonomiska förutsättningar som förelegat.

Att enligt reservanternas förslag framtaga lantbruksnämnderna handläggningen av dessa viktiga ärenden kan knappast heller vara riktigt ur psykologisk synpunkt. Som framgått av vad jag tidigare sagt måste lantbruksnämnderna känna ansvar för sitt klientel, i vad det gäller deras ekonomiska existens, medan en bostadsnämnd, som bara skall lämna hjälp till en byggnad, inte behöver ta samma ansvar. Det kan befaras att den kommer att lägga helt andra synpunkter på verksamheten och följa riktlinjer, som äro mera tillämpliga för bostadsbyggandet i städer och övriga tätorter än på landsbygden.

Nu är det väl så, att statens byggnadslånebyrå hittills har haft sin verksamhet förlagd huvudsakligen till tätorter och samhällen, och om bostadsbyggandet därstädes och de problem, som uppträda i samband härmed, har den erfarenhet, och till sådan byggnadsverksamhet har intresset koncentrerats. Landsbygdens bostäder har man sysslat med i relativt liten utsträckning, och jag förstår inte vilka fördelar som kunna vara förenade med att hux flux överlämna frågor om jordbrukets bostadsbyggnader till en institution, som, såvitt jag förstår, inte kommer att disponera över mera sakkunskap på byggnadsteknikens område än lantbruksnämnderna men sakna kunskap på lantushållningens område.

Man kan också hysa viss fruktan för att jordbruket vid sådant förhållande kommer att bli mera styvmoderligt behandlat än städerna och tätorterna; jag vågar givetvis inte med bestämdhet påstå att så kommer att bli fallet, men vissa förhållanden, som förut berörts, antyda att man måhända kan riskera att så blir fallet.

Jag skall nu inte uppehålla mig längre vid detta, herr talman! Mig synes, som om alla skäl talade för att riksdagen i fråga om organisationen följde utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Häri instämde herr *Nilsson, Bror*.

Herr Wehtje: Herr talman! I en motion i anledning av den föreliggande propositionen har jag jämte några meningsfränder i denna kammar framfört våra synpunkter på bostadsförsörjningen.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag skall inte här upprepa de skäl, som synas oss väga tungt för vissa ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. I anslutning till yrkanden, som framförts reservationsvis, har det redovisats förslag och motiv, som överensstämmer med motionens. Jag skall därför inte gå in på motionen i detalj, utan jag vill endast anföra några principiella synpunkter, som det synes mig att man borde kunna vinna allmän enighet om.

Jag vill förutskicka, att jag hyser ett mycket stort intresse för att man når bästa möjliga lösning av bostadsförsörjningsfrågan inom ramen för våra ekonomiska resurser. En god bostad spelar — därom är jag övertygad — en mycket stor roll ur sociala, befolkningspolitiska, produktionstekniska och effektivitetssynpunkter.

Man löser emellertid inte bostadsfrågan på ett tillfredsställande sätt genom att använda felaktiga medel eller gå felaktiga vägar. Tvärtom kommer man då att motverka den utveckling, som man vill se och som man tror sig främja. Det kan sålunda inte vara rimligt att tänka sig att i längden förbättra bostadsförsörjningen genom allmänna subventioner. En understödsverksamhet i subventionsform kan inte uppehållas utom för vissa begränsade uppgifter, för vissa folkgrupper, t. ex. för barnrika familjer eller för ålderstigna. Jag vill peka på vissa risker, som äro förenade med sådana allmänna subventioner som nu lämnas.

Subventionerna äro nu avvägda under stort hänsynstagande till byggnadskostnaderna. För mig står det emellertid inte klart, hur man tänker sig att kunna undgå att motverka en strävan att förbilliga byggandet. Jag vill ta ett exempel. Om man med nya byggnadsmetoder eller nya byggnadsmaterial kan nedbringa kostnaden för en bostad, exempelvis för ett egna hem, med åtskilliga tusen kronor, då minskas, för den som har lyckats därmed, det statliga stödet, under det att den som bara använder hittills vedertagna byggnadsmetoder blir hjälpt av staten i oförändrad utsträckning. Staten kommer alltså att direkt motverka en utveckling, som måste anses vara önskvärd.

Jag beklagar, att socialministern inte är närvarande vid denna diskussion. Då han inte är det hoppas jag att få ett uttalande från någon representant för utskottsmajoriteten, som ju i stort har följt socialministern, huruvida man har beaktat den föreliggande risken och hur man i så fall har tänkt sig att förebygga den. Ty att den föreligger är ju otvivelaktigt, och att den har den verkan jag har framhållit lär också vara obestridligt.

I motionen ha vi också framhållit nödvändigheten av att söka nå en fortlöppande sänkning av kostnaderna för både produktion och drift av bostadsfastigheter genom en konsekvent och målmedveten rationalisering av bostadsproduktionens alla led. En förutsättning för en sådan rationalisering är emellertid en bibehållen konkurrens mellan olika företag och företagsformer, men i de här framlagda förslagen bortse både socialministern och utskottet från nödvändigheten av att bibehålla denna konkurrens. Jag tänker därvid på det företräde, som man vill lämna vissa företagsformer; man har velat lämna ett sådant företräde t. ex. genom fastställandet av regler för belåningsgränserna, och man har gjort det också genom reglerna om trekronorsbidraget. Denna favorisering medför, att man inte har någon garanti för att de bostadsföretag, som man stödjer, verkligen äro de mest rationella och effektiva. Jag vill framhålla, att vissa tecken tyda på att detta upphävande av den önskvärda konkurrensen tvärtom bidrager till ett bibehållande av höga byggnadskostnader och därmed också högre hyror.

Herr talman! Jag skall nu inte utveckla mina synpunkter vidare. Jag har ansett, att det hade varit önskvärt om man hade skänkt dessa rent principiella frågor ett större beaktande än vad som har skett. Nu skall jag begränsa mig till att instämma i herr Mannerskantz' yrkande.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr Heiding: Herr talman! Vad först beträffar målsättningen är jag av ungefär samma åsikt som herr Mannerskantz och kan instämma med honom. Vi ha ju båda anslutit oss till den reservation, som avser detta spörsmål. I slutet av denna reservation står det en mening, som herr Gustaf Karlsson ansåg vara olämplig, och den meningen lyder: »Utskottet kan därför icke dela departementschefens mening, att den statliga bidragsverksamheten för bostadsändamål bör ytterligare utvidgas, utan anser, att en successiv minskning av verksamheten bör genomföras.»

Ja, herr Karlsson, vi anse, att man inte bör utvidga i det oändliga, utan att man bör gå in för en viss minskning. Jag tror att detta bostadsprogram är en så pass omfattande uppgift, att vi komma att få svårigheter att klara det i framtiden. Visserligen kan man erkänna, att programmet är en sak på lång sikt och att det kan bli fråga om vissa ändringar i framtiden, men när man skall utforma ett bostadsprogram så bör man se till, att man inte lägger upp det så storartat att man inte kan fullfölja det.

Vad sedan beträffar den reservation, som är avgiven av herr Pauli och herr Gustaf Karlsson m. fl., ha vi inom utskottsmajoriteten framhållit, att ärenden beträffande lån och bidrag till jordbrukets bostäder böra handläggas av de blivande lantbruksnämnderna. Det har framhållits här i debatten, att det skulle bli en dualism, i det att mindre jordbrukare skulle behöva anlita både lantbruksnämnderna och de nya länsbostadsnämnderna. Jag skulle vilja tillägga, att om en mindre jordbrukare skall anlita dessa båda nämnder så torde han även behöva anlita hushållningssällskapen, som ha hand om driftsrationaliseringen.

Jag anser således, att det hade varit lämpligt om reservanterna hade gått med på vad utskottsmajoriteten på denna punkt har föreslagit. Man skall inte tillskapa organ i onödan, och jag får säga, att om reservanterna skulle få sin vilja fram så bleve det alldeles för många organ som skulle befatta sig med det mindre jordbruket. Herr Gustaf Karlsson framhöll, att det var med lottens hjälp vi segrade i denna fråga inom utskottet. Jag hade dock hoppats att vi alla skulle kunnat godtaga den utformning, som utskottets utlåtande har på denna punkt.

Härefter skall jag be att få gå över till reservationen nr 5. I denna framhålla reservanterna, att räntan på de äldre egnahemslånen bör sänkas till samma procentsats som gäller för de nya egnahemslånen. Det bör vara berättigat med en sådan sänkning även för de äldre lånen, och riksdagen har tidigare uttalat sig för en sänkning till 3,6 procent, men vi anse att man borde gå ännu längre ned, nämligen till 3 procent på samtliga lån. Jag kommer således, när vi komma fram till den punkten, att yrka bifall till reservationen nr 5.

Jag skall be att också få beröra reservationen nr 8, så att jag inte behöver begära ordet fler gånger om det inte blir någon särskild anledning att göra det. Denna reservation gäller familjebostadsbidragen, som för närvarande endast utgå till familjer med tre eller flera barn. Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit, att sådant bidrag skall kunna utgå även till familjer med endast två barn, men vi ha i reservationen anfört, att vi anse att man bör vänta till nästa års riksdag med att fatta principbeslut i detta ämne och att man bör utreda frågan ytterligare innan ett sådant beslut fattas. Jag kommer således att på vederbörande punkt yrka bifall till reservationen nr 8.

Vad som föreslås i propositionen i dess helhet innebär visserligen en förenkling jämfört med nuvarande regler, men jag anser, att förenklingen borde ha drivits ännu längre. Det blir fortfarande tillkrånglat, framför allt genom de särskilda bidrag, vilka tillkomma utanför de lån, som nu skola beviljas. Det finns alltid en risk för att man krånglar till saker och ting i onödan, och jag

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

tycker att man borde kunna göra det hela ännu enklare och bättre än vad som här har föreslagits. Jag är tacksam för att herr statsrådet har kommit på tanken att ersätta alla de förutvarande lånen med en enda låneform, men nog tycker jag att man hade kunnat göra ytterligare förenklingar, i all synnerhet när det gäller lånegränser och kapitalsubventioner. Om vi kunna förenkla bestämmelserna, så kunna vi därigenom också minska det arbete som skall utföras, och jag tror att ett sådant förenklat system skulle kunna bli mera effektivt.

Herr talman, jag skall inte gå in på alla de olika punkterna, ty avdelningens talesmän komma nog att framlägga sina synpunkter på dessa. Jag ber att få återkomma med yrkanden vid behandlingen av de punkter jag har nämnt, och jag skall nu inskränka mig till att instämma i det yrkande, som under punkten I har gjorts av herr Mannerskantz.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort, och jag hoppas, att jag inte kommer att yttra mig så utmanande, att jag i min tur kommer att uppkalla flera talare. Det vore ju högst önskvärt att få slut på detta ärende och därmed praktiskt taget på hela föredragningslistan före middagen.

Jag vill försöka med några ord ange bakgrunden till den proposition, som nu behandlas av kammaren. Den statistik, som jag då skall redogöra för, hänför sig tyvärr till år 1939 och är alltså inte fullt tillämplig på läget för dagen. Jag tror nog att man har rätt att utgå från att dagsläget är förmånligare än siffrorna från 1939 angiva. Men jag tror å andra sidan inte att förbättringen är så stor, att man kan säga, att läget icke kräver åtgärder av det slag som regeringen har föreslagit och som utskottet förordar.

Statistiken upplyser om att av 330 000 lägenheter om högst ett rum och kök voro 171 000 lägenheter bebodda av mer än två personer per rum. Det vill med andra ord säga, att år 1939 fanns det en mycket betydande trångboddhet, då i väsentligt över hälften av dessa smålägenheter bodde mer än två personer per rum. När jag talar om högst ett rum och kök, innefattar det inte bara lägenheter om ett rum och kök utan även lägenheter om ett rum och kokvrå och lägenheter utan något som helst köksutrymme. I Stockholm utgjorde antalet lägenheter om *högst* ett rum och kök 54 procent av hela lägenhetsbeståndet, i Göteborg icke mindre än 58 procent och i Malmö, där läget var gynnsammare, 48 procent av hela lägenhetsbeståndet. I andra städer med minst 30 000 invånare bestodo 55 procent av samtliga lägenheter av högst ett rum och kök.

En av uppgifterna för den bostadspolitik, som i viss mån är inaurerad men som vad principerna beträffar i huvudsak skall fastslås genom de beslut, som riksdagen i dag skulle fatta, är att bekämpa trångboddheten och att söka sörja för att det blir bättre utrymmen, naturligtvis framför allt för familjer med flera barn men även i allmänhet beträffande familjebostäderna.

En annan brist, som framgår av verkställda utredningar, är avsaknaden av vatten och avlopp. Jag har många gånger sett siffror på det, men när jag åter igen såg siffrorna i bostadssociala utredningens betänkande, väckte de faktiskt fortfarande min förvåning. Utredningen omtalar, att 160 000 lägenheter i landets tätorter år 1939 icke hade vatten och avlopp.

Det är framför allt mot denna bakgrund man bör se det bostadspolitiska program, som är framlagt i propositionen och som jag hoppas att första kammaren för sin del skall komma att godkänna. Man måste väl ändå inför sådana fakta erkänna, att den oreglerade företagsamheten på detta område, där bostadsförsörjningen helt och hållet har varit överlämnad åt de ekonomiska

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

krafternas fria spel, icke har lett till resultat, som ett samhälle, varest socialt samvete är vaket, rimligen kan finna sig i.

Det är på dessa punkter man nu vill söka åstadkomma rättelse. Man söker sig fram med en hel serie av olika förslag. Ett förslag är trekronorsbidraget till kommunala och allmännyttiga företag, som skulle medföra en möjlighet till hyressänkning för en vanlig, väl utrustad tvårumslägenhet med 10 à 15 procent. Ett annat förslag gäller räntepolitiken, varigenom man förbilligar de årliga bostadskostnaderna högst väsentligt. När det gäller nybyggnader, skall enligt förslaget räntan bestämmas till 3 procent för egnahem. Vidare är det förslaget om bostadsrabatterna, där man föreslår en utvidgning såtillvida, att man inte längre begränsar rätten till bostadsrabatter till tre och flerbarnsfamiljer utan sänker denna gräns ned till tvåbarnsfamiljerna. Detta förslag är så utformat, att en tvåbarnsfamilj skall kunna ernå en faktisk hyressänkning på 20 procent, en trebarnsfamilj en sänkning på 30 procent etc. Vad hyreshusen beträffar, kommer hyressänkningen att i viss mån bero på de framtida byggnadskostnaderna, eftersom de bidrag, som beträffande hyreshusen föreslagits, äro fasta, under det att vi i fråga om egnahemmen åtminstone ännu så länge anse att man bör fortsätta med procentuella bostadsrabatter. Slutligen är det förslaget om speciella bostadsbidrag, som utgöra en subvention för uppförande av egnahem. Det är som bekant fråga om en subvention på 4 000 kronor.

Jag vill i detta sammanhang bemöta vad herr Wehtje sade om dessa subventioner. Jag hade tyvärr inte tillfälle att höra herr Wehtjes anförande, men det har berättats mig att herr Wehtje sade, att dessa subventioner äro så ordnade, att man får lägre rabatter vid lägre bostadskostnader. Det är ett misstag. Enligt de regler, som hittills gällt, får man lägre subventioner genom tilläggslånen vid byggande av egnahem, som äro relativt billiga, under det att man får högre tilläggslån på dyrare bostäder. Det utgår för närvarande på egnahem ett tilläggslån — alltså en subvention — på 10 procent. Det betyder att för en 40 000-kronorsvilla — till dyrare villor beviljar man inte några tilläggslån — får vederbörande en subvention på 4 000 kronor, under det att subventionen för en 25 000-kronorsvilla blir 2 500 kronor och för en 20 000-kronorsvilla eller en 22 000-kronorsvilla 2 000 respektive 2 200 kronor. Detta system blir nu upphävt. I stället blir det en lika stor subvention för den som bygger billigare och begränsar sina anspråk som för den vilken bygger dyrt. Det är innebörden i förslaget; alla få sina 4 000 kronor, och någon skillnad göres icke mellan personer som ha råd att bygga relativt stora bostäder åt sig själva och sådana som måste nöja sig med en småstuga eller ett annat mycket litet hem.

Vad trekronorsbidraget beträffar, fyller det vissa bestämda ändamål. Liksom i fråga om övriga förslag rör det sig här om en politik på lång sikt, men allt efter som åren gå bör det komma att motverka tendenserna till hyresstegringar. Efter hand som det blir ett relativt stort bostadsbestånd, där hyrorna äro 10 à 15 procent lägre än för annat nybyggt bostadsbestånd, bör det få den följden, att det inte blir så lätt att höja hyrorna. Så länge vi ha den nuvarande bostadsbristen, komma bostadsbidragen inte att påverka hyresläget något nämnvärt, men man hoppas kunna komma från bostadsbristen inom loppet av några år. Byråchefen Johansson räknar med att bostadsbristen kommer att vara ännu fem år — för min del tror jag att med den nuvarande byggnadsvolymen bostadsbristen kommer att räcka en längre tid; hur lång tid vågar jag för närvarande inte yttra mig om. Men om vi anta att bostadsbristen är någorlunda hävd om åtta år, komma vi in i ett läge, där detta trekronorsbidrag kommer att få verklig betydelse för utvecklingen på hyresmarknaden.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag tror nog att man har rättighet att säga att våra hyror äro mycket besvärliga. Jag vill nämna att med de nya bostadsrabatter, som föreslås i propositionen, kommer för ett eget hem, där det utgår bränslebidrag plus bostadsrabatt för en tvåbarnsfamilj, de egna bostadskostnaderna att bli 844 kronor per år, om vederbörande lyckas bygga en villa så billigt, att den kostar endast 22 000 kronor — det är med nuvarande byggnadskostnader en konst! Kostar villan 25 000 kronor, får han fortfarande en egen bostadskostnad trots alla rabatter på 981 kronor om året. Jag vill fästa uppmärksamheten på att om jag skall tillämpa den s. k. tjuguprocentsregeln, d. v. s. att man inte skall behöva betala mera för sin bostad än 20 procent av sin inkomst, förutsätter en årlig bostadskostnad av 884 kronor en inkomst på ungefär 4 200 kronor. Det finns trots de löneökningar, som ha inträtt, alltså tusentals familjer i detta land, som inte komma upp i en årlig inkomst på 4 200 kronor och som följaktligen, om de skola bo i ett sådant eget hem, få betala mera än 20 procent av sina inkomster för sin bostad.

Går jag till hyreshusen, komma för en tvåbarnsfamilj, som har bränslebidrag, bostadskostnaderna att uppgå till 940 kronor om året. Det vill med andra ord säga, att inkomsten måste uppgå till i det närmaste 5 000 kronor, om inte de 20 procent skola överskridas, vartill hyresandelen av levnadskostnaderna ansetts rimligen kunna få uppgå.

För min del har jag nu den uppfattningen, att tjuguprocentsgränsen kan man acceptera för relativt höga inkomster, men den är fortfarande för hög för människor och familjer med mycket små inkomster. Även en trebarnsfamilj skall ha rätt hyggliga inkomster för att bostadskostnaden skall hålla sig inom 20 procent av inkomsten. Jag har velat anmärka detta, ty även om förslaget innebär ganska betydande sänkningar av bostadskostnaderna för den enskilda familjen, är det ingalunda så att familjer med små inkomster och rätt många barn bli befriade från ekonomiska bekymmer för sina bostäder.

Jag skall icke ytterligare förlänga debatten. Jag vill endast understryka två ting. Om jag undantar trekronorsbidraget, skall allt detta inte sättas i kraft förrän den 1 juli 1948. Det beslut som kommer att fattas är ett principbeslut angående programmet för den samhälleliga bostadspolitiken för framtiden. Detta bostadspolitiska program är ingalunda fulländat eller färdigt med de förslag som här föreligga. Även om det i och för sig varit mycket önskvärt, ha vi sålunda inte vågat framlägga något definitivt förslag om bostadsrabatter åt sådana familjer, som bo i äldre fastigheter. Vi anse det vara nödvändigt att det göres ytterligare undersökningar, innan man definitivt tar ställning till hur man skall förfara med bostadsrabatter till dem. Men det är klart som dagen — det gäller praktiskt taget även trekronorsbidraget — att när man begränsar rätten till bostadsrabatter åt sådana, som flytta in i nybyggda hus eller som nu bygga sina egna hem, blir det en orättvisa mot personer som tidigare ha sört för lösningen av sin bostadsfråga och som bo i lägenheter, vilka skulle kunna godkännas såsom rabattberättigade. Det blir en orättvisa mot dem, eftersom de inte få rabatter, men å andra sidan ha vi icke klart för oss, vilka de finansiella konsekvenserna bli av ett utsträckande redan nu av rabatterna till dessa familjer i äldre fastigheter. Den saken vilja vi i varje fall ha klar för oss, innan vi ta definitivt ståndpunkt till detta.

Men om jag alltså accepterar tanken att den politik, som vi vilja inleda, icke kommer att få omedelbara, mera påtagliga verkningar på bostads- och hyresmarknaden, kommer politiken sedd på längre sikt att i mitt tycke få mycket välgörande verkningar. Trots de bristfälligheter, om vilka jag är väl medveten, komma de beslut, som jag hoppas riksdagens bägge kamrar komma att fatta — andra kammaren har för sin del avgjort ärendet för länge sedan — att

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

inleda vad jag vågar kalla en ny epok på bostadspolitikens område i vårt land. Enligt min mening är detta i vårt land det kanske största försöket till förverkligande av planhushållningstanken på ett för de flesta medborgare i vårt land livsviktigt område.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Wehtje**, som yttrade: Herr talman! Jag vill endast understryka socialministerns uttalande, att den tillgängliga statistiken visar, att dagsläget är bättre än läget år 1939. Man får då tänka på att förbättringen skett under krigsåren. Det visar att det finns starka krafter, som verka i den önskvärda riktningen. Det är av vikt att komma ihåg att de bostadsförbättrande åtgärderna böra vara förenade med minsta möjliga uppoffringar.

Jag saknade i socialministerns anförande ett uttalande om att det är av vikt att sätta som rättesnöre att i första hand försöka förbilliga byggnadskostnaderna. Det var detta jag framhöll i mitt första anförande. Mitt exempel var kanske inte så väl valt, men det står dock kvar, att tidigare har man i fråga om subventionerna inte beaktat, att de skola vara så utformade, att de premiera dem som bygga billigt. Genom att subventionerna till egna hem göras fasta, har det förverkligats i det fallet, men i fråga om flerfamiljshusen kan jag inte se, att man beaktat detta önskemål.

Jag vill återigen understryka att de fria krafter, som enligt socialministern inte kunnat tillfredsställande lösa bostadsförsörjningen, dock under 1930-talet ha lett till en högst väsentlig förbättring på detta viktiga område.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag kan inte i dag ta upp en diskussion om byggnadskostnaderna. Det är ett problem, som jag visserligen inte haft stor möjlighet att personligen utreda men som enligt sakens natur har sysselsatt min hjärna ganska mycket. Jag har den uppfattningen, att det är ett av de svåraste problem vi ha, och jag är övertygad om att om någon känner till hur besvärligt problemet om byggnadskostnadernas nedbringande är, så är det herr Wehtje, som ju i varje fall står mycket nära stora byggnadsföretag här i landet.

Jag vill i övrigt säga, att jag kan inte se att det finns någonting i det föreliggande förslaget, som skulle utgöra så att säga ett incitament till ett motverkande av en sänkning av byggnadskostnaderna. På den punkten innebära förslagen en förbättring i jämförelse med det rådande tillståndet.

Vad 1930-talets bostadspolitik beträffar äro de statistiska siffror, jag nämnde, åtminstone ett uttryck för de resultat, som vid slutet av 1930-talet uppnåtts i vårt land, och jag kan inte med bästa vilja i världen erkänna, att de äro uppmuntrande. Tvärtom är det under kriget och framför allt från och med år 1942 och fram till nu, som det skett en standardförbättring även i fråga om utrymmena. Det är under dessa år som den egentliga förbättringen har inträtt, och det beror — därom är jag absolut övertygad — i väsentlig mån på den i många avseenden nyttiga men i mycket ändock bristfälliga bostadspolitik, som förts sedan 1942. Det är därpå det i väsentlig mån beror att vi fått till stånd de standardförbättringar som vi kunna konstatera.

Herr **Wehtje** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Om jag har riktat socialministerns uppmärksamhet på angelägenheten av att med alla till buds stående medel söka nå ett förbilligande av bostadsbyggnad, är jag nöjd för närvarande. Jag tror emellertid inte att man genom olika stödåtgärder kan komma till detta mål.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Jag har förut pekat på att de tidigare vidtagna stödåtgärderna missgynnade en direkt strävan att förbilliga bostadsbyggandet, och jag befarar att det fortfarande finns faktorer kvar, som verka i samma riktning, men det skulle föra för långt att i denna debatt i detalj gå in på den saken. Om socialministern är inställd på att söka verka i den riktning, som jag har uttalat en förhoppning om, hoppas jag också att vi skola nå det mål som jag anser vara det mest angelägna.

Inte heller jag vill påstå, att bostadsförsörjningen, sådan den var när kriget kom, motsvarade vad jag anser vara önskvärt. Men om man ser hur långt de fria krafterna förde oss under tioårsperioden före kriget, tror jag att även socialministern får lov att erkänna att det var en högst avsevärd förbättring som uppnåts.

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Då jag är mycket angelägen om att stödet till jordbrukets bostadsbyggande inte skall komma i sämre läge än bostadsbyggandet för övrigt på landsbygden och i tätorterna, ber jag få säga några ord i anslutning till en av de i utskottsutlåtandet upptagna punkterna.

Herr Gustaf Karlsson menade, att vi reservanter målade ett spöke på väggen, när vi inte ville godta den organisation av detta bostadsstöd, som han för sin del förordade. Jag måste emellertid säga, att med den erfarenhet, som vi ha, är det inte så märkvärdigt, om vi äro litet tveksamma.

När vi från det håll, som jag närmast representerar, under flera år ha väckt motioner avseende förbättringar i stödet åt bostadsbyggandet på landsbygden och särskilt vid jordbruket, ha vi fått det svaret, att här pågå utredningar, och med hänvisning därtill har man kunnat avslå motionerna.

Hur ligger det då till med dessa utredningar? Först har man hänvisat till bostadssociala utredningen, och sedan har man hänvisat till 1942 års jordbrukskommitté. Det ser emellertid ut som om ingen av dessa utredningar har velat gå till botten med dessa problem. De ha uttalat sig allmänt och principiellt men inte velat gå in på de speciella svårigheter, som föreligga för t. ex. mindre jordbrukare att få hjälp till om- eller nybyggnader av sina bostadshus.

Det föreliggande förslaget säger, att de bostadssociala organen skola ha hand om denna verksamhet. Utskottet har visserligen sagt någonting annat, men herr Gustaf Karlsson har förhoppningar att driva igenom sin reservation, och han har talat om för oss att medkammaren biträtt densamma. Men detta förslag är enligt vår mening inte tillfredsställande, och jag vill här understrika vad herr Hagman sade om att det vore betydligt bättre att låta lantbruksnämnderna ta hand om denna sak. I varje fall ansluter jag mig till det förslag, som utskottsmajoriteten framlagt.

Det är speciellt på de punkter, som reservationen nr 4 tagit upp i anslutning till motionen II: 454, som jag anser att det inte förefaller att bli tillfredsställande med det förslag som utskottet här har framlagt. Herr Karlsson sade, att han inte tänkte sig att det skulle bli några svårigheter, om man antog utskottets förslag. Det gör han därför att han, i varje fall såvitt jag har uppfattat det, begränsar frågan till att avse kronotorpare eller arrendatorer, d. v. s. sådana som hittills på grund av att de inte ha äganderätten till marken och i allmänhet inte heller till huset inte kunnat få det stöd av staten som eljest skulle ha utgått. Jag anser emellertid i likhet med vad i motionen nr 454 i andra kammaren anföres, att även jordbrukare och då givetvis huvudsakligen mindre jordbrukare, som äga sina egendomar, ha anledning att här kräva likaberättigande med andra grupper. Det är ju bekant, att byggnadskostnaderna för närvarande äro så höga, att ett mindre jordbruks taxerings-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

värde, i synnerhet som man ju i allmänhet också har andra lån på ett jordbruk, inte ger utrymme för en in-teckning till exempelvis en nybyggnad av bostaden. Och då blir frågan: skall en sådan mindre jordbrukare inte få den hjälp som han väl behöver för ny- eller ombyggnad av sitt bostadshus?

Enligt min mening bör han få det. Det kan inte vara rimligt att en arbetare eller en hantverkare eller vem det vara må utan att vara ägare av jordbruksfastighet skall få hjälp till att bygga sin bostad, men att han, om han skaffar sig ett mindre jordbruk och för övrigt kanske åtminstone under en del av sin tid arbetar på annat håll, skall vara praktiskt taget avstängd från möjligheten att få dessa bidrag. Jag menar därför, att det är väl motiverat, då i motionen II: 454 begäres att de, som inte kunna ställa in-teckningssäkerhet, i alla fall skola kunna erhålla bostadsegnahemslån på villkor, fullt jämförliga med andra dylika låntagares, något som också förordas i reservationen nr 4.

På ett ställe i utskottsutlåtandet säges, att förslag om stödåtgärder för egna-hemsverksamheten kommer att framläggas nästa år. Det är ju möjligt, att de av mig önskade ytterligare bestämmelserna därvid komma att upptagas, och jag hoppas tills vidare att så skall bli fallet.

Under alla förhållanden ansluter jag mig här till reservationen nr 4 och anser det vara synnerligen önskvärt, att densamma kunde av kammaren bifallas.

Ordet lämnades för kort genmäle till herr **Karlsson, Gustaf**, som yttrade: Herr talman! Herr Persson måtte inte ha varit inne i kammaren, när jag höll mitt första anförande och bland annat sökte förklara detta om in-teckningssäkerheten. Det är ju så att alla, som äga sin jord — även om den är betydligt högre in-tecknad än till taxeringsvärdet — ha möjligheter att få lån, om de uppföra ett hus på denna lägenhet, ty det är inte taxeringsvärdet som ligger till grund för myndigheternas bedömning, utan det värde som fastig-heten får med det nya huset. Vi ha ju fått svart på vitt på att det är så man tillämpar dessa bestämmelser, och det blir därför inga svårigheter.

Jag vågar nog säga, att herr Persson trots allt söker måla spöken på väg-gen. Det finns inga skäl som tala för att man inte här skall kunna komma fram på detta sätt. Vi ha undantagit de kronotorpare, som inte äga jorden, och sagt att de måste ha samma förmåner. Men de, som äga jorden, ha ju möj-lighet att efter granskning av byggnadsstyrelsen eller de lokala byggnads-myndigheterna få sina hus belånade till de belopp, som dessa hus verkligen kosta i uppförande.

Jag inskränker mig till dessa erinringar, herr talman, och skall inte pressa tiden för min replik. Jag skall vid den fortsatta föredragningen göra vissa kompletteringar.

Herr **Persson, Ivar**, erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Enligt uppgifter från statens forskningskommitté för lantmannabyggnader är byggnadsvärdet vid ett mindre jordbruk i dagens läge — jag avser här ny-byggnadsvärdet — väsentligt högre än både taxerings- och saluvärdet, och jag har mycket svårt för att tro, att myndigheterna verkligen skulle vilja upp-skatta fastigheter även med nya bostadshus till sådana värden. Nybyggnads-värdet är 200 procent högre än taxeringsvärdet och ibland ännu högre. Men om herr Karlsson går i god för att en så generös uppskattning i fortsätt-ningen kommer att ske, så tror jag att mina farhågor inte äro så stora som de voro, innan herr Karlsson gjorde dessa försäkringar.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag fruktar, att det inte går att få slut på denna debatt så fort som man eventuellt hade trott, beroende på att här tillkommit nya inlägg och argument. Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet gjorde nyss diverse uttalanden och framlade en hel del statistik, som jag åtminstone för min del finner, att man i någon mån får lov att granska. Jag har en mycket stor respekt för statistik, därför att man bland annat kan bevisa nästan vad som helst med den, men jag har också en ganska låg tanke om statistik i vissa avseenden, därför att den är fullständigt värdelös, om den inte användes riktigt.

Herr statsrådet har här sagt, att det finns så och så många enrumslägenheter i Stockholm och så och så många i Göteborg. Men just i dessa städer bor ju ett osedvanligt stort antal självförsörjande, ensamma människor, som i mycket stor utsträckning hyra just sådana lägenheter, ofta med kokvrå men lika ofta utan kokvrå. Det har jag själv gjort i åtskilliga år här i Stockholm, och det finns säkert tiotusentals, som inte äro familjeförsörjare och som bo i sådana lägenheter. Det lär väl inte finnas någon statistik över hur många familjer som bo i lägenheter om ett rum och kök, men det är det som jag tycker är det viktigaste att konstatera.

Socialministern nämnde, att läget på bostadsmarknaden vid 1939 års slut var mycket otillfredsställande, vilket utgjorde ett bevis för att den oreglerade bostadsförsörjningen skulle ha slagit mycket illa ut. Men den saken går väl inte att bevisa genom ett dylikt påstående. För att bevisa en sådan sak måste vi ju veta hur bostadsförsörjningen varit i ett visst utgångsläge, t. ex. år 1850 eller år 1900 eller vilket år man nu väljer. Min tro och min uppfattning är, att det under de sista decennierna har inträtt en mycket stark förbättring i fråga om bostadsförsörjningen både i städerna och på landsbygden. Det är inte så lätt att bevisa att denna förbättring har förmärkts starkare efter år 1942. Jag tror det är tvärtom. Före kriget skedde en oerhörd gynnsam utveckling i fråga om byggnadsverksamheten, därigenom att bostadsbyggnadskostnaderna inte voro så höga. Flera incitament ha därvid bidragit till ett förbilligande av bostadskostnaderna än som numera finnas. De enskilda, som ha drivit byggnadsverksamhet, ha haft ett större intresse för saken än entreprenörerna för närvarande ha. Den sporre, som ligger i att man bygger åt sig själv, är alltid en mycket verksam faktor. När man lägger in anbud åt andra är det inte samma sak, särskilt inte nu, när det är så ringa konkurrens och då var och en till fulla kan utnyttja sin byggnadsapparat.

Jag tror därför, att socialministern överskattar värdet av den statistik, som han här drog fram, när han av den vill dra de slutsatser som han gjorde.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ställa en fråga till socialministern: behövs det verkligen under de närmaste åren och har det behövts under de närmaste föregående åren några som helst subventioner och bidrag för att få till stånd ett byggande av hus i den omfattning, som våra materialresurser medgiva? Man kan inte påstå det. För dagen och under sannolikt åtskilliga år framåt kommer man utan några subventioner och utan några bidrag och hyresrabatter att vilja bygga i större utsträckning än våra resurser tillåta. De ingripanden, som socialministern i sin proposition föreslår, äro således ur denna synpunkt fullständigt överflödiga. De ha intet skäl för sig under andra tidsförhållanden än när det visar sig, att det inte bygges så mycket här i landet som kan byggas och som kan behöva byggas, men detta tidsläge lär det dröja ganska länge innan vi komma in i.

Sedan kommer jag, herr talman, in på en fråga som socialministern tog upp mera allmänt. Socialministern framhöll, att subventionerna, både när det gäller kapitalsubventioner och bostadsrabatter, komma att medföra en allmän sänk-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

ning, eller en utebliven höjning, av hyrorna, varigenom människorna alltså kunna få bättre bostäder. Detta är i dagens läge ett felaktigt påstående, ty antalet bättre bostäder bestämmer ju statsrådet John Ericsson och hans byggnadsberedning och inte socialminister Möller. Den hårda nödvändigheten vill här också ha ett ord med i laget.

Vidare frågar man sig, vilka följder detta på lång sikt beskrivna bostadsprogram, om det nu förverkligas, kommer att dra med sig. Jo, följderna blir att större delen av landets hyresgäster komma att ha någon form av rabatter, antingen de ha byggt egna hus eller de i sin tur hyra en lägenhet. Men är det inte en fullständig chimär att säga att de få dessa rabatter, ty i själva verket blir det så många, som erhålla rabatter, att de själva på skattevägen få betala åtminstone 80 procent av dem? Då innebär det hela antingen ett lurendrejeri, därigenom att man tror att man har förmåner, fastän man i själva verket får betala för dem, eller också innebär det, vilket är ännu värre, att man spänner bågen så högt i och med dessa utgifter, som komma att gå upp till miljarden, att värdet av den svenska kronan enbart av denna orsak fortsätter att försämras.

Detta har man inte tagit med i sitt resonemang, men det måste man göra, just när det gäller denna långsiktiga politik, som förutsätter att flertalet människor skola ha rabatter av något slag. När alla de äldre husen äro ersatta med nya eller ombyggda till nya, måste verkningarna bli uppenbara för alla. Det är endast under förutsättning att man tänker frågan till slut, således ser läget sådant det är, när detta program är helt genomfört, som man får en riktig bild av hur det penningpolitiskt kommer att fungera.

Jag tror därför att det är att sätta det hela alltför mycket på ett kort, när man så pass ensidigt som här skett förtror sig till de statliga åtgärderna på detta område och därigenom i stor utsträckning avstår från det enskilda initiativet och den enskilda driften att söka finna ut bättre byggnadsmetoder. Det gör man inte lika bra genom statliga utredningar. Det bästa resultatet när man otvivelaktigt, när det finns en verklig drivfjäder hos enskilda människor att åstadkomma och utnyttja en rationalisering på vilket område det än gäller.

Jag betvivlar därför herr talman, att det är klokt att kalla det skede, som nu inrader på detta område, för »en ny epok». Det vore bättre att man inte toge så häftiga tag, att man behövde tala om en ny epok. Säger man i stället bara, att man försöker att hjälpa sig fram över de svårigheter, som krisen har medfört, och att man försöker se till att vi skola komma in i mera stabila ekonomiska förhållanden i landet, har man gjort hela denna sak en större tjänst än genom att man så helt, som man av socialministerns anförande kan utläsa, förlitar sig till någonting som innebär ett lyftande av sig själv i håret.

Det finns, herr talman, ytterligare några punkter i detta utskottsutlåtande, som behöva kommenteras, men det kanske är bättre att göra det, när vi komma till dessa olika punkter. Jag skall här endast ta upp en fråga till bemötande, som min bankkamrat herr Heiding berörde, nämligen frågan huruvida det skulle vara möjligt att sänka räntan på äldre egnahemslån till 3 procent. Jag talar i denna fråga såsom företrädare för utskottets ståndpunkt, och jag vill då först säga, att redan fjolårets riksdag uttalat sig för att i de fall, då räntan på dessa lån är högre än 3,6 procent, en sänkning borde ske ned till denna procentsats. Men att för äldre lån gå längre kan knappast vara rättvist och befogat. Den som har ett gammalt egnahemslån efter 3,6 procent har i realiteten ett lån på bättre villkor än den som nu får ett egnahemslån efter 3 procent. Han har nämligen först och främst haft en viss amorteringsfri tid på sitt lån. Han har vidare byggt under en tid, då det inte kostade honom mer än hälften så mycket att bygga som det nu gör, och därtill komma andra

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
förmåner, som jag inte här skall räkna upp. Statsutskottet konstaterade också så sent som i fjol, att de förmåner, som sammanhånga med de gamla egnahemslånen, faktiskt innebära mer än $\frac{6}{10}$ procents skillnad på räntan. Detta måste givetvis beaktas.

Sedan kommer därtill den allmänna principfrågan, huruvida man bör sänka räntan på lån, som äro så fast bundna som dessa. Det skulle knappast vara sakligt riktigt att göra det. När jag således går emot ett yrkande i denna riktning är det inte därför att jag anser, att dessa äldre egnahemslåntagare ha det sämre än de nya få det, utan det är därför att jag vet att det innebär en större rättvisa, att räntesatsen för dessa lån åtminstone tills vidare bibehålles vid 3,6 procent.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Pauli m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedermåra gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att kammaren skulle godkänna den del av utskottets uttalanden, som rörde de tre slag av åtgärder, som borde vidtagas för att den bostadspolitiska målsättningen skulle kunna förverkligas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner den del av statsutskottets motivering i utlåtande nr 244, som rör de tre slag av åtgärder, som böra vidtagas för att den bostadspolitiska målsättningen skall kunna förverkligas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 42.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 464, till Konungen i fråga om antalet hemvärnsofficers- och hemvärnsunderofficersbefattningar.

Anmälades sammansatta konstitutions- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 465, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 1 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 471, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppslagets fullgörande, ävensom i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 26 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet m. m., i vad propositionen avser anslag å driftbudgeten, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående hyresavdrag för folk- och småskolläraernas tjänstebostäder;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor; samt

nr 251, i anledning av väckta motioner angående anvisande av medel för lösölen av den s. k. Fjärås Bräcka i Halland m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.24 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 9 juli eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. åtgärder
till främjande
av bostadsför-
sörjningen.
(Forta.)

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 244.

Punkten II.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande egnahemslånets övre gräns, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 310, I: 312 och II: 456 samt II: 450, som berörde detta ämne, godkänna vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats rörande den övre lånegränsen för lån till enfamiljshus.

I motiveringen hade utskottet yttrat:

»Beträffande den övre lånegränsen tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag, att denna i de fall där lånet kombineras med kapitalsubvention bör fastställas till högst 90 och i övriga fall till högst 75 procent av belåningsvärdet. Utskottet kan alltså icke biträda vare sig förslaget i motionerna I: 312 och II: 456, att den övre lånegränsen skall generellt fastställas till 75 procent av belåningsvärdet, eller förslaget i motionen II: 450, att gränsen skall fastställas till 100 procent av belåningsvärdet.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 3) betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Mannerskantz, Falla* och *Birke* ansett dels att det nyss återgivna stycket av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Beträffande den övre lånegränsen har Kungl. Maj:t föreslagit, att denna i de fall där lånet kombineras med kapitalsubvention bör fastställas till högst 90 och i övriga fall till högst 75 procent av belåningsvärdet. I motionerna I: 312 och II: 456 har i stället föreslagits, att lånegränsen skall generellt fastställas till 75 procent av nämnda värde. Då sistnämnda förslag torde innebära en förenkling, tillstyrker utskottet detsamma. Däremot har utskottet ej kunnat biträda det i motionen II: 450 framlagda förslaget om en övre lånegräns vid 100 procent av belåningsvärdet.»

delvis ock att utskottet bort under punkten II hemställa, att riksdagen måtte beträffande egnahemslånets övre gräns i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och de förslag i motionerna I: 312 och II: 456 samt II: 450, som berörde detta ämne, ävensom med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, godkänna vad reservanterna förordat rörande den övre lånegränsen för lån till enfamiljshus.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Under hänvisning till vad jag förut har anfört under denna punkt ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 3.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Jag ber också att få hänvisa till vad jag tidigare anfört och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
avgivna, med 3) betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten III.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande sådana lån till enfamiljshus, för vilka in-teckningssäkerhet icke ställdes, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, dels ock motionen II: 454 godkänna i samma statsrådsprotokoll förordade lånevillkor.

I motiveringen hade utskottet anfört:

»Utskottet biträder förslaget att lån skola kunna utlämnas till vissa bostadsinnehavare (såsom kronatorpare och arrendatorer med egna hus), ehuru låntagaren icke innehar fastigheten med äganderätt och därför ej kan lämna in-teckningssäkerhet. Härvid förutsätter utskottet, att lånen utlämnas allenast på de särskilda villkor, vilka angivits i propositionen. Yrkandet i motionen II: 454 har utskottet icke funnit möjligt biträda.»

Herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke* hade enligt en vid utlåtandet avgiven, med 4) betecknad reservation ansett dels att det nu återgivna stycket av utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Utskottet biträder — — — lämna in-teckningssäkerhet. Beträffande villkoren för dessa lån anser utskottet i anslutning till yrkandet i motionen II: 454 att de skola — bortsett från eftergiften i fråga om in-teckningssäkerhet — göras fullt jämförliga med de villkor, som komma att gälla för andra egna-hemslåntagare.»;

dels och att utskottet bort under punkten hemställa, att riksdagen måtte beträffande sådana lån till enfamiljshus, för vilka in-teckningssäkerhet icke ställdes, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 454 samt med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, besluta, att lånevillkoren skulle — bortsett från eftergiften i fråga om in-teckningssäkerhet — göras fullt jämförliga med de villkor, som komme att gälla andra lån till enfamiljshus.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Även beträffande denna punkt har jag tidigare motiverat mitt ställningstagande till den under punkten avgivna reservationen nr 4, som jag ber att få yrka bifall till.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4) betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, beträffande ränta å äldre lån till enfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, avslå yrkandena om räntenedsättning i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450 men i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört i ämnet.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

I motiveringen hade utskottet yttrat:

»Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag att räntan på det nya egnahemslånet fastställes till 3 procent. Däremot är utskottet ej berett tillstyrka i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450 förordad räntenedsättning för äldre lån. Utskottet vill dock erinra, att riksdagen förra året ifrågasatte, huruvida icke en viss räntenedsättning borde kunna ifrågakomma i avseende på sådana äldre tertiärlån till enfamiljshus, som löpa med högre ränta än 3,6 procent. Kungl. Maj:t torde böra undersöka, huruvida förutsättningar för en dylik eftergift kunna anses föreligga, och i samband med framläggande av förslag till nästa riksdag om stödåtgärder för egnahemsverksamheten jämväl upptaga detta spörsmål till prövning.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 5) betecknad reservation hade herrar *Heiding, Ivar Persson, Rubbestad* och *Pettersson* i Dahl ansett dels att berörda del av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag att räntan på det nya egnahemslånet fastställes till 3 procent. Då utskottet anser riktigast, att även äldre egnahemslån i överensstämmelse med det förslag härom, som framstälts i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450, erhålla denna räntesats, tillstyrker utskottet bifall till nämnda förslag.»

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande ränta på äldre lån till enfamiljshus, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag, bifalla yrkandet om räntenedsättning i motionerna I: 306 och II: 451 samt II: 450.

Herr Heiding: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 5 vid denna punkt. . . .

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, av herr *Heiding*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. avgivna, med 5) betecknade reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr Heidings yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande jag besvarad.

Punkterna V och VI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten VII.

I förevarande punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, beträffande kapitalsubvention i samband med lån till enfamiljshus, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, godkänna i statsrådsprotokollet angivna belopp.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, i vad gällde nybyggnad, att denna subvention framdeles skulle lämnas såsom ett engångsbidrag om 4 000 kronor, vilket för det stora flertalet egnahem som nu uppfördes innebar kompensation med omkring hälften av byggnadskostnadsstegringen. I fråga om tvåfamiljshus skulle bidraget uppgå till 6 000 kronor. Även vid ombyggnad skulle viss subvention beviljas. Bestämmelserna rörande engångsbidraget hade föreslagits utformade i enlighet med vad som nu gällde beträffande räntefri stående del av tertiärlån till enfamiljshus.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

I motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456 hade framställts avvikande förslag beträffande subventionens belopp. I anslutning till ett förslag av bostadssociala utredningen hade nämligen föreslagits olika belopp för egenhem i stadssambällen och på landsbygden, 2 000 kronor respektive 4 000 kronor, vilka belopp skulle höjas till 4 000 kronor respektive 6 000 kronor för barnrika familjer.

Herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke* hade enligt en vid utlåandet avgiven, med 6) betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, beträffande kapitalsubvention i samband med lån till enfamiljshus, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till förslag i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456 ävensom med avslag på förslaget i motionen I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, godkänna de belopp som reservanterna angivit.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Under denna punkt behandlas kapitalsubventionen till uppförande av enfamiljshus. Här ha vi avgivit en reservation, som har upptagit ett yrkande av bostadssociala utredningen angående en viss differentiering av dessa kapitalsubventioner. Den har föreslagit, att byggnadsbidrag skall utgå i regel med högst 2 000 kronor i stadssambällen och högst 4 000 kronor på landsbygden, men i fråga om familjer med tre eller flera barn skulle respektive siffror vara 4 000 och 6 000. I propositionen och av utskottet har föreslagits, att barnbidraget skall utgå med 4 000 kronor för de vanliga familjehusen såväl i stad som på landsbygd.

Vi reservanter ha funnit att det finns vissa skäl för en differentiering. Först och främst blir det mången gång dyrare att bygga enfamiljshus på landsbygden, därför att införande av vatten- och avloppsledningar ofta drar kostnader, som inte ha sin motsvarighet, då det gäller att bygga sådana hus i tätorterna, vilket således delvis kan motivera en skillnad mellan stad och landsbygd.

Bostadssociala utredningen har även anfört andra skäl.

Jag skulle härtill vilja foga ytterligare ett skäl, nämligen att man har den känslan att bostadsbygget i städerna och särskilt i storstäderna ibland drives fram alltför kraftigt. Det är nog inte nyttigt att särskilt de redan nu stora städerna bli ännu större, och jag har tidigare här i kammaren framfört den åsikten, att denna utveckling bör motverkas på olika sätt. Ett sätt är att inte göra det lika lätt att få bidrag till uppförande av bostäder i storstäderna som på andra håll, vilket i någon mån kan motverka en sådan icke önskad utveckling.

Då dessutom bostadssociala utredningen efter moget övervägande har funnit sig böra kunna stanna vid ett förslag, som överensstämmer med reservanternas, torde även det förhållandet kunna åberopas till stöd för reservationen.

Med åberopande av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 6.

Herr Karlsson, Gustaf: Herr talman! Socialministern har nyligen belyst innebörden av denna kapitalsubvention, och det torde vara onödigt att jag för kammarens ledamöter återupprepar vad han sade. Jag åberopar, vad han anförde och vad utskottet anfört på denna punkt, och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna VIII—X.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XI.

I denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande de i bostadsrabatterna ingående familjebidragen,

a) såvitt anginge villkor om visst barnantal, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310, I: 312 och II: 456 samt II: 450, som berörde detta ämne, dels ock motionen II: 449, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om bidragens utsträckning jämväl till familjer med två barn,

b) såvitt anginge villkor om viss inkomstprövning, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån denna fråga berördes därav, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts i ämnet,

c) såvitt anginge bidragens storlek, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, godkänna de grunder för bestämmande av bidragens belopp, som förordats i statsrådsprotokollet,

d) såvitt anginge villkor och bestämmelser i övrigt, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån dessa frågor berördes därav, godkänna vad i statsrådsprotokollet föreslagits.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 7) betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Mannerskantz, Falla* och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande de i bostadsrabatterna ingående familjebidragen,

a) såvitt anginge villkor om visst barnantal, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta ämne, ävensom med avslag på dels ett i motionen II: 450 framlagt förslag i ämnet, dels ock motionen II: 449, avslå Kungl. Maj:ts förslag om bidragens utsträckning jämväl till familjer med två barn,

b) såvitt anginge villkor om viss inkomstprövning, med bifall till motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, i den mån denna fråga berördes därav, avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändring i nu gällande normer för inkomstprövningen,

c) såvitt anginge bidragens storlek, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till det förslag i motionerna I: 312 och II: 456, som berörde denna fråga, ävensom med avslag på förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, godkänna de grunder för bestämmande av bidragens belopp, som reservanterna förordat,

d) såvitt anginge — — — statsrådsprotokollet föreslagits.

Enligt en annan, med 8) betecknad reservation hade herrar *Heiding, Ivar Persson, Rubbestad, Pettersson* i *Dahl* och *Boman* i *Kieryd* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande de i bostadsra-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

batterna ingående familjebidragen, med bifall till förslaget i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 310, såvitt denna fråga berördes därav, avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag som dels de förslag i motionerna I: 312 och II: 456 samt II: 450, som avsåge denna fråga, dels ock motionen II: 449.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Sådana här familjebostadsbidrag ha tidigare förekommit. De ha beräknats så, att en viss procent av bostadskostnaden har utgått för varje barn. Nu har statsrådet i propositionen vidtagit den ändringen, att dylika bidrag skola utgå jämväl till familjer med två barn och inte bara till familjer med tre eller flera minderåriga barn, vilket för närvarande är villkoret. Vi reserverar ha funnit, att det är oriktigt icke minst vid nuvarande tidpunkt att göra en sådan utvidgning av området för denna subvention. Det kostar mycket pengar att sänka gränsen från tre till två barn, ty antalet familjer med två barn stiger högst avsevärt. Det enda, som vi ha kunnat gå med på härvidlag, är att man för att göra förfaringssättet administrativt enklare avstår från att räkna ut bidraget i procent av bostadskostnaden och i stället fixerar beloppet så att det ungefär motsvarar vad det tidigare har uppgått till, eller till 130 kronor per barn. I reservationen nr 7 ha vi framhållit detta.

Det finns emellertid en reservation nr 8 av herrar Heiding m. fl., där man efter vad jag förstår är av ungefär samma uppfattning som vi i vår reservation, men där man inte alls vill ta ställning till saken nu, utan föreslår ett uppskjutande av ställningstagandet till nästa års riksdag.

Jag har för min del funnit att det inte skulle vara så mycket vunnet med ett sådant uppskjutande av frågans avgörande, eftersom avgörandet i viss mån berör en del administrativa åtgärder, som måste vidtagas i god tid för att inte det hela skall bli på ett ofördelaktigt sätt svävande. Men annars är den principen i och för sig naturligtvis riktig att några beslut med verkan långt framåt i tiden inte böra fattas. I detta speciella fall, när det gäller barnfamiljerna, ha vi emellertid funnit det vara lika bra att få saken avklarad redan nu. Vi mena nämligen, att man inte skall gå ifrån den uppfattningen att med flerbarnsfamiljer avses sådana familjer, som ha minst tre barn.

Med åberopande av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 7.

Herr **Heiding**: Herr talman! Vad jag tidigare yttrat i denna fråga gick ut på att avgörandet borde uppskjutas till nästa års riksdag. Jag anser det vara välbetänkt att fatta ett sådant beslut, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen nr 8.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Den föreslagna utvidgningen av rätten att erhålla familjebostadsbidrag från tre- till tvåbarnsfamiljer grundar sig på förhållandet att hyreskostnaderna äro mycket höga och svåra att bära framför allt för familjer med låg inkomst. Dessutom har departementschefen för familjer med två barn konstruerat en hake, som innebär, att endast sådana familjer med två barn, som ha en sammanlagd beskattningsbar årsinkomst av 4 000 kronor, skola kunna komma i åtnjutande av denna förmån. Detta torde vara en ganska god säkerhet för att endast de verkligen behövande familjerna komma i åtnjutande av förmånen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i herr Heidings m. fl. med 8) betecknade reservation.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten XII.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XIII.

I förevarande punkt, som rörde en av Kungl. Maj:t föreslagen bostadsrabatt, avseende lägenheter inrymda i bostadshus, färdigställda efter den 1 juli 1946 och förvaltade av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag, samt utgående med 3 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande det s. k. trekronorsbidraget,

a) såvitt anginge dess användningsområde, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på dels de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde denna fråga, dels ock motionerna I: 311 och II: 455, i vad nämnda motioner ej behandlats under XII, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts,

b) såvitt anginge bestämmelser i övrigt om nämnda bidrag, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde detta bidrag och ej behandlats under a), godkänna de grunder för bidragens utgående under budgetåret 1947/48, vilka förordats i statsrådsprotokollet.

Reservationer hade avgivits

dels av herr *Bergvall*, som enligt en med 9) betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, vidkommande det s. k. trekronorsbidraget,

a) såvitt anginge dess användningsområde, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 311 och II: 455, i vad nämnda motioner ej behandlats under XII, samt med avslag på de förslag i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, som berörde denna fråga, besluta att bidraget ej skulle begränsas endast till bostadshus uppförda efter den 1 juli 1946 och förvaltade av kommun eller allmännyttigt företag,

b) såvitt — — — i statsrådsprotokollet;

dels ock av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heidings, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Petersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka enligt en med 10) betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, vidkommande det s. k. trekronorsbidraget, med bifall till de förslag, som beträffande detta bidrag framstälts i motionerna I: 306 och II: 451, I: 310 samt I: 312 och II: 456, avslå såväl Kungl. Maj:ts förslag i ämnet som motionerna I: 311 och II: 455 i vad nämnda motioner ej behandlats under XII.

Herr Mannerskantz: Här är det fråga om den nya bidragsform, det s. k. trekronorsbidraget, ett bidrag av tre kronor per kvadratmeter lägenhetsyta, som nu är föreslagen i den kungl. propositionen.

Reservanterna under reservationen nr 10 ha inte kunnat finna det förstån-

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

digt att nu införa denna nya sak, dels därför att vi rent principiellt — det har jag sagt tidigare — äro emot utökningar av subventioner och sådant, som faktiskt måste strida mot den penningpolitiska utveckling, som vi råkat in i, och som inte är i samklang med den penningpolitik, som nu bör föras, och dels därför att detta bidrag på grund av sin konstruktion kommer att verka felaktigt.

I reservationen nr 10, som återfinnes på s. 31 i utskottets utlåtande, har, tycker jag, mycket kort och koncist sammanfattats de fyra skäl, som äro framförda mot förslaget.

Det första skälet är att vissa företagsformer skulle gynnas på bekostnad av andra; bara allmännyttiga företag skulle kunna komma i fråga. Det kan knappast vara riktigt, att hyresgäster, som råka bo i ett hus som byggts av ett allmännyttigt företag, skola bli gynnade framför hyresgäster, som råkat bosätta sig i hus som inte enligt bestämmelserna äro att anse som allmännyttiga företag.

Det andra skälet är, att bidraget kommer att fördelas av kommunerna, vilka ju äro spridda runt hela landet. Det kan då inte undvikas, att fördelningen sker, oavsett vilka direktiv som utfärdas, efter olika lokala bedömningsgrunder — på somliga håll kommer man att vara generös, på andra håll kommer man att vara mera ansvarskännande, kan jag måhända säga. Det gör att detta statsbidrag kommer att i praktiken utdelas efter olika grunder i olika delar av landet.

Dessutom är det så, att det inte blir — och det är det tredje skälet — någon social rättvisa med ett sådant bidragssystem. Som jag tidigare nämnt kommer det bara att gälla sådana familjer, som flytta in i hus, byggda efter den 1 juli 1946, alltså i de nyaste och modernaste lägenheterna. Det kommer nog att väcka ond blod att inte även de familjer, som bo i andra bostäder, kunna få tillgodogöra sig dessa bidrag. Meningen är visserligen att stimulera till inflyttning i moderna bostäder, men sådana kunna ju inte uppföras till det antal som behövs för att möjliggöra inflyttning i sådana bostäder för alla, som annars skulle ha rätt till bidrag, och då blir det orättvisa.

Det fjärde skälet är, att detta system, efter vad man kan förstå, huvudsakligen kommer att tillämpas i de större städerna. Det är inte heller riktigt tilltalande, att dessa medel, som betalas av hela landets skattebetalare, till övervägande del komma att användas för de stora städernas behov.

På grund av dessa skäl plus det, att man rent principiellt inte nu bör införa nya understödsformer, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 10.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Den nya form av bostadsbidrag, som Kungl. Maj:t här föreslår, föranleder från min sida ingen erinran men ger mig anledning till ett par små reflexioner. Jag tror att det ostridigt förhåller sig på det sättet, att den enskilda byggnadsverksamheten alltså kommer att bli av mycket stor betydelse för lösandet av vår bostadsfråga. Under sådana förhållanden förefaller det mig oklokt att på sätt som här sker diskriminera de genom enskild företagsamhet åstadkomna fastigheterna.

Det förhåller sig ju också på det sättet, att dessa bostadsbidrag, trekronorsrabatterna, skola fördelas av de kommunala myndigheterna, och jag har en stark känsla av att det skulle vara till fördel vid den kommunala prövningen, om myndigheterna inte vore absolut bundna till bostadsföretag av det slag, som Kungl. Maj:t föreslår trekronorsbidraget begränsat till. Jag tror att det skulle vara till gagn både för de bostadssökande, för det syftemål således som trekronorsbidraget avser att främja, och för de kommunala myndigheterna själva

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
i deras säkerligen ganska grannliga prövningsuppgift, om trekronorsbidraget kunde utsträckas att gälla såväl genom enskild företagsamhet åstadkomna fastigheter som sådana som ha tillkommit före den av Kungl. Maj:t föreslagna tidpunkten.

Jag skall därför, herr talman, med åberopande av dessa skäl, yrka bifall till den av herr Bergvall avgivna reservation som i utlåtandet betecknas med nr 9.

Herr Karlsson, Gustaf: Vid denna nya bidragsforms tillkomst har man ju haft i tankarna, hur det i många fall gått med de enskilda fastigheterna; det har handlats och vandlats med dem på ett sätt, som ingalunda har varit ur allmännyttans synpunkt lämpligt. Här har man nu försökt konstruera ett system, som skall göra det möjligt för de ekonomiskt sett svagaste familjerna att flytta in i hyggliga bostäder, som allmännyttiga företag uppföra, men inte i fastigheter, som säljas gång på gång och där hyrorna undan för undan ökas.

Detta är bakgrunden till den bidragsform, som här har konstruerats, och då denna bakgrund och motiveringen i övrigt torde vara fullgoda, tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Andersson, Elon*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bergvall avgivna, med 9) betecknade reservationen; samt 3:o) av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. med 10) betecknade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 244 punkten XIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 10) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 35.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)**Punkten XIV.*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten XV.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande allmännyttiga bostadsföretag, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna I: 313 och II: 457.

I motiveringen hade utskottet anfört:

»I motionerna I: 313 och II: 457 yrkas, att från och med den 1 juli 1947 förutsättning för att ett bostadsföretag skall kunna godkännas såsom allmännyttigt skall vara, att lägenheterna i företagets hus endast upplåtas såsom hyreslägenheter och att samtliga ledamöter i företagets styrelse utses av kommunen. Utskottet är icke berett att taga ställning till frågan om lämpligheten av att uppställa dessa förutsättningar men anser, att villkoren för godkännande av bostadsföretag såsom allmännyttiga böra bli va föremål för omprövning.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 11) betecknad reservation hade herrar *Gustaf Karlsson, Berling, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Petterson* i Degerfors och *Thapper* ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande allmännyttiga bostadsföretag, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag i frågan, vilka företag som borde hänföras till denna kategori.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Herr talman! Jag har vid denna punkt i utskottets utlåtande varit med om att avgiva en reservation, nummer 11, till förmån för ett par motioner. Det gäller de allmännyttiga företagen.

Sedan riksdagen beslutat om särskilda förmåner för dessa allmännyttiga företag — de skulle ju få låna pengar till 100 procent för uppförande av fastigheter — har det befunnits att denna förmån har utnyttjats, jag höll på att säga, rent industriellt. Det har bildats allmännyttiga företag, som ha satt i gång stora byggnader, fastän de, som det visat sig, knappast ha haft 100 kronor att börja med, och byggnadslånebyrån har gång efter annan fått utfärda tillämpningsföreskrifter och försökt haka på än det ena än det andra för att förhindra de värsta grovheterna på området.

Nu syftar reservationen nr 11 till en utredning, som skall klara definitionen på dessa allmännyttiga företag, så att man får rena linjer för de tre företagsformer, som vi framdeles ha att räkna med i fråga om bostadsbyggande och fastighetsförvaltning, nämligen de allmännyttiga företagen eller kommunerna, de kooperativa företagen och de enskilda. Det är dessa tre former, som man kommer att ha i bostadspolitiken framdeles, och då är det enligt reservanternas mening inte bara nyttigt utan rent av nödvändigt att man så snart som möjligt får klara linjer. Motionsledes har här förutsatts, att de allmännyttiga företagen skola förvalta bostäder, där uteslutande hyreslägenheter finnas, och man har vidare önskat, att styrelsen för sådant allmännyttigt företag, som *förvaltar* bostäder, helt och hållet skall väljas av kommunen och vara ansvarig inför denna och inte inför något annat organ. Det är ju kommunen som skall svara för de underskott, som kunna uppstå på dessa fastigheter, och det är kommunen som på vissa villkor kan erhålla statsbidrag till dessa underskotts täckande. Det är därför som vi från vår synpunkt sett ansett att en utredning på denna punkt är befogad. Jag vill meddela kammaren, att inom avdelningen voro vi tre ledamöter, alltså halva avdelningen, som voro beredda att gå

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
motionärerna till mötes, men efter närmare undersökningar befanns det, att det kanske skulle uppstå svårigheter under en övergångstid, när det gäller kommuner som träffat avtal med sådana vederhäftiga företag som t. ex. HSB, Riksbyggen och andra. För att undvika att bereda svårigheter i sådana fall valde vi då utredningslinjen, så att man skulle få tid på sig för att få fram dessa klara linjer, som äro nödvändiga, om vi skola kunna få ett fast grepp om vår bostadspolitik.

Jag tror inte, herr talman, att jag behöver taga kammarens tid ytterligare i anspråk för att utveckla de synpunkter som i övrigt ha förestavat reservationen med dess begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Skillnaden mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och reservanternas är inte så stor, ty även majoriteten förordar att Kungl. Maj:t skall ta detta under omprövning, men vi som företräda reservationen nr 11 ha funnit saken så pass angelägen, att vi begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t, då man ju skulle kunna vara mera säker på att ärendet tas upp. Jag yrkar bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen nr 11.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Jag har den smärtsamma plikten att göra mig skyldig till en indiskretion. Det förhåller sig nämligen så att det inom avdelningen, bland dem som nu stå under reservationen, rådde stor tvekan på denna punkt. Det i motionen framlagda förslaget kunde sakligt sett befaras medföra mycket stora besvärligheter och olägenheter, framför allt i de mindre och medelstora städerna och samhällena. Man räknar nämligen med att dessa städer icke ha samma möjligheter som de större städerna att själva ordna byggnadsföreningar eller sådana organisationer som kallas för allmännyttiga företag i egen regi, utan att man där ofta lierar sig med andra, och då ha dessa anspråk på att få tillsätta åtminstone ett par styrelseledamöter. Dessutom innehåller motionen ett yrkande om att det endast skall få vara hyreslägenheter i husen, inte bostadsrättslägenheter, och detta anses också vara ett onödigt intrång i de lokala bostadsförvaltningarnas verksamhet. Tveksamheten var så stor, att det sedan i utskottet var uppenbart, att det skulle bli en ganska betydande majoritet för det beslut som nu är utskottets.

Emellertid var alternativet i avdelningen inte alls det som nu upptas i reservationen, utan det lydde så: »Utskottet delar de i motionerna anförda synpunkterna och tillstyrker det framställda yrkandet», alltså det i motionerna framställda yrkandet. Det var flera representanter för majoritetspartiet i statsutskottets plenum som icke ville gå med på detta, men det yrkande som nu finnes i reservationen blev aldrig framställt i utskottet.

Är det någon som kan se någon större skillnad på utskottets formulering och reservationen? Utskottet skriver: »Utskottet är icke berett att taga ställning till frågan om lämpligheten av att uppställa dessa förutsättningar, men anser, att villkoren för godkännande av bostadsföretag såsom allmännyttiga böra bliva föremål för omprövning.» Det var vårt förslag. Vi tyckte det var så konciliant, att det kunde godtagas. Mot detta stod det rena tillstyrkandet av motionerna, och det talades aldrig ett ord om den formulering som nu finnes i reservationen. Den lyder ju så: »Utskottet finner de i motionerna anförda synpunkterna beaktansvärda men är icke berett att utan närmare utredning tillstyrka förslaget. I anledning av vad som anförts i motionerna torde riksdagen böra hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt dylik utredning, så att förslag i ämnet kan föreläggas nästa riksdag.» Om det förslaget hade förts fram i utskottet, så hade man förmodligen kunnat jämka ihop formuleringarna genom att t. ex. ta bort att man finner motionens synpunkter beaktansvärda och ersätta det med något mindre koncist uttryck. Genom att

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

man gjorde denna ändring i efterhand fick man med i reservationen åtminstone ett par ledamöter, som röstade emot förslaget så som alternativet framställdes från avdelningen. Det är därför jag gör mig skyldig till denna indiskretion, ty jag tycker inte det var rikligt flott gjort.

Nu är man på många håll inom alla partier mycket osäker om detta. Varför skall man då gå så långt, att man begär en skrivelse till Kungl. Maj:t? Det är väl bättre att nöja sig med vad utskottsmajoriteten har sagt, att man tycker att detta skall utredas. Jag förmodar att statsrådet Möller, om han inte själv har tid att läsa utskottets uttalande, kan avdela någon inom socialdepartementet som läser det, och då får han ju reda på det ändå. Jag tycker också det är ganska rimligt, att man här går fram så pass försiktigt, att man inte på förslag i en motion beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t, det är inte så ofta man gör det i statsutskottet. Det är bättre att låta saken komma från Kungl. Maj:t på vanligt sätt.

Jag tycker att vad utskottet här föreslagit ger tillräckligt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 11) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 244 punkten XV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustaf Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 11) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna XVI—XVIII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XIX.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande tilläggsåtgivningens omfattning under budgetåret 1947/48, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på vad i detta ämne anförts i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder.

I motiveringen hade utskottet yttrat:

»I vad gäller frågan om tilläggsåtgivningens omfattning under budgetåret 1947/48 har departementschefen ansett starka skäl tala för att en av den fortsatta byggnadskostnadsstegringen betingad hyreshöjning förhindras. I likhet med departementschefen anser utskottet, att en hyreshöjning i nyuppförda hus

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

nu skulle kunna få synnerligen ogynnsamma allmänna verkningar. Föreställningarna om en framtida höjning av hyresnivån skulle sålunda få näring och fara uppkomma att grundvalarna för den långsiktiga bostadspolitiken rubbades. Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning, att en mot den inträdda byggnadskostnadsstegringen svarande utvidgning av tilläggslåneverksamheten bör komma till stånd. Det sagda innebär, att utskottet icke kan ansluta sig till de avvikande uppfattningar härom, som framförts i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456.»

Reservationer hade anförts

1:o) av herr *Bergvall*, som enligt en med 12) betecknad reservation ansett, att det nu återgivna stycket av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»I vad — — — hyreshöjning förhindras. I likhet med departementschefen anser utskottet, att på grund av den inträdda byggnadskostnadsstegringen en viss utvidgning av tilläggslåneverksamheten icke kan undvikas, i varje fall icke på vissa orter. Det sagda — — — II: 456.»

2:o) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i *Dahl, Boman* i *Kieryd och Birke*, vilka enligt en med 13) betecknad reservation ansett dels att utskottets yttrande bort i angivna del hava följande lydelse:

»I vad gäller frågan om tilläggslåneverksamheten under budgetåret 1947/48, har departementschefen under hänvisning till den fortsatta byggnadskostnadsstegringen funnit en utvidgning av denna verksamhet nödvändig. Utskottet kan icke dela denna uppfattning utan anser tvärtom, i anslutning till vad som anförts i motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, att en ytterligare nedskärning av tilläggsångivningen bör företagas under budgetåret 1947/48.»

dels ock att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande tilläggsångivningens omfattning under budgetåret 1947/48, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456 godkänna vad reservanterna anført om nedskärning av denna verksamhet.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Man blir snart trött på att höra sin egen röst här. Jag skall bara yrka bifall till reservationen nr 13, som innebär ett direktiv, att tilläggslånen verkligen skola ställas under avveckling, vilket riksdagen tidigare uttalat sig för.

Herr Bergvall: Herr talman! Under punkt XIX har jag inget yrkande beträffande klämman men däremot ett yrkande angående motiveringen. Det gäller det stycke, som börjar mitt på s. 19 i betänkandet med orden: »I vad gäller frågan om tilläggslåneverksamheten under budgetåret 1947/48.» Såsom jag utvecklade under det första anförande jag höll här i dag, tycker jag att det stycket fått en sådan avfattning, att det ger så betydande löften för framtiden, att det knappast kan vara rimligt i nuvarande läge. Då jag för min del är beredd att biträda utskottets hemställan, vill jag göra detta med en motivering, som är något mindre förbindande för framtiden och kanske därför ger större möjligheter att infria vad man har lovat.

Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna, med nr 12 betecknade reservationen.

Herr Karlsson, Gustaf: Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Bergvall avgivna, med 12) betecknade reservationen; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. med 13) betecknade reservation.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten XX.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande bränslebidrag till barnrika familjer i egnahem under budgetåret 1947/48, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, i den mån ställning till frågan tagits i nämnda motioner, godkänna i statsrådsprotokollet förordat förslag om ifrågakvarande kompensation för bränslekostnadsstegringen.

Enligt en vid utlåtandet avgiven, med 14) betecknad reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, André, Heiding, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande bränslebidrag till barnrika familjer i egnahem under budgetåret 1947/48, i anslutning till motionerna I: 306 och II: 451 samt I: 312 och II: 456, i den mån ställning till frågan tagits i nämnda motioner, avslå Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr Mannerskantz: Denna punkt rör tillfälliga bränsletillägg till vissa barnrika familjer. I enlighet med den allmänna princip som vi reseranter ha deklarerat, att man icke bör göra några utvidgningar av subventionerna, ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 14.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare, enligt herr *Mannerskantz* yrkande, på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, med 14) betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna XXI och XXII.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten XXIII.

I förevarande punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, vidkommande anslagsfrågorna,

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å tertiärlån för vissa bostadsbyggnadsföretag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 225 000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 000 000 kronor;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Särskilda bostadsrabatter på

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)
tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kronor;

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Bidrag till inrättande av pensionärshem under V huvudtiteln ett reservationsanslag av 12 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor;

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kronor;

g) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 100 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 64 000 000 kronor,

3) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 40 300 000 kronor;

h) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under fonden för låneunderstöd anvisa,

1) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor,

2) till Lån till bostadsförbättringsverksamhet ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Bergvall*, som enligt en med 15) betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande anslagsfrågorna,

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till — — — 12 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor;

g) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 60 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

3) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 25 000 000 kronor;

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

2:o) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Andrén, Heidng, Mannerskantz, Ivar Persson, Falla, Rubbestad, Pettersson* i Dahl, *Boman* i Kieryd och *Birke*, vilka enligt en med 16) betecknad reservation ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, vidkommande anslagsfrågorna,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 500 000 kronor;

c) avslå Kungl. Maj:ts förslag om medelsanvisning till Särskilda bostadsrabatter;

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Bidrag till inrättande av pensionärshem under V huvudtiteln ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor,

2) till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 65 000 000 kronor;

g) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa,

1) till Lånefonden för bostadsbyggande under statens utlåningsfonder ett investeringsanslag av 60 000 000 kronor,

2) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 50 000 000 kronor,

3) till Tillägglån till viss bostadsbyggnadsverksamhet under fonden för låneunderstöd ett investeringsanslag av 25 000 000 kronor;

Herr Mannerskantz: Under denna punkt komma alla anslagen. En del av dessa anslag äro direkta följder av tidigare uttalanden på de föregående punkterna och i motiveringen. men en del av dem äro icke enbart detta. Dit höra bland annat de stora anslagen; anslaget under g) 1) är på 100 miljoner kronor. På det anslaget finns det en reservation på något över 100 miljoner kronor. Sedan man inhämtat uppgifter från byggnadslånebyrån och socialdepartementet, har man inom avdelningen erkänt, att om den beskäring av byggnadsprogrammet, som har annonserats i regeringens nya ekonomiska program, genomföres, är det inte av behovet påkallat att använda så stora belopp, utan en minskning med 20 procent av dessa 200 miljoner till lånefonden för bostadsbyggande eller således med 40 miljoner är möjlig utan att det uppstår några svårigheter. Vi ha minskat anslaget med dessa 40 miljoner kronor, och på samma sätt är det på en del andra punkter.

Det förslag som vi reser vanter framställt i reservationen nr 16 innebär en sammanlagd minskning av anslagsäskandena på 78,3 miljoner kronor. En stor del av detta gäller ju följdäskanden till de tidigare yrkandena, men en del är, som jag nyss sade, sådant som kan göras oberoende av dessa med tanke på den beskäring av byggnadsprogrammet som ändå kommer att ske. Det är då sunt och riktigt, att man inte tar ut mera än som behöver användas.

Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen nr 16, som berör alla anslagsfrågorna under punkten XXIII, om de tas i ett sammanhang.

Herr Bergvall: Jag har vid denna punkt avgivit en reservation, som till vissa delar, men icke helt, sammanfaller med reservationen nr 16, till vilken herr

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Mannerskantz yrkat bifall. Utgångspunkten för mig har varit, att man med hänsyn till det nuvarande läget i investeringsavseende, med hänsyn till den hotande inflationsfaran och till bristen på material och arbetskraft, skall kunna nöja sig med mindre anslag än de i propositionen åskade, utan att därmed åstadkomma någon som helst reell beskäring av de möjligheter som för närvarande finnas att förverkliga det bostadspolitiska programmet. Skillnaden mellan reservationen nr 15, som jag avgivit, och reservationen nr 16 visar sig först och främst i sista stycket i den senare reservationen, där det heter: »Oavsett frågan om begränsning av investeringsprogrammet bör i anledning av utskottets avstyrkande av särskilt bränslebidrag till familjer i egnahem förslagsanslaget till hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer nedsättas från 13 till 11,5 miljoner kronor», och där man också tar bort en halv miljon till trekronorsbidraget. Med hänsyn till de beslut, som förut äro fattade, kunna väl inte de anslagsnedsättningarna nu vara möjliga.

Utöver detta finns det en skillnad till mellan de båda reservationerna, nämligen att enligt reservationen nr 16 skulle byggnadsanslaget till pensionärshem nedsättas från 12 till 10 miljoner, en nedsättning som jag på grund av denna institutions stora betydelse icke velat medverka till, i synnerhet som det inte rör något väsentligt belopp.

Med hänsyn till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 15.

Herr **Karlsson, Gustaf**: Svårigheterna för utskottsmajoriteten att på ett riktigt sätt reducera de belopp som här äro föreslagna belysas kanske bäst av herr Mannerskantz' och herr Bergvalls anföranden. Man är inte enig. Pensionärshemmen ligga herr Bergvall särskilt om hjärtat, och då vill han bevilja de 12 miljoner kronor som äskas för detta ändamål, under det att de som företräda reservationen nr 16 — herr J. B. Johansson m. fl. — anse att man gott kan pruta 2 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten har klart för sig, att de förhållanden som nu råda och som sannolikt komma att råda någon tid framåt, kunna ge sakliga skäl för en minskning av de föreslagna beloppen, men det är orimligt att begära, att ett utskott skall sitta och så där på en höft hugga av några miljoner här och några miljoner där. Vi förmena att detta måste föregås av en grundlig omprövning, där man sätter in besparingarna på de områden, där de, jag höll på att säga, göra minst skada. Det är egentligen av det skälet, som vi vilja överlämna till Kungl. Maj:t de pengar, Kungl. Maj:t begärt, men det är självfallet att det i Kungl. Maj:ts kansli får bli en omprövning på dessa punkter, liksom jag förmodar att man under åtskilliga huvudtitlar, på grund av den åtstramning beträffande kapitalinvesteringar som nu blir nödvändig, får taga under omprövning vad riksdagen tidigare anvisat.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets framställning på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergvall*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom avgivna, med 15) betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr Johan Bernhard Johanssons m. fl. med 16) betecknade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen. (Forts.)

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upp- tog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kam- maren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröst- ningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraproposi- tion antaga bifall till herr *Mannerskantz* yrkande.

Herr *Bergvall* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkten XXIII i statsutskottets utlåtande nr 244 antager bifall till herr *Manerskantz* yrkan- de, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Bergvalls* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resul- tat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 59.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 244 punk- ten XXIII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergvall* vid utlåtandet avgivna, med 15) betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans upp- fattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu vo- tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rös- terna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 42.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av dels *Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsför- sörjningens främjande.* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunala åtgärder till bo- stadsförsörjningens främjande, dels ock i ämnet väckta motioner.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Genom en den 25 april 1947 dagtecknad proposition, nr 259, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

I det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget voro 1—3 §§ så lydande:

1 §.

Kommun äger, om den så finner påkallat för att främja bostadsförsörjningen inom kommunen, ställa medel till förfogande att enligt de grunder och i den ordning, som kommunen bestämt, användas till åtgärder i syfte att nedbringa inom kommunen bosatta personers kostnader för anskaffande eller innehav av en fullvärdig bostad.

2 §.

Kommun är skyldig att genom lämpligt kommunalt organ förmedla lån och bidrag, som utgå av statsmedel i syfte att främja bostadsförsörjningen inom riket, ävensom i övrigt, i den omfattning Kungl. Maj:t närmare bestämmer, biträda vid handhavandet av den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningsändamål.

Från skyldighet som nu sagts vare mindre kommun befriad i den utsträckning Kungl. Maj:t föreskriver.

3 §.

Utöver vad i 2 § sagts åligger det kommun att till främjande av bostadsförsörjningen inom kommunen vidtaga alla de åtgärder i fråga om planläggning av byggnadsproduktionen, initiativtagande till bildandet av allmännyttiga bostadsföretag och ledning av bostadsproduktionen, som erfordras för att åstadkomma en tillfredsställande tillgång på fullvärdiga bostäder inom kommunen.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 315 av herr *Herlitz* m. fl. samt

inom andra kammaren:

nr 469 av herr *Ståhl*,

nr 470 av herr *Nolin* m. fl. och

nr 480 av herr *Kempe* m. fl.

I motionerna I: 315 och II: 470, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

I motionen II: 469 hade yrkats, att riksdagen icke måtte bifalla 3 § i lagförslaget.

I motionen II: 480 hade föreslagits, att riksdagen med bifall till propositionen i övrigt skulle för sin del föreslå, att 2 § i lagen skulle erhålla följande lydelse:

Kommun är skyldig att genom lämpligt kommunalt organ förmedla lån och bidrag, som utgå av statsmedel i syfte att främja bostadsförsörjningen inom riket, ävensom i övrigt, i den omfattning Kungl. Maj:t närmare bestämmer, biträda vid handhavandet av den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningsändamål.

Från skyldighet som nu sagts vare mindre kommun befriad i den utsträckning Kungl. Maj:t föreskriver.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Byggnadsföretagare, som åtnjuta lån och bidrag av statsmedel för uppförande av hyreshus, äro skyldiga att, om kommun så beslutar, uthyra lägenheterna genom kommunal bostadsförmedling.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, A. att riksdagen — med avslag å motionerna I:315, II:470 och II:480 samt med förklaring, att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande;

B. att motionen II:469, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet förut anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I det av utskottet framställda lagförslaget voro 1 och 2 §§ likalydande med motsvarande paragrafer i Kungl. Maj:ts förslag, varemot 3 § i sistnämnda förslag uteslutits.

Vid utlåtandet hade reservationer anmäls

1) av herr *Hage*, som likväl ej antytt sin åsikt;

2) av herrar *Holmbäck*, *Wistrand*, *Löfvander*, *Björkman*, *Ryberg*, *Håstad* och *Jacobsson* i Igelsbo, vilka ansett att utskottets utlåtande bort hava den lydelse reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att förevarande proposition ävensom motionen II:480 måtte avslås; samt

B. att motionerna I:315, II:469 samt II:470 måtte anses besvarade genom vad reservanternas förut anfört.

Herr Holmbäck: Herr talman! Kärnpunkten i det förslag som utskottet har framlagt i detta utlåtande är — som det står i första paragrafen av lagförslaget — att kommunerna skola få rätt att, om de finna det påkallat för att främja bostadsförsörjningen inom kommunen, ställa medel till förfogande att enligt de grunder och i den ordning, som kommunen bestämt, användas till åtgärder i syfte att nedbringa inom kommunen bosatta personers kostnader för anskaffande eller innehav av en fullvärdig bostad.

Den bestämmelse som jag nu angivit innebär en generell fullmakt åt kommunerna av utomordentlig betydelse. Kommunerna få rätt att anslå medel till bostadsförsörjningens främjande enligt generella grunder eller enligt individualprövning. De få rätt att anslå dylika medel i vilka former som helst, till byggnadslån, till nedbringande av hyror, till tomtrabatter o. s. v. Alla personer som äro bosatta inom kommunen kunna få bidrag av kommunen enligt dessa grunder, och det behövs alltså inte att vederbörande är mantalsskriven inom kommunen eller har hemortsrätt inom densamma.

Denna lagstiftning är nu föreslagen till antagande i en situation, då 1946 års kommunallagskommitté redan innevarande år ämnar komma med ett betänkande angående kommunernas befogenheter överhuvud taget. Utskottet uttalar också, att det förslag, som utskottet förordar, skall bli av provisorisk natur. Man tänker sig alltså att det skall kunna ändras nästa år eller ett följande år, när man har hunnit debattera vad kommunallagskommittén har kommit fram till. En ändring på denna punkt måste givetvis — på grund av den generella karaktären av den fullmakt, som nu ges åt kommunerna — innebära en inskränkning av de befogenheter, som kommunerna skola få genom den nu föreslagna lagen.

För min del har jag ställt mig tveksam, huruvida det är riktigt att kommunerna få en så generell fullmakt vid en tidpunkt, då själva frågan om kom-

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

munernas befogenheter överhuvud taget skall upptagas till ingående debatt. Jag undrar om det är riktigt att först ge denna fullmakt i år och sedermera, kanske redan nästa år, inskränka fullmakten genom nya bestämmelser.

Jag har därför lutat åt att man, då det givetvis är önskligt att man får nya bestämmelser, nu i år borde gå på den linje, som har föreslagits av Svenska stadsförbundet i dess yttrande, alltså att kommunerna skulle i lag få befogenhet att ge bidrag till bostadsfrågans lösning inom kommunerna såsom ett komplement till statliga bostadssubventioner. Vid övervägandet av denna fråga har det emellertid visat sig mycket svårt att vid denna sena tidpunkt under riksdagen komma med ett i lagtext utarbetat förslag till en dylik lösning. Det har inte gått att få en lagtext, som man skulle våga underställa riksdagen såsom ett alternativ till den kungl. propositionen. Då så har varit fallet, har jag för min del ansett att det var bäst att nu yrka avslag på den kungl. propositionen, närmast 1 § i dess lagförslag. Jag kan nämligen inte finna, att det är någon våda i att uppskjuta denna fråga och ta upp den i ett större sammanhang vid nästa års riksdag och — det kanske jag också får säga — på ett sådant sätt, att den är grundligare förberedd än den kan ha blivit vid detta tillfälle.

Det är så många synpunkter som göra sig gällande i detta hänseende. Jag kan påpeka, att Västerås stad har avstyrkt att kommunerna skulle få de befogenheter, som nu äro föreslagna av regeringen, och överståthållarämbetet, som ju också är en auktoritativ myndighet, har ansett att frågan om kommunernas befogenheter borde prövas i ett större sammanhang.

Jag erkänner för min del mycket gärna — det har jag ju nyss sagt — att de nuvarande reglerna äro bristfälliga. Men jag kan inte finna att det är någon fara i att de få fungera ett år till sådana de ha fungerat hittills, och därför anser jag att 1 § i lagförslaget bör avslås.

De två övriga paragraferna i utskottets förslag innehålla regler, mot vilka det kanske inte är så mycket att invända, men jag tror att det skulle bli alldeles för litet att utfärda en särskild lag bara med dem. Det skulle vara ganska onödigt. Även dessa två paragrafer kunna vila till nästa år, och därför har jag för min del anslutit mig till den reservation, som yrkar avslag på det kungl. förslaget.

Jag ber, herr talman, att nu få yrka bifall till denna reservation.

Häri instämde herr *Löfvander*.

Herr Hage: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation, men jag är mycket angelägen att betona, att denna inte har något samröre med den reservation, som herr Holmbäck nu har yrkat bifall till. Snarare är det så, att min reservation kanske ligger en smula till vänster om utskottsutlåtandets ställningstagande. Jag har ofta erinrat mig ett gammalt visdomsord, som säger, att man inte skall uppskjuta till morgondagen vad som kan göras i dag, och jag har verkligen den uppfattningen att vad som har föreslagits i den kungl. propositionen kan göras och bör göras *i dag*. Jag har till och med gått så långt, att jag vid utskottsbehandlingen haft mycket svårt att disciplinera mig själv till att biträda utskottsmajoritetens förslag, att 3 § i den kungl. propositionen skall tas bort. Utskottet säger för övrigt, att denna paragraf behandlar ett centralt spörsmål i hela förslaget.

Nu har det emellertid i utskottsutlåtandet på s. 18 sagts ifrån, att även om denna 3 § tas bort, så kommer det inte att medföra »några praktiska olägen-

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

(Forts.)

heter med hänsyn till att de nya riktlinjerna för bostadspolitiken äro avsedda att tillämpas först från och med den 1 juli 1948». Men det kan hända mycket under mellantiden, och naturligtvis är det bättre att få igenom en lagstiftning och veta detta än att skjuta den på framtiden och riskera, att vad man hopas — på s. 18 i utskottsutlåtandet — inte blir uppfyllt. Jag utgår emellertid nu från att utredningsarbetet och lagstiftningen komma att gå i den i utlåtandet antydda riktningen och att alltså innehållet i 3 § skall kunna införas i lagen genom ett beslut vid 1948 års riksdag, och på den punkten vill jag säga, att jag har tagit det som skrives där som ett *löfte* att så kommer att ske.

Utgående härifrån har jag inte reserverat mig på denna punkt, och jag skall inte yttra något vidare därom. Däremot skall jag be att få säga några ord om de borgerliga reservanternas förslag.

Jag vill då särskilt peka på att 4 § i propositionen, som även avstyrkes av de borgerliga reservanterna, innehåller ett förslag om, att i kommun med mera än 10 000 invånare skall göras upp en *bostadsförsörjningsplan*. Jag måste säga mig själv, att detta är en rent praktisk angelägenhet. Det kan väl inte finnas några skäl, politiska eller andra, som tala mot att man i ett stort samhälle, där man behöver bygga bostäder, i god tid gör upp en bostadsförsörjningsplan. Jag har den uppfattningen, att i samhällen, där man har känt behov av att göra en sådan och resonera om detta, har det inte varit olika politiska meningar, som gjort sig gällande. Man har där resonerat som så, att det ju inte på något sätt är en politisk fråga, utan det är bara bra att göra upp ett förslag om hur bostadsförsörjningen skall ordnas i samhället. Med den utgångspunkten måste jag säga, att det förvånar mig, att de borgerliga reservanterna inte vilja vara med om en sådan lag som gäller en rent praktisk angelägenhet.

Jag skall inte säga så mycket mera härom. Jag vill bara tillägga en sak. I städer och andra stora samhällen, där man till exempel väntar, att en ny industri kommer att starta — kanske en mycket nyttig industri som producerar nödvändiga varor — är det väl ganska naturligt, att man i god tid — det har man ju en känsla av i det samhälle, där jag är bosatt — börjar planera hur man skall kunna bereda bostäder åt de arbetare, som följa med den nya industrien. En massa frågor måste därvid tas upp. Det gäller exempelvis var man skall förlägga de nya bostäderna, det gäller om man skall bygga höghus eller enfamiljshus och hur stor procent man skall uppföra av det ena eller andra slaget, och det gäller om man överhuvud taget skall låta den enskilda företagarens verksamheten i viss utsträckning ta på sig arbetet med att åstadkomma bostäderna eller om man skall gå någon annan väg. Det gäller att planera till exempel sådana saker som belysningsledning, och vidare gäller det den stora ekonomiska planen: hur man överhuvud taget skall kunna skapa de ekonomiska förutsättningarna för en sådan bebyggelse som behövs. Alla dessa saker äro ju så stora spörsmål, att de måste utredas i mycket god tid.

Jag skall inskränka mig till detta. Det är antagligen någon annan, som kommer att yttra sig om det som i övrigt innehålles i propositionen. Men jag vill ännu en gång framför allt säga, att det alldeles särskilt förvånar mig att reservanterna inte ens velat vara med om att en bostadsförsörjningsplan skall upprättas, vilket jag anser vara en av de första saker som man måste göra särskilt i ett samhälle, där man väntar en ökad inflyttning av människor, som behöva bostäder.

Med utgångspunkt från detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall bara yttra mig på ett par punkter.

Anledningen till att denna fråga om kommunala subventioner till bostadsbyggande har tagits upp i det föreliggande lagförslaget är helt enkelt den, att erfarenheten har visat att det kan uppstå en ganska otrevlig situation, om kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige — om inte enhälligt, så kanske dock med stor majoritet — beslutat en viss subventionsordning och enskilda medborgare i kommunen, som äro missnöjda med beslutet, besvära sig. De komma så småningom till regeringsrätten med sina besvär, och det händer gång på gång, att regeringsrätten upphäver kommunens beslut, bland annat av det skälet, att det anses, att de ifrågavarande subventionerna icke komma kommunens alla medborgare till godo. Jag förstår mycket väl regeringsrättens resonemang, så länge man skall bygga på grundsatsen om de »gemensamma hushållsangelägenheterna», men jag måste samtidigt säga, att jag vet intet svårare ingrepp i den kommunala självstyrelsen än detta, att överordnade myndigheter helt enkelt upphäva besluten, ehuru de kommunala organ, som fattat dem, varit övertygade om att det skulle ha varit till stor nytta för åtminstone deras samhälle, om deras linje för subventionerna skulle ha genomförts. Så har det skett i bostadsfrågorna — jag vill inte erinra om några särskilda fall — och jag har därför ansett det vara angeläget att man utan dröjsmål fastslår, att kommunerna ha rätt att i detta avseende bevilja subventioner.

Det är den enkla utgångspunkten, och jag kan inte förstå att det skulle vara önskvärt med ett uppskov. Jag tvivlar naturligtvis inte alls på uppgiften, att kommunlagskommittén nu kommer med ett förslag till ändring i dessa avseenden. Men socialdepartementet har ju i många år varit vårt mest kommittébelastade departement, och i varje fall jag har ofta gjort den erfarenheten, att man visserligen upplyser om att man då och då skall vara färdig med sina förslag, men att det visar sig att mellankommande hinder försvåra framläggandet av förslagen. Därför har jag för min del ansett, att man i denna speciella fråga bör kunna fatta ett beslut redan nu — om man nämligen är överens om att kommunerna böra ha rättighet att bevilja subventioner. Jag förstår mycket väl, att de, som i princip äro motståndare till att kommunerna skola få bevilja speciella förmåner åt bostadsinnehavare, inte önska en lagstiftning av det slag, som det här är fråga om. Men det ingår som ett väsentligt led i det bostadspolitiska program, om vilket riksdagen bara för någon timme sedan har enat sig, att man, där de statliga ingripandena inte räcka till, skall kunna anlita den utvägen, att kommunerna själva efter eget omdöme och eget skön få lov att hjälpa till.

Det är närmast denna punkt, 1 §, som jag anser mig ha anledning att yttra mig om. Vad beträffar den paragraf, som enligt utskottets förslag skulle bli 3 §, kan jag överhuvud taget inte förstå, att det kan vara någon opposition mot den. Det stora felet med vår hittillsvarande bostadspolitik är väl, att ingen, bokstavligen ingen, har haft något verkligt ansvar för bostadsförsörjningen.

Jag för min del måste erkänna, att jag inte kan se något rimligt skäl att ta bort 3 § i det kungl. förslaget, men det synes mig ganska likgiltigt, om utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet bifalles. Bostadsförsörjningsplaner spela inte så stor roll, då det gäller mindre kommuner, men för större kommuner är det väl ett önskemål i allra första linjen, att dessa verkligen få till uppgift att planera. Några kommuner — det är ännu inte många — ha börjat göra upp planer på egen hand. Nog är det väl högst önskvärt, att man nu får en ordning, som innebär att de större kommunerna få skyldighet att göra upp bostadsförsörjningsplaner. Jag tror, att det kommer att visa sig efter

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

(Forts.)

ett par år, att vi få mycket bättre ordning på hela bostadsförsörjningsområdet, om sådana planer läggas till grund för bostadsförsörjningen i landet.

Jag hoppas för min del, att kammaren vill bifalla utskottets förslag.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Socialministern har med sedvanlig klarhet belyst det rättsläge, som jag hela tiden förstått att han måste ha utgått från, när denna proposition avläts till riksdagen, nämligen att med nuvarande lagstiftning var och en kan överklaga och få sitt överklagande bifallet, om en kommun skulle anslå medel, i varje fall till individuella bostadssubventioner. Detta kan medföra trakasserier. Jag sade i mitt anförande fullkomligt öppet, att de nuvarande reglerna ha otvetydiga brister, men att jag inte tycker att dessa brister i praktiken ha visat sig så betydande, att vi därför skola anta en lagstiftning i år, då det är mycket sannolikt att vi kanske redan nästa år komma att få ändra den och inskränka de befogenheter, som kommunerna skulle få enligt den nu föreslagna lagstiftningen. Jag tror att det är just denna motsättning, som föreligger mellan socialministern och reservanterna.

Nu sade socialministern, att det är mycket möjligt att 1946 års kommunallagskommitté inte kommer med sitt betänkande i år. Jag vet naturligtvis ingenting om den saken, men jag har min uppgift direkt från socialministerns eget uttalande i propositionen, där socialministern har understrukt, att kommittén har sagt att den skall framlägga sitt förslag i år.

Vad angår frågan om bostadsförsörjningsplanen — 3 § i utskottets förslag — sade jag i mitt anförande, att anledningen till att jag i nuvarande stund har gått emot denna paragraf inte har varit någon annan än att jag tycker att innehållet i 2 och 3 §§ är för litet att läggas fram såsom en lag. Men inte heller beträffande dessa paragrafer tror jag att det är någon fara, om man tar upp saken först nästa år — mera bråttom är det inte med bostadsförsörjningsplanens genomförande.

Jag tror dock, att det är att gå litet för långt, om man säger att nyttan av att införa regeln om kommunernas skyldighet att uppgöra bostadsförsörjningsplaner står över all kritik. I det yttrande, som svenska stadsförbundet avgav över bostadssociala utredningens förslag, sade stadsförbundet: »Även förslaget att i lag ålägga vissa större stadssamhällen skyldighet att uppgöra och inom viss tid till centralt organ ingiva plan för åtgärder med avseende på bostadsförsörjningen lider av en viss oklarhet. Först de närmare anvisningar av Kungl. Maj:t, om vilka utredningen talar» — det föreslås också i propositionen, att Kungl. Maj:t skall utfärda dylika anvisningar — »torde klarlägga vilka åligganden dessa kommuner egentligen skulle ha. Såsom framgår redan av vad inledningsvis anförts i detta utlåtande, är styrelsen naturligtvis på det klara med att sådana planer — av mer eller mindre komplicerad beskaffenhet — äro behöfliga i större stadssamhällen. Men styrelsen utgår från att städerna själva väl känna sina behov i detta hänseende och att resultatet kommer att bli bättre, om det centrala statliga organet får spela rollen av rådgivare än om det skall vara pådrivare.» Vi ha alltså även här en utomordentligt auktoritativ institution, som är en smula tveksam mot det kungl. förslaget. Det kan alltså ur saklig synpunkt, tänker jag mig, diskuteras hur man skall ställa sig till Kungl. Maj:ts förslag på förevarande punkt, även om jag för min del skulle vara beredd att i ett större sammanhang godtaga förslaget.

Herr **Bergquist**: Herr talman! För min del kommer jag att ge min röst åt det förslag, som framlagts av andra lagutskottets majoritet.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Reservanterna inom utskottet ha framfört åtskilliga skäl för att man inte nu skulle genomföra en lagstiftning, som innebär möjlighet för kommunerna att effektivare än för närvarande arbeta för bostadsförsörjningen inom kommunen. Reservanternas huvudsakliga skäl är, att det nu pågår utredningar på detta område och att man enligt praxis bör avvakta resultatet av dessa utredningar. Jag vill för min del ingalunda fränkänna reservanternas synpunkter betydelse — tvärtom förtjäna de allt beaktande — men jag anser att förhållandena för närvarande äro så otillfredsställande, att man inte bör dröja med en lagstiftning. Såsom statsrådet och chefen för socialdepartementet anförde, är det nu i varje fall oklart, hur långt en kommun har rätt att gå, då det gäller att stödja bostadsverksamheten inom kommunen. Vi veta alla, att det i mycket stor utsträckning förekommer, att kommunerna understödja bostadsverksamheten på olika sätt. Det skulle enligt min uppfattning vara beklagligt, om man i en länsstyrelse efter ett överklagande skulle anse sig skyldig på grund av brister i nuvarande lagstiftning att undanröja ett sådant beslut. Jag har själv inte haft några sådana besvär, men jag får säga att jag i det längsta skulle dra mig för att bifalla dem, och jag tror att man möjligen skulle kunna finna skäl att inte göra det, eftersom statsmakterna på olika sätt faktiskt ha gett uttryck åt att kommunerna ha en uppgift att fylla på detta område. Men det är mycket möjligt, att regeringsrätten, om frågan kommer dit, måste se saken ur annan synpunkt och med hänsyn till gällande kommunallagstiftning anse sig böra bifalla besvären. Var och en måste ju säga sig, att det är en mycket otillfredsställande ordning, när man vet att kommunerna runt om i landet arbeta på detta område, om man i ett enstaka fall på grund av besvär från en eller annan medborgare i kommunen skall vara skyldig att undanröja dessa beslut.

Jag anser, att läget är så otillfredsställande i detta hänseende på grund av den ovisshet som nu råder, att jag för min del är beredd att trots de invändningar, som kunna göras mot det föreliggande förslaget, rösta för bifall till utskottets förslag, till vilket jag därför också ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Sandler* och *Ekman*.

Herr Herlitz: Herr talman! Jag ber till att börja med att få uttrycka min tillfredsställelse över att utskottet med avseende på 3 § har gått på den linje, som jag har påyrkat i den av mig väckta motionen, nämligen att den paragrafen skulle utgå. Däremot föreligger meningsskiljaktighet rörande den viktiga 2 §, som gäller kommunernas rätt att bevilja subventioner för bostadsändamål. Denna fråga har satts i samband med ett kommittéarbete, i vilket jag har äran att deltaga, och eftersom det har uttalats tvivelsmål, huruvida kommitténs betänkande kan bli färdigt så snart, att riksdagen inom rimlig tid kan behandla det, är jag i tillfälle att meddela, att kommitténs ledamöter i morgon vänta korrektur på betänkandet. Jag vill inte avge några löften, men det finns alltså goda förhoppningar att ett förslag inom ganska rimlig tid kan komma fram.

Vad själva sakfrågan beträffar, förenklade herr statsrådet frågeställningen i hög grad genom att säga, att här gällde det, om man var anhängare till kommunala bostadssubventioner eller motståndare till dem. Låt oss i alla fall medge, att det kanske finns en tredje linje. Jag menar, att det finns de, som principiellt anse det fullkomligt rimligt och naturligt, att kommunerna skola ingripa på detta område, och sålunda fullt ut erkänna bärkraften i den argumentering, som herr Bergquist här lade fram om olägenheten av att denna sak inte blivit reglerad, men som ändå inte kunna acceptera lagstiftningen i den form, som

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

(Forts.)

den har framlagts av Kungl. Maj:t. Ty vad innebär denna form? Jo, den innebär ju, att kommunerna, så snart det gäller någonting som har med bostäder att göra, lämna praktiskt taget *carte blanche*. Låt oss erinra oss, att i vår lagstiftning har det dock hittills varit en noggrant upprätthållen princip, vars sundhet jag tror alla praktiska kommunalmän vilja vitsorda, att då det har gällt understöd i den ena eller andra formen till enskilda personer, man skall ha någon sorts författningsreglering om förutsättningarna för sådana understöd, under vilka villkor de skola ges ut, vilka som skola kunna få dem, vilka former de skola ha o. s. v. Jag tillåter mig att hänvisa till ett resonemang, som jag för en stund sedan förde i debatten om den statliga bostadspolitiken som stöd för att en sådan reglering på detta område är alldeles särskilt önskvärd och påkallad. Skälet är ju, att det finns så oerhört många människor, som i och för sig kunde vara betjänta av kommunernas stöd i detta hänseende. Det blir sålunda ett utomordentligt ömtåligt val, som de kommunala organen ha att träffa. Utrymmet för godtycke och missgrepp är mycket stort. Därför är behovet av en sorts laglig reglering så mycket starkare. Denna lagliga reglering kan naturligtvis gå mer eller mindre långt. Den kan eventuellt, som bostads-sociala utredningen ville, inskränka sig till att kommunerna skola till grund för sin verksamhet på detta område lägga en plan, som blir fastställd av myndigheterna och som sålunda åtminstone säkerställer, att icke bidrag lämnas efter fri individuell prövning av de särskilda fallen.

Här finns, mina herrar, ytterligare ett skäl. Det är inte bara dessa för kommunalmännen välkända synpunkter, som spela in, utan det är också sammanhanget med den statliga bostadspolitiken. Då man nu går att skapa ordning på detta område, är det onekligen angeläget att sörja för att det verkligen blir samklang mellan de statliga och de kommunala åtgärderna. Därvid gäller det framför allt den för bostadspolitiken kännetecknande strävan, att man inte skall understödja sådant bostadsförvärv, som icke avser »fullvärdiga» lägenheter. Det är detta, som det hela går ut på. Nu är att märka, att enligt den allmänna fullmakt, som kommunerna här avses få, ha de möjlighet att driva en bostadspolitik, som kanske går stiek i stäv med de intentioner, som bestämma den statliga bostadspolitiken. Det kan inte vara naturligt, att man på detta sätt lämnar fältet fritt för den kommunala verksamheten utan att sörja för dess nödtorftiga sammanhang med den statliga. Detta har ju strukits under mycket starkt i åtskilliga remissyttranden.

Under återopande av vad jag nu har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Ström: Herr talman! Man blir något förbluffad, när man ser, att propositionens 3 § är helt utesluten i utskottets förslag och detta ehuru det i motiveeringen säges, att innehållet i denna paragraf utgör lagstiftningens viktigaste nyhet och kan betraktas som lagförslaget centrala bestämmelse. Denna centrala bestämmelse är, som statsrådet Möller nyss yttrade, alldeles utesluten.

Då uppstår frågan, om 2 § kan ersätta och innesluta i sig även 3 §. Det är ju ingalunda fallet, utan 2 § är, kan man säga, allenast ett i allmän paragraf-form formulerat principuttalande, under det att 3 § närmare redogör för hur denna lagstiftning skall kunna verkställas och föras ut i levande livet. Jag tycker därför, att lagförslaget ser ganska haltande ut.

Nu uttalar emellertid utskottet i sin *motivering*, att utskottet icke tvekar att på de skäl, som anförts i propositionen, bestämt uttala sig för att ifrågasvara uppgift påläggs kommunerna. Man anser dock, att man bör avvakta expropriationslagstiftningen, denna lagstiftning som skall lösa markfrågan.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Herr talman! Jag tror, att det hade varit bättre, om utskottet hade — om det haft några bärande skäl emot formuleringen av 3 § — sökt att omarbota denna, ty när den nu aldeles faller bort, komma kommunerna att sväva i den största ovisshet om vad som skall göras och framför allt om vad som skall förberedas för kommande år. Här komma vi, och det ha flera talare varit inne på, till det mångtydiga uttrycket gemensamma hushållsuppgifter. Vi veta, att det ofta är en sinkadus, om det går att genomföra någonting med den formuleringen, som inte kan upphävas av regeringsrätten. Vi ha ju haft många prov på den saken. Nu få vi kanske här en lag, som inte har några som helst tändar, och det tycker jag är tråkigt, när vi nyligen ha beslutat det stora verk, som vi måste vara i första hand statsrådet Möller tack samma för. Jag kan inte finna annat än att enda möjligheten att nå ett resultat är att ta fasta på de ord på s. 17 i utskottets utlåtande, som jag nyss anförde, och kommunerna få utan det åläggande, som är formulerat i den uteslutna 3 §, självmant utföra det ändå. I så fall kommer man undan den svårighet, som det har påpekats att man skulle råka ut för med den formulering, som här finns, nämligen att träda den kommunala självstyrelsen för när. Det gör man inte då, men man råkar i den andra svårigheten, att en högre myndighet kan upphäva, vad kommunerna ha beslutat, och sålunda tillintetgöra den kommunala självstyrelsen. Detta är en risk, som man får vara beredd på. Vi få därför be, att man nästa år, när man kommer att ta upp frågan i sammanhang med expropriationslagstiftningen, måtte komma med en så tydlig och klar lagtext, att kommunerna verkligen få möjlighet att återvinna sin kommunala självstyrelse, som nu ofta ligger i regeringsrättens händer, och förverkliga syftemålet med den lag, som förelagts riksdagen.

Herr talman! Jag kan inte nu ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag tycker, att det är synnerligen magert.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Om det uppskov med en lagstiftning på detta område, som reservanterna anse vara det i nuvarande situation rimliga, endast skulle motiveras med en önskan att först få ta del av väntade utredningar, kunde jag till nöds förstå den argumentering, som herr Bergquist har givit i sitt anförande. Men enligt min mening ligger det väsentliga i saken på ett helt annat plan. Vi ha nyligen fått del av regeringens hela penningpolitiska program, där en mycket väsentlig punkt utgöres av begränsning av investeringar. Med detta står det i mycket dålig samklang, att man just nu lägger fram för riksdagen ett lagförslag, som i alla rikets kommuner inte kan betraktas som annat än en direkt uppmaning att just nu och omedelbart ta itu med en kommunal bostadsproduktion i en eller annan form. När herr statsrådet uppmanar till att detta lagförslag utan dröjsmål antages, är det för mig ett uttryck för den bristande linje och sammanhang i regeringens ekonomiska politik, som vi redan så många gånger ha varit i tillfälle att iakttaga. Denna lag kan inte uppfattas annat än som ett incitament till samma verksamhet, som man samtidigt i hela samhällets intresse — ett effektivt inflationsbekämpande — skall så långt som möjligt försöka att hejda. Det kan enligt min mening inte vara klokt att för närvarande och under dessa omständigheter anta denna lag. Den må komma igen om ett eller annat år, när förhållandena ha blivit lugnare och vi bättre kunna överskåda det ekonomiska läget, men att i dag föra ut den i livet är inte någonting annat än att låta den vänstra handen göra vad den högra inte vet om, att gå till beslut om något som man samtidigt förklarar vara i nuvarande situation stridande mot samhällets intressen.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

(Forts.)

Herr Norman: Herr talman! Jag tror, att herr Wistrand inte behöver vara så orolig för verkningarna av den rätt, som kommunerna här skola få. Jag kan hänvisa till vad herr Mannerskantz sade under debatten i eftermiddag, att omfånget av bostadsproduktionen bestämmes på annat sätt. Om kommunerna få rätt att anslå medel och åläggas att planlägga o. s. v., är det således inte därmed sagt, att de ha alla möjligheter att på egen bekostnad igångsätta en obegränsad bostadsproduktion.

Beträffande den nu uteslutna 3 § håller jag med herr Ström om att den gärna kunde ha fått vara med. Jag tyckte, att det var en mycket bra paragraf, framför allt på grund av dess verkningar beträffande expropriationsmöjligheterna. Men jag tyckte det var lojalt att inte på en smygväg få in den vidgade expropriationsrätt för kommunerna, som herr Ström och jag och många flera önska och beträffande vilken vi ha medverkat till att riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t och begärt en utredning. Det är mera lojalt att avvakta, vad den utredningen kommer till för resultat. Jag tror nämligen, att denna 3 § skulle, om man jämför med vad som i expropriationslagen stadgas om expropriationsrätt för kommuner under vissa förutsättningar, ge en fullständigt obegränsad expropriationsrätt av mark för uppförande av bostäder. Annars är paragrafen i sig själv bra.

Herr Fredrik Ström har dock missuppfattat innehållet, när han säger, att kommunernas självstyrelse skulle på något sätt begränsas, därför att denna paragraf är borta. Självstyrelserätten är lagstadgad i 1 §, där kommunen ges rätt att efter de grunder och i den ordning, som den själv bestämmer, anvisa medel för att främja försörjningen med fullvärdiga bostäder. Just i vad där står om fullvärdiga bostäder tycker jag — och jag riktar mig här mot herr Herlitz, som jag hoppas, att jag inte missuppfattade — att man har en spärr. Denna bestämmelse anger, att de åtgärder, som kommunerna här lämpligen kunna vidta, böra gå i stil med statsmakternas intentioner.

Vad som här har väckt det största motståndet är, skulle jag tro, att 1 § har ett alltför vidsträckt innehåll, att den utan några som helst hämningar och utan begränsning ger kommunerna rätt att här vidta de åtgärder, som de kunna finna vara lämpliga. Jag är inte rädd för att det skall bli några som helst lätt-sinniga beslut från kommunernas sida. Vi ha två mycket kraftiga bromsar mot en sådan utveckling. Den ena är, att det fordras kvalificerad majoritet, när kommunen första gången skall fatta ett beslut i ärendet, och den andra är, att kommunalskatten ju inte är progressiv, utan så gott som varje medborgare i en kommun känner ju, om skattetungan ökar. Med den erfarenhet jag har av de kommunala förtroendemännens försiktighet, tror jag, att det blir mindre gjort än vad som egentligen borde göras i detta fall.

Vad som är värdefullt är, att kommunerna här kunna träda emellan och hjälpa hedervärda men fatiga medborgare, som inte själva orka bära den del av kostnaden som medborgaren måste bära för att kunna komma i åtnjutande av de statliga hjälpåtgärderna. Jag tror, att det är här, som denna lag närmast kommer att få betydelse.

Jag skulle för min del gärna ha varit med om att förordna en begränsning av kommunens rättigheter i detta fall enligt 1 § genom att t. ex. stadga, att de grunder, som kommunen skall fastställa för tillämpningen, och den ordning man skall följa, skulle ha underställts en högre myndighets prövning, men både stadsförbundet och landskommunernas förbund ha bestämt avvisat en sådan föreskrift, därför att den skulle beskära den kommunala självbestämmelserätten. Då jag själv är mycket angelägen om att denna rätt skall få bestå och ha sitt

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

fulla innehåll, har jag inte ansett mig böra försöka inom utskottet medverka till att ändra paragrafen för att här få en begränsning. I praktiken tror jag inte, att den vidsträckta rätt, som här ges kommunerna, skall på något sätt verka finansiellt skadlig, vare sig för kommunerna eller för samhället i dess helhet. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Utskottets ärade ordförande säger mot mig, och det naturligtvis med rätta, att det under nuvarande förhållanden inte kommer att bli kommunerna, som bestämma omfattningen av byggenskapen. Jag vill gentemot detta fråga: är det ändå inte, herr Norman, egentligen ett ganska ovärdigt gyckelspel, att samtidigt som kommunerna genom en lagstiftning uppmanas att ta hand om bostadsproduktionen, så att man i allt större kretsar får den uppfattningen, att bostadsfrågan på den vägen skall hastigt bringas närmare sin lösning, statsmakten måste ur andra synpunkter stå beredd att vägra genomförandet av samma bostadsproduktion? En lagstiftning, om vilken man sålunda redan på förhand vet, att den är illusorisk, tycker jag inte är värd att knäsetta. Den kan man återkomma till senare, om den då befinnes påkallad.

Herr Herlitz: Herr talman! Utskottets ärade ordförande sökte en garanti för att denna lag inte skulle komma att ur finansiella — närmast kommunalfinansiella — synpunkter verka olyckligt. Han fann sådan säkerhet på två punkter. För det första talade han om den kvalificerade majoriteten, och för det andra sade man, att det förhållandet, att vår kommunalskatt inte är progressiv, verkar återhållande i fråga om all kommunal verksamhet. Tillåt mig att säga om det första argumentet, att kammaren inte bör lita för mycket på det. Det torde inte vara obekant, att riksdagen för ett par år sedan uttalade sig i princip för att slopa alla bestämmelser om kvalificerad majoritet. Jag röjer nog ingen hemlighet, om jag säger, att den kommitté, som det nyss var tal om, är beredd att göra praktiskt taget tabula rasa med dessa regler. Den garantien är alltså borta nästa år. Och vad beträffar det andra skälet, kommunalskattens hämmande inverkan, har herr Norman väl bevisat litet för mycket. Det är ju en spärrhake, som gäller för all kommunal verksamhet. Vill man återropa den, vill man lita till den, då kan man säga, att man med full förtröstan kan lämna åt kommunerna att göra precis vad som helst. Då finns det överhuvud taget inte något behov av gränser för deras handlingsfrihet.

Till sist vill jag påpeka, att de synpunkter, som utskottets ärade ordförande anförde, möjligen kunde erbjuda några tröstegrunder i finansiellt avseende, men de erbjuda inte den minsta säkerhet mot det, som för mig står som något ganska betänkligt, nämligen att bostadssubventioneringen kommer att ske på ett orättvist, godtyckligt sätt.

Herr Hage: Herr talman! Med anledning av att man har sagt, att denna lagstiftning inte är aktuell just nu och inte bör komma till stånd just nu, vill jag dock påpeka, att den ingalunda är någon beredskapslagstiftning, utan antagligen skall gälla flera år framåt. Ty det står ingenting om när den skall upphöra. Den är alltså avsedd att åstadkomma bostadsproduktion även längre fram i tiden. Från den utgångspunkten tycker jag, att den nämnda anmärkningen är tämligen omotiverad.

Lagförslag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Holmbäck m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmbäck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Holmbäck m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wistrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 37.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.29 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 10 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförhållandena för vissa befattningshavare vid universiteten;

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ävlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., såvitt angår under punkterna 3 och 4 gjorda framställningar;

nr 468, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 469, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionens hänvisats till bankoutskottet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 476, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 477, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den Internationella arbetsorganisationens sjätte sjöfartskonferens år 1946 fattade beslut, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

nr 479, i anledning av väckt motion angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering; samt

nr 480, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 481, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 247—251.

Herr *Wagnsson* väckte en motion, nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda åtgärder för polisverksamhetens upprätthållande i vissa fall.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 27, med förslag till ändrad lydelse av § 17 reglementariska föreskrifter för riksdagen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om begränsning i vissa fall av skatt till staten på grund av 1948 års taxering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagen om skogsaccis och höjning av repartitionstalet för skogsvärde;

nr 54, angående det procenttal med vilket statlig inkomstskatt skall ingå i preliminär skatt för senare hälften av budgetåret 1947/48; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Norge för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; ävensom

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i fråga om ordnandet av anställnings- och avlöningsförhållandena för riksdagens vaktmästare m. m.;

nr 58, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till nytt avlöningsreglemente för riksdagens verk m. m.;

nr 59, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till 1947 års tjänste- och familjepensionsreglementen för riksdagens verk;

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänste- och familjepensionsbestämmelser för arbetare vid riksdagens verk;

nr 61, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner vid riksdagens verk;

nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändringar i vissa delar av reglementet för riksgäldskontoret;

nr 63, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken; samt

nr 65, med förslag till avlöningsstater för riksdagens verk med undantag av riksbanken.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Fredagen den 11 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till nybyggnad för statens rättsläkarstation i Stockholm;

nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneklassplacement av viss personal, som övergått i statens järnvägars tjänst vid statsförvärv av enskild järnväg m. m.;

nr 474, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.; samt

nr 475, i anledning av väckta motioner angående ersättning för skada, åstadkommen av person, som avvikit från anstalt m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 27, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 50—55 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 57—65.

Herr **förste vice talmannen** yttrade: Jag hemställer att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets memorial nr 27 skall på morgondagens föredragningslista uppföras näst efter bankoutskottets utlåtande nr 57 samt att bevillningsutskottets betänkanden nr 50—55 och nr 43 skola i nu angiven ordning uppföras sist på föredragningslistan.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 252, i anledning av väckta motioner om inrättande av yrkesmedicinsk undersökningscentral vid karolinska sjukhuset m. m.; samt

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1947/48 till avskrivning av vissa kapitalinvesteringar;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 5:o), 8:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. barnavårdslagen den 6 juni 1924 (nr 361), m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
